

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE KARŞIT OLMA –KARŞI GELME
BOZUKLUĞU İLE ZORBALIK DAVRANIŞI VE ANNE BABA
TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma ERTUĞRUL

**Enstitü Anabilim Dalı Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı Psikoloji**

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Engin EKER

Haziran, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE KARŞIT OLMA –KARŞI GELME
BOZUKLUĞU İLE ZORBALIK DAVRANIŞI VE ANNE BABA
TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Fatma ERTUĞRUL
(Y1612.272015)**

**Enstitü Anabilim Dalı Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı Psikoloji**

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Engin EKER

Haziran, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Y1612.272015 numaralı öğrencisi **Fatma ERTUĞRUL**'ın “**ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE KARŞI OLMA-KARŞI GELME BOZUKLUĞU İLE ZORBALIK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AİLE TUTUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**” adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 10.05.2019 tarih ve 2019/10 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 22/05/2019 tarihinde kabul edilmiştir.

	<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi	Engin EKER	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Asıl Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Şahide Güliz KOLBURAN	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Asıl Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Mehmet Zeki ILGAR	Biruni Üniversitesi	
Yedek Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Hakan İŞÖZEN	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Yedek Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Meltem ASLAN GÖRDESLİ	İstanbul Medipol Üniversitesi	

ONAY

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ön Ergenlik Döneminde Karşıt Olma –Karşı Gelme Bozukluğu İle Zorbalık Davranışı Ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (.../...2019)

Fatma ERTUĞRUL

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozuklu ile zorbalık davranışları arasındaki ilişkinin anne baba tutumları ve ilgisi olacağı düşünülen bazı sosyo- demografik özellikler gibi değişkenlerin arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmanın tüm aşamalarında bana ışık tutan tez danışmanım Dr. Engin EKER'e değerli katkı ve emekleri için en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Çalışmanın gerçekleşmesinde ve veri toplanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarım Eda ERİKAN, Sema BÜYÜKKIZILDAĞ, Kader İLGÜN, Fatma KIRCI'ya çok teşekkür ederim. Tüm sorularımı sıklımadan büyük bir sabır ile cevaplayıp hem çalışmanın her aşamasındaki yorum, eleştiri ve katkıları hem de veri toplama aşamasındaki yardımlarından dolayı Uzman Psikolojik Danışman Feyza DİNÇER'e sonsuz teşekkür ederim.

Tüm çalışma süresinde moral, destek ve motivasyonları ile beni destekleyen sevgili arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans yapma konusunda beni cesaretlendiren çok kıymetli oğlum Taylan Özgür ERTUĞRUL'a, desteğini esirgemeyen sevgili eşim Selim Taylan ERTUĞRUL'a ve emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim babam Sadullah AYDIN, annem Emine AYDIN ve ablam Seyhan ÖZTÜRK'e, sevgili yeğenlerim umut ışıklarım Sait ve Ezgi'ye teşekkür ederim.

Haziran, 2019

Fatma ERTUĞRUL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
ABSTRACT	1
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	2
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Alt Problemleri.....	3
1.4 Araştırmanın Önemi	5
1.5 Araştırmanın Varsayımları.....	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1 Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu	7
2.2 Zorbalık Davranışı.....	12
2.3 Zorbalık ve Saldırganlık.....	22
2.4 Zorbalık Davranışının Türleri	24
2.5 Aile Tutumları	25
2.6 Ön Ergenlik Dönemi	31
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	37
3.1 Araştırmanın Evreni	37
3.2 Araştırmanın Örnekleme.....	37
3.3 Araştırmanın Modeli	37
3.4 Kullanılan Ölçekler	38
3.4.1 Kişisel bilgi formu	38
3.4.2 Karşıt olma karşı gelme bozukluğu için bozukluğu belirleme formu.....	39
3.4.3 Çocuklar için zorbalık ile ilgili bilişler ölçeği	39
3.4.4 Anne Baba tutum ölçeği.....	40
4. BULGULAR	41
4.1 Katılımcılara İlişkin Özellikler.....	41
4.2 Grup Farklılıkları.....	45
4.2.1 Cinsiyetin grup farklılıklarına etkisi	45
4.2.2 Sınıf düzeyinin grup farklılıklarına etkisi	45
4.2.3 Algılanan akademik başarının grup farklılıklarına etkisi.....	46
4.2.4 Kardeş sayısının grup farklılıklarına etkisi	48
4.2.5 Anne eğitim seviyesinin grup farklılıklarına etkisi.....	49
4.2.6 Baba eğitim seviyesinin grup farklılıklarına etkisi	50
4.2.7 Gelir seviyesinin grup farklılıklarına etkisi	51
4.2.8 Ebeveyn birlikteliğinin grup farklılıklarına etkisi.....	52
4.2.9 Ebeveynler Arasındaki Fiziksel Şiddetin Grup Farklılıklarına Etkisi	53

4.2.10 Ebeveynler arasındaki sözel şiddetin grup farklılıklarına etkisi	53
4.2.11 Çocuğun aile içi şiddete maruz kalmasının grup farklılıklarına etkisi....	54
4.3 Korelasyon Analizleri.....	55
4.3.1 Çocuklarda zorbalık ile ilgili biliş ölçeğinin korelasyonu	55
4.3.2 Demokratik anne baba tutumunun diğer değişkenlerle korelasyonu	56
4.3.3 Otoriter anne baba tutumunun diğer değişkenlerle korelasyonu.....	57
4.3.4 Koruyucu anne baba tutumunun diğer değişkenlerle korelasyonu	58
4.3.5 Karşıt olma karşıt gelme bozukluğunun diğer değişkenlerle ilişkisi	64
4.4 Regresyon Analizleri	64
4.4.1 Zorbalık davranışının yordanması.....	65
4.4.1.1 Araştırmanın alt problemleri ile yordanan zorbalık davranışları	66
4.4.2 Karşıt olma karşıt gelme davranışının yordanması	69
4.4.2.1 Araştırmanın alt problemleri ile yordanan karşıt olma karşıt gelme davranışları	70
4.4.3 Demokratik anne baba tutumunun yordanması.....	73
4.4.4 Otoriter anne baba tutumunun yordanması	74
4.4.5 Koruyucu anne baba tutumunun yordanması.....	75
5. TARTIŞMA ve SONUÇ.....	83
6. ÖNERİLER.....	95
KAYNAKLAR.....	97
EKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	115

KISALTMALAR

KOKGB	: Karşıt Olama, Karşı Gelme Bozukluğu
ABTÖ	: Anne – Baba Tutum Ölçeği
ÇZBÖÇ	: Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği
DEHB	: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : 13 Yaş Düzeyinde Bazı Ülkelerin Zorbalık İle Karşılaşma Yüzdeleri	13
Çizelge 2.2 : Okullarda Meydana Gelen Şiddet Olayları (26.04.2006 – 20.03.2007)	21
Çizelge 2.3 : Anne baba tutumları matrisi	30
Çizelge 4.1 : Demografik Özellikler	41
Çizelge 4.2 : Ailelere İlişkin Özellikler	42
Çizelge 4.3 : Aile İçi Şiddet Bulguları	43
Çizelge 4.4 : Boş Zaman Aktiviteleri	43
Çizelge 4.5 : Bilgisayar Kullanımı	44
Çizelge 4.6 : Cinsiyete Göre Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olma Ortalama puan Farklılıkları	45
Çizelge 4.7 : Sınıf Düzeyinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	45
Çizelge 4.8 : Algılanan Başarı Düzeyinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	47
Çizelge 4.9 : Kardeş Sayısının Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	48
Çizelge 4.10 : Anne Eğitim Seviyesinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	49
Çizelge 4.11 : Baba Eğitim Seviyesinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	50
Çizelge 4.12 : Gelir Seviyesinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	51
Çizelge 4.13 : Ebeveyn Birlikteliğinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	52
Çizelge 4.14 : Ebeveynler Arası Fiziksel Şiddetin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	53
Çizelge 4.15 : Ebeveynler Arası Sözel Şiddetin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	54
Çizelge 4.16 : Aile içi Şiddete Maruz Kalmanın Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi	55
Çizelge 4.17 : ÇZBÖ ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu	56
Çizelge 4.18 : Demokratik Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu	60
Çizelge 4.19 : Otoriter Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu	61
Çizelge 4.20 : Koruyucu Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu	63
Çizelge 4.21 : Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğunun Diğer Değişkenlerle Korelasyonu	64

Çizelge 4.22: ÇZBÖ Ölçeği İle İlgili Regresyon Modeli	77
Çizelge 4.23: Karşıt Olma/Karşı Gelme Bozukluğu İle İlgili Lojistik Regresyon Modeli.....	78
Çizelge 4.24: Demokratik Anne Baba Tutumu İle İlgili Regresyon Modeli.....	79
Çizelge 4.25: Otoriter Anne Baba Tutumu İle İlgili Regresyon Modeli	80
Çizelge 4.26: Koruyucu Anne Baba Tutumu İle İlgili Regresyon Modeli	81

ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE KARŞIT OLMA –KARŞI GELME BOZUKLUĞU İLE ZORBALIK DAVRANIŞI VE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmada ön ergenlik dönemindeki öğrencilerin arasında görülen zorbalık davranışı eğilimleri ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında bir ilişki olup olmadığı ve bu iki değişken üzerindeki anne baba tutumlarının etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul ili Kadıköy ilçesinde bulunan demografik olarak çeşitlilik gösteren 4 farklı okulda eğitimini sürdüren, yaşları 10 ile 14 arasında değişen öğrenciler ve bu öğrencilerin anne babalarıdır. Araştırmaya 154'ü erkek 144'ü kız olmak üzere toplam 298 öğrenci ve bu öğrencilerin anne babaları katılmıştır. Yapılan nicel çalışmalardan sonra şu sonuçlara ulaşılmıştır; zorbalık ile ilgili bilişsel becerilerdeki artış ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında negatif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Demokratik tutum sergileyen ailelerin çocuklarında daha çok zorbalıkla ilgili bilişsel becerilerin gelişmiş olduğu ve karşıt olma karşı gelme bozukluğunun görülmediği tespit edilmiştir. Yaş küçüldükçe karşıt olma karşı gelme bozukluğunun daha çok ortaya çıkan bir durum olduğu görülmüştür ($p=.025$). Akademik olarak kendilerini başarılı bulan ve bilgisayar başında daha az zaman geçiren öğrencilerin daha az zorbalık davranışına başvurduğu bulunan diğer önemli bulgulardan biridir ($p=.004$). Dikkat çekici bir diğer bulgu ise özellikle babanın eğitim durumu ve aile içerisinde çocuğun şiddet içerikli davranışlara maruz kalmasının zorbalık ile ilgili bilişsel düzeyi üzerinde ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu bulguları göstermesi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Karşıt olma karşı gelme bozukluğu, zorbalık, ön ergenlik, anne – baba tutumları.*

A STUDY ON THE RELATION OF EARLY ADOLESCENT OPPOSITIONAL DEFIANT DISORDER WITH BULLYING

ABSTRACT

In this research the oppositional defiant disorder and the bullying behavior of teenagers are investigated in the context of parenting styles. The sampling of the study consists of middle school students aged between 10 to 14 currently studying in Kadikoy, Istanbul, and their parents. 4 different schools within Kadikoy district were chosen for the sampling. In the end we had a total of 298 students; 154 males and 144 females and their parents.

After running quantitative analyses it was found that improved cognitive skills about bullying were negatively correlated with oppositional defiant disorder. It can be said that these two variables have a meaningful relationship. As for the relationships between the parenting style and cognitive skills about bullying and oppositional defiant disorder we found some meaningful results, such as: Democratic parenting styles are positively correlated with higher cognitive skills about bullying behavior and does not accompanied by oppositional defiant disorder. Younger ages were found to be positively correlated with higher degrees of oppositional defiant disorder. Another meaningful finding was that students who found themselves academically sufficient and spent less time on computer were found to be less bullying compared to their peers. Fathers being alive and their education levels were found effective on students' cognitive skills about bullying and their degrees of oppositional defiant disorder. Experiencing violence in family was another factor that contributed showing oppositional defiant disorder symptoms and having a tendency for bullying.

Keywords: *Oppositional defiant disorder, bullying, teenager, parenting styles.*

1. GİRİŞ

Ön ergenlik dönemi Freud'un gizil dönem olarak tanımladığı döneme tekabül eder. Bu dönemi Freud cinsel dürtülerin daha durağan olduğu ve oidupus karmaşasının sona ermesi ile ergenliğe kadar olan süre olarak tanımlar. Bu süre 6 ile 12 yaşlarını kapsamaktadır. Cinsel ve saldırgan enerjinin yerini öğrenme, çevreyi araştırma, oyun ve diğer insanlarla daha etkin ilişkiler geliştirme, beceriler edinme alır. Toplumsal kurallar benimsenir. Anne-baba ve aile bireyelerine, öğretmen ve akranlar eklenmiştir. Bu dönemde cinsel roller sağlamlaşır ve pekişir (Geçtan, 2015).

6- 12 yaşları arası dönem daha çok çocuğun kendisine karşı yeterlilik hislerinin olduğu bir dönemdir. Bu dönem içerisinde gerek aile içinde gerekse tüm sosyal çevresi içinde yeterli ve tam hissetmeye ihtiyaç duymaktadır.

Çok sayıda gelişimsel kuram ya da yaklaşıma göre ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi gelişimin her aşamasında kritik bir rol oynar. Özellikle ön ergenlik döneminde aile tutumlarının çocuğun üzerindeki etkisi çocuğun davranışları açısından belirleyicidir.

Karşıt Olma, Gelme Bozukluğu (KOKGB) sıklıkla çocukluk ve ergenlik dönemlerinde görülür. Kişinin akademik becerilerini, sosyal ve ailevi ilişkilerini, ruhsal durumunu ciddi boyutlarda etkileyen önemli bir bozukluktur. Karşıt olma karşı gelme bozukluğu olan ön ergenlerin akranları ile yaşadıkları ilişki de bir dizi gergin ve zorba davranış örüntüsü içerisindedir. Yaşadıkları en büyük sorunun problem çözme becerisi olduğunu söyleyebiliriz. Saldırganlık ve öfke, sağlıklı problem çözme becerilerinin boşluğunu doldurduğu bir yöntem işlevi görür. KOKGB, DSM-5'te 'Yıkıcı Davranış Bozuklukları' başlığı altında yer almaktadır (DSM-5, 2015). Ön ergenlerdeki bu yıkıcı davranış zorba olmasına yol açar. Bilerek ve isteyerek başkalarını kızdırır. Kendi yanlış davranışlarından ötürü başkalarını suçlar, düşmanlık besler ve kin tutar. Bu çocukların birer zorbaya dönüşmesi eğilimlerine bakılınca olası görünmektedir.

1.1 Problem Durumu

Bu çalışmada karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile zorbalık davranışı arasındaki ilişkide anne-baba tutumlarının arasındaki ilişki incelenecektir.

Sıklıkla ergenlik döneminde görülen karşıt olma karşı gelme bozukluğu yıkıcı bir davranım bozukluğudur. Gençler arasında yaygın görülen zorbalık eğilimleri de sonuçları ve yaşattıkları açısından hem maruz kalan hem de uygulayan üzerinde yıkıcı etkiler bırakan bir davranıştır. Bu iki yıkıcı davranış arasında bir ilişki olabileceği düşünülmüştür. Çocuğun sadece ergenlik değil onu hazırlayan tüm gelişim dönemlerinde anne babanın tutumlarının etkisinin olduğu bilinmektedir. Bu etki temel bir soruya bizi götürmektedir. Zorbalık davranışının kaynağı bir yıkıcı davranım bozukluğu olan karşıt olma karşı gelme bozukluğu mudur yoksa anne ve babanın işlevsiz olarak nitelendirebileceğimiz tutum ve yaklaşımlarından mı kaynaklanmaktadır?

Karşıt olma karşı gelme bozukluğu görülen çocuklar otoriteyi temsil eden her kimse (anne, baba, öğretmen, müdür) ona ve kurallarına kasıtlı olarak başkaldırırlar. İtaat etmeyi ve sorumluluk almayı reddederler ya da sorumluluklarını söyleyerek yerine getirirler. Okulda düşük performans sergilerler ve karşı gelme bozukluğu tanısı almamış öğrencilere göre okulu bırakma oranları daha yüksektir (Austin & Sciarra, 2017). Bu çocuklar sınıf içerisinde yönlendirilmek istemezler, sınırlara ve kurallara karşı gelirler. Davranışlarını ve verdikleri tepkileri haklı ve uygun görürler (Uslu, 2011). Dik başlı, uyumsuz, isteksiz görünürler.

Karşıt olma karşı gelme bozukluğu olan ön ergenlerin akranları ile yaşadıkları ilişki de bir dizi gergin ve zorba davranış örüntüsü içerisindedir. Saldırganlık ve öfke, sağlıklı problem çözme becerilerinin yerini almıştır. Kişide görülen bu yıkıcı davranış zorba olmasına yol açabilir. Genç bilerek ve isteyerek başkalarını kızdırır, kendi yanlış davranışlarından ötürü başkalarını suçlar, düşmanlık besler ve kin tutabilir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ön ergenlik dönemindeki (9- 13 yaşlarını kapsar çocukluğun son iki yılı ile ergenliğin ilk iki yılını kapsar) öğrencilerin arasında

görülen zorbalık eğilimleri türleri ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu yaygınlığını ortaya çıkarmaktır. Zorbalık eğilimleri ve davranış problemleri olan öğrencilerin davranışlarının altında yatan sebeplerden biri olarak anne baba tutumlarını inceleyerek, anne baba tutumları ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasındaki ve anne baba tutumları ile zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.3 Araştırmanın Alt Problemleri

- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik döneminde anne babaların tutumları ile çocuklardaki karşıt olma karşı gelme davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik döneminde anne babaların tutumları ile çocuklardaki zorbalık davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik dönemindeki öğrencilerin zorbalık eğilimleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik dönemi karşıt olma karşı gelme bozukluğu görülme eğilimi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde yaşa göre zorbalık eğilimleri anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde yaşa göre karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri anne babanın çalışıyor olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın çalışıyor olma durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın eğitim durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın eğitim durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile ailenin gelir durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile ailenin gelir durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın beraber ya da ayrı olması, sağ ya da ölmüş olması arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın beraber ya da ayrı olması, sağ ya da ölmüş olması arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın birbirine ve çocuklarına fiziksel ya da sözel şiddet uygulama durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın birbirine ve çocuklarına fiziksel ya da sözel şiddet uygulama durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde öğrencinin zorbalık eğilimleri ile başarı durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde öğrencinin karşıt olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile başarı durumu arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde öğrencinin zorbalık eğilimleri ile boş zamanlarını geliştirici ya da zarar verici aktiviteler ile geçirme biçimi arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde öğrencinin karşıt olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile boş zamanlarını geliştirici ya da zarar verici aktiviteler ile geçirme biçimi arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

- Ön ergenlik döneminde öğrencinin bilgisayarda geçirdiği vakit ile zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde öğrencinin bilgisayarda geçirdiği vakit ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu eğilimi arasındaki ilişki anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın demokratik tutum sergilemesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile anne-babanın demokratik tutum sergilemesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın yetkeci ya da otoriter tutum sergilemesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile anne-babanın yetkeci ya da otoriter tutum sergilemesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın izin verici tutum sergilemesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile anne babanın izin verici tutum sergilemesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4 Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın temel amacı ön ergenlik döneminde karşıt olma-karşı gelme bozukluğu ile zorbalık davranışları arasındaki ilişkinin aile tutumları açısından incelenmesidir.

Bütün bulguların ışığında, ön ergenlerde görülen karşıt olma karşı gelme bozukluğunun oranına ve zorbalık davranışları gösteren ön ergenlerin oranına bakılacaktır. Buradan elde edilen veriler ile hem ön ergenler içerisinde ne kadar sıklıkla karşıt olma karşı gelme bozukluğu ve zorbalık davranışları olduğu görülecek hem de bu iki olgu arasında bir bağ olup olmadığına bakılacaktır. Bu iki yıkıcı davranışın aile işlevlerine göre incelenmesi ile ailenin bu davranışların ortaya çıkmasındaki rolü üzerinde durulacaktır.

Çalışma sonunda elde edilen veriler ile ailelerin çocuk yetiştirme konusunda takındıkları tutumun ne kadar etkili olacağına ışık tutulacak ve bir anlamda anne babalara rehber niteliğinde olacaktır. Ebeveyn tutumları genel olarak otoriter, demokratik, izin verici- hoşgörülü ve izin verici-ihmkâr anne-baba tutumları olarak ele alındığında en ideal tutum konusunda yol gösterici bir çalışma olacaktır. Ön ergenlerin sosyal olarak en çok buldukları ortam olan okullar için de yıkıcı davranış problemleri olan çocukların tespiti ve bu çocuklar ile çalışma yapılması için bir zemin niteliğinde olacaktır.

1.5 Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada bazı durumlar için önceden kabul edilen varsayımlar vardır. Bu varsayımlar;

- Anket ve ölçeklere katılımcıların verdikleri cevaplar onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
- Örneklem evreni temsil edecektir.
- Ölçme araçları ölçtükleri özellikler açısından geçerli ve güvenilirlerdir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu

Genel olarak tanımlanacak olursa Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu (KOKGB), toplumsal kurallara ve başkalarının temel haklarını ihlal etmeksizin olumsuz, düşmanca, kışkırtıcı, başkaldıran ve bozucu davranış paternleriyle karakterize bir yıkıcı davranış bozukluğudur (Uysal, 2012). Karşıt olma karşı gelme bozukluğu Amerikan Psikiyatri Birliğinin Tanı Ölçütleri kitabında şöyle tanımlanmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2018);

A. Tanı Ölçütü: Aşağıdaki kategorilerin herhangi birinden olmak üzere, en az dört belirtinin bulunması ile belirli, en az altı ay süren, öfkeli/kolay kızan bir duygu durum, tartışmacı/karşı gelen davranış ya da kin besleme örüntüsü, kardeşi olmayan en az bir kişi ile etkileşimi sırasında kendini göstermiştir.

Öfkeli/Kolay Kızan Duygu durum

- Sık sık tepesi atar.
- Sık sık alınganlık gösterir ya da kolaylıkla kızar.
- Sık sık, öfkeli, kırgın, içerlemiş ve güceniktir.

Tartışmacı/Karşı Gelen Davranış

- Buyurma, yaptırma ya da yasak etme gücü olan kişilerle sık sık tartışmaya girer; çocuklar ve gençler, büyükleriyle tartışmaya girerler.
- Buyurma, yaptırma ya da yasak etme gücü olan kişilerin isteklerine ve kurallara sıklıkla uymaz ya da bunlara etkin bir biçimde karşı gelir ya da karşı koyar.
- Sık sık, bile bile başkalarını kızdırır.
- Kendi yanlışlarından ya da yanlış davranışlarından ötürü sıklıkla başkalarını suçlar.
- Kin Besleme

- Son altı ay içinde en az iki kez düşmanlık gütmiş ya da kin beslemiştir.

B. Tanı Ölçütü; Bu davranış bozukluğu, kişide ya da yakın çevresindeki başkalarında (örn. ailesi, yaşlıları, iş arkadaşları) sıkıntı yaratır ya da toplumsal, okulla ilgili, işle ilgili işlevsellik alanları ya da önemli diğer işlevsellik alanları üzerinde olumsuz etki gösterir.

C. Tanı Ölçütü; Bu davranışlar, yalnızca, psikozla giden bir bozukluk, madde kullanım bozukluğu, depresyon ya da iki uçlu bozukluğun gidişi sırasında ortaya çıkmamaktadır.

Aynı zamanda DSM-5'te karşı gelme davranışlarının gerçekleştiği yerlere göre şiddeti hakkında bir derecelendirme de yer alır. Bu derecelendirmeye göre belirtilerin yalnız bir ortamda (örneğin ev) ortaya çıkması halinde tanı ağır olmayan olarak konulur. Belirtiler en az iki ortamda (örneğin evde, okulda, arkadaşların yanında) ortaya çıkıyorsa orta, üçten fazla ortamda görülüyorsa ağır olarak tanılanmaktadır.

Önal (2007) Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılmasının (ICD) ilk kez onuncu baskısında, KOKGB' unun Davranım Bozuklukları kategorisi altına eklendiğini belirtmiştir. ICD-10'da karşı olma karşı gelme tanısı için en az dört ayrı semptomun altı ay süresince bulunması gerekmektedir.

Calzada ve ark., Satake ve ark.2004, Webster-Stratton ve ark. 2004'de yaptıkları araştırmalarda KOKGB'nun görülme sıklığı üzerine sunulan raporlarda, örneklemin %2-16'sı arasında değişen bir yaygınlık görüldüğünü belirtmektedir. Etiyolojisi bilinmemekle birlikte daha çok anne ve babaların tutumlarının ve çocuğun mizaç özelliklerinin önemli olduğu düşünülmektedir (Akt. Önal, 2007).

Uslu 2011'de yapmış olduğu çalışmada ülkeler arasında KOKGB'nun prevalansına bakmıştır. Ülkeler arası farklar olduğu görülmektedir. Alyahri (2008) Yemen'de 7-10, Andere's (1999) İspanya'da 10, Costello (2003) W.N. Carolina ABD'de 9-16, Breton (1999) Quebec Kanada'da 6-14, Ford (2003) Büyük Britanya'da 5-15, Heirvang (2007) Bergen Norveç'te 7-9, Lynch (2006) Dublin'de 12-15, Zwirs (2007) Hollanda'da 6-10 olarak tespit etmişlerdir (Akt. Uslu, 2011). Çalışmaya dahil olan ülkeler içerisinde, belirli bir zaman diliminde karşı olma karşı gelme bozukluğu görülen çocuklar incelenmiş ve görüldüğü üzere ülkeler arası görülme sıklığında küçük de olsa farklılıklara rastlanmıştır.

Aynı araştırmada ülkeler arası farklılıklara bakıldığında genellikle n ergenlik ve ergenlik dönemlerini kapsayan bir yaş aralığı olduğu görülmektedir. Bazı ülkelerde daha uzun bir dönemi kapsarken bazı ülkelerde çok daha kısa bir dönemle sınırlanmıştır. Coğrafi olarak çok yakın ülkeler arasında dahi tespit edilen başlama yaşında farklılıklar vardır. Yapılan alışmalar genel olarak 18 yaşın altını işaret etmektedir. Bu durumda n ergenler arasında tarama yapılmasının anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Uslu'nun (Uslu, 2011) yaptığı araştırma 3 yıllık bir boylamsal araştırmadır. Uslu, bu çalışması ile KOKGB'nun boylamsal prevalansını incelemiştir. KOKGB'nun ülkemizde belli bir zaman aralığında görülme sıklığı ve hızına bakılmış 8, 9 ve 10 yaşlarındaki çocuklar üzerinde 3 yıllık bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada temel olarak tüm dünyada 3,3 olan prevalansa uyumlu olarak yaklaşık 3 yılın ortalaması 3,3 olarak bulunmuştur.

Çalışmada farklı olarak kız çocuklardaki oran dünya oranının altında bulunmuştur. Buradan yola çıkarak anne babaların ocuk yetiştirme tutumlarının KOKGB üzerinde etkili olduğu düşünüle bilinir. Bir değişken olarak ana baba tutumlarına bakmak önemlidir.

Literatür incelendiğinde genellikle KOKGB ile DEHB arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar olduğu görülmüştür. Hatta bazı durumlarda i ie geçtiği söylenebilir. Özellikle DEHB zerine daha çok araştırma yapılmıştır. KOKGB'nu tek başına başka bir değişken ile araştırılması ve DEHB 'den ayrıştırılması, kendi iç dinamiklerini belirgin olarak ortaya çıkaracaktır.

DEHB ile KOKGB'nun birlikte görülme oranının August ve arkadaşları %40, Biederman ve arkadaşları ise %65 olduğunu bildirmektedirler. Bu iki olgunun beraber görülmesi prognozu olumsuz olarak etkilemektedir. Kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte anne baba tutumlarının ve ergenin mizaç özelliklerinin etkili olduğu düşünülmektedir (Usta, 2010).

Çuhadaroğlu (2008) ocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabında, genellikle KOKGB 'nun davranış bozukluğunun bir n aşaması olarak değerlendirildiğini belirtmiştir. Bozukluk ile ilgili en temel etiyolojik faktörün aile içi anlaşmazlık, ilgisiz ana baba tutumları, aile içi şiddet olması, istismar bulgusunun olması,

aile içinde psikiyatrik bozuklukların olmasının etkili değişkenler olduğu görülmüştür (Usta, 2010).

Wilmshurst (2009) da ergenler üzerinde nörolojik gözlemler yapmış ve davranış bozukluğu olan gençlerde düşük frontal lob aktivitesi saptamıştır. Frontal lob aktivitesindeki oransal düşüklük, planlama becerisinde ve davranışsal yanıtların kısıtlanmasına yol açmaktadır. Bu yönü ile bakıldığında DEHB ile davranış bozukluğunun bir arada görüme sıklığının çok olması açıklık kazanmaktadır (Özen, 2010). Bilindiği gibi planlama becerisinde zayıflık DEHB'nin de belirgin özelliklerinden biridir. Ancak DEHB de yıkıcı davranışlardan ziyade seçici dikkatte bozulma olması nedeniyle hareketlilik görülürken KOKGB da daha yıkıcı bir tutumdan bahsedile bilinir.

Kara (2014) yaptığı çalışmada DEHB ve KOKGB'da duygusal yüz ifadelerinin tanınmasının ilişkisini incelemiştir. Duyguları ayırt etme ve sosyal ipuçlarını anlama sosyal biliş düzeyi üzerinde etkilidir. Sosyal biliş diğer insanların zihinlerini anlama yeteneği yani empatidir. Özellikle amigdala duygu ifadesi taşıyan yüzlerin algılanmasında ve hatırlanmasında idareci görevindedir.

Yüz tanıma özelliğimiz büyük ihtimalle diğer primatlarla benzerlik göstermektedir. Yüz tanımanın ötesinde duyguları ayırt etmek önemlidir. Duyguların tanınması sosyal olarak bireyler arası iletişimin temel unsurudur. Ayna nöronlar başkalarının duygularını zihinsel temsil ve taklit ederek ötekini anlamayı sağlar. Başka bir değişle ben ve diğerini anlamada önemli rol üstlenir (Kara, 2014).

Bu araştırmada da görüldüğü üzere duyguları anlamak sosyal ilişkiler açısından önemlidir. Yüzleri ayırt edemeyen ve duyguları anlayamayan çocukların tahmin edileceği üzere arkadaş ilişkileri ve sosyal becerileri de zayıf olacaktır.

Yapılan nöro bilimsel araştırmalar ergenliğe kadar beynin çoğu bölgesinin geliştiiğini ancak prefrontal lob ile amigdalanın ergenlik boyunca gelişimine devam ettiğini bulgulamıştır (Kara, 2014).

Yıkıcı davranış bozuklukları olan 8- 12 yaş arası çocuklar ile yapılan çalışmada durumsal ve mizaca bağlı empati çalışmaları ile sağlıklı çocuklar kontrol grubu arasında yıkıcı davranış bozukluğu olan çocukların empati puanı anlamlı ölçüde düşük bulunmuştur (Kara, 2014).

Bradley ve Mandell (2005) KOKGB görülen çocukların zor mizaçlı oldukları ve duygusal olarak istikrarsızlık gösterdiklerine değinmişlerdir. Bu çocukların karşı gelen, huzursuz, cezadan kaçmayan daha çok ödül odaklı, akademik becerileri düşük, sosyal ipuçlarını değerlendirmekte zorlanan bu nedenle sosyal becerileri zayıf çocuklar oldukları belirlenmiştir (Akt. Özen, 2010). Sosyal ipuçlarını değerlendiremiyor olmalarının altında frontal lob aktivitesindeki zayıflık olabilir. Sosyal ipuçlarını değerlendiremeyince uyum konusunda zorluk yaşayacakları öngörülebilir. Sosyal olarak uyumlanamamak bir kısır döngü etkisi yaratacaktır. Uyumlanamayan çocuk toplumsal olarak dışlanacak ya da olumsuz tepki alacak cezaya karşı duyarsızlık gösterdikleri için davranışlarını olumlu anlamda değiştirme motivasyonu gösteremeyeceklerdir. Dolayısıyla olumsuz davranışlar olumsuz pekiştirici olarak yerleşik hale gelmiş olacaktır. Bu olumsuz pekiştirici zincirini kırarak bir değişken araya girmediği sürece ya ergenliğin kendi içsel dinamikleri devreye girerek olumlu bir değişim gerçekleşir ya da olumsuz davranış örüntüsü yetişkin yaşamda da şekil değiştirerek devam edecektir.

Bu daha önce de Thomas'ın (2007) belirttiği üzere ileriki yaşlarda ya bağımlılık ya da suça karışma davranışının görüldüğü durumları açıklamaktadır. Etiyolojik açıdan KOKGB etkileyen en temel faktör psikolojik faktördür. Özellikle çocuğun anne ile kurduğu ilişki en çok işlenen konudur. Bağlanma teorisine göre güvensiz bağlanma çocukta karşı gelme davranışına yol açmaktadır. Çocukluğun, ileri yaşamı belirleyici ilk dönemlerinde, anne ile sağlıklı bağ kurmak bu bozukluğun oluşumunu önlemek için koruyucu bir unsur olmaktadır (Özen, 2010).

Hender ve Mullen (2006) yaptıkları çalışmada çocuklarına karşı sağlıksız bir biçimde öfkelerini yansıtan ebeveynlerin çocuklarının öfkelerini dışa vurma konusunda benzerlik gösterdiğini görmüşlerdir. Bu çalışma ebeveyn saldırganlığının çocuğa iletilişinin bir göstergesi olmuştur (Özen, 2010).

Andre Berge "Çocuktaki Kötü Huylar ve Düzeltmesi" adlı kitabında bütün çocukların birbirinden farklı olduğunu, karşı gelme davranışı sergileme nedenleri ve biçimlerinin de farklı olacağını dolayısıyla ana babanın da eğiticinin de karşısındaki çocuğa göre yaklaşımlarını belirlemesinin gerekli olduğunu söyler. Bazı çocukların zor olduklarından, bazı çocukların ise zayıf

olduklarından karşı geldiklerini ifade eder. Bazı çocuklarda karşı gelme bir sınırlılık hali ifadesidir, bazen bu çocuklar sınırlarını denemek isterler. Karşı gelme çocuğun içindeki bir ihtiyacı karşılar. Çocuk katı otoriteye karşı gelerek varlığını devam ettirmeye çalışabilir. Ancak istekleri karşılanan şımarık diye tabir ettiğimiz çocuklar da karşı gelebilir, bu tarz çocuklarda da anne ve babanın gevşek tutumu güvensizlik yarattığı için çocuk bu kez bir otoriteye değil bir rahatsızlığa karşı gelmektedir. Karşı gelmenin süreklilik içeren bir iç huzursuzluktan kaynaklandığı söylenebilir (Berge, 1971).

2.2 Zorbalık Davranışı

Zorbalık karşı tarafa bilinçli bir şekilde zarar vermeyi içeren, kişiler arasında güç anlamında dengesizlik olan, süreklilik gösteren saldırgan bir davranış biçimidir (Akt. Örengül, 2013). Zorbalık davranışı incelendiğinde taraflar arasında güç dengesinin olmaması ve özellikle süreklilik arz etmesi kriterleri önemlidir. Yıkıcı davranışların her türlü yapan için de maruz kalan için de problemdir ancak süreklilik davranışın pekişmesine yol açtığı için davranış olarak hem kalıcı iz bırakacak hem de yerleşmiş olacaktır.

Özellikle 1990'dan sonra zorbalık kavramı ile ilgili ülkemizdeki çalışmaların artış gösterdiğini görüyoruz. Bu, kavram olarak zorbalığın daha önce bir problem gibi algılanmamasından kaynaklı olabilir. Okul ortamı çocukların gün boyunca beraber vakit geçirdikleri bir yerdir. Okulların, çocukların öğretmenlerinden etkilenip öğrendikleri ölçüde birbirleriyle etkileşimde kaldıkları, dolayısıyla birbirlerinden de hem bilgi hem davranış öğrendikleri yerler olduğu düşünüle bilinir. Ön ergenlik diye tanımladığımız dönem daha çok 5. , 6. ve 7. Sınıf düzeyini kapsamaktadır. Aynı sınıf içerisinde ya da farklı sınıflardan bazı öğrencilere yönelik aynı kişiler tarafından zorbalık içeren davranışlara rastlana bilinir. Öğrencilerin bazılarını zorba, bazılarını mağdur, bazılarını izleyen yapan tam olarak nedir? Bu önemli soruyu derinleştirmek okulların daha barışçıl yerler olması adına önemlidir.

Öncelikle ne zaman ve neden zorbalığın bir kişide davranış olarak belirdiğine yani etiyolojisine bir bakalım. Hatch ,1987' de yaptığı bir araştırmada zorbalığın 4-6 yaş kadar erken bir dönemde ortaya çıktığını iddia etmiştir (Akt. Örengül, 2013). Torgerson (1989) da yaptığı boylamsal araştırmada saldırgan

davranışı etkileyen dört ana unsur bulmuştur: ebeveyn tutumu, ebeveyn disiplini, rol modeller, ve televizyondaki şiddet (Akt. Örengül, 2013). Bu iki araştırma köken olarak baktığımızda ailenin tutumları ve çocuk yetiştirme sitillerinin önemine işaret etmektedir.

Zorbalık yapan çocukların ailelerine bakıldığında çocuk yetiştirmede anne babanın anlayış ve yaklaşımları arasında tutarsızlık, cezaya çok başvurma bunların genellikle şiddet içeren cezalar olması, çocuklarına karşı düşmanca bir yaklaşımı olan ya da ihmalkar anne babalar oldukları görülmüştür (Külcü, 2015).

Zorbaların zorbalık yapma biçimleri değişse de kişilik özellikleri benzerlik göstermektedir. En belirgin özellikleri akranlarına karşı saldırgan tutumlarıdır, bu saldırgan tutumları sadece akranlarına değil çevresindeki büyüklere karşı da sergilemektedir. Zorbalar genel olarak başkalarının başarılarını kıskanan akademik başarıları düşük, empati yeteneği düşük, sosyal ilişkileri iyi olmayan, yenilgiyi kabul edemeyen, akran gurupları içinde genelde seilmeyen, istediğini elde etmek için ya da sorunlarını çözmek için rahatlıkla şiddete başvurabilen, evde küçük kardeşi var ise ona karşı da şiddet içeren davranışlarda bulunan kişiler olduğu söylenebilir (Külcü, 2015).

Dünyada yapılan zorbalık ile ilgili çalışmalara bakıldığında prevalansının % 9 – 54 olduğu bulunmuştur (Akt. Örengül, 2013). Türk eğitim derneğinin sunduğu bazı ülkelere ait 13 yaş düzeyinde zorbalık oranları ile ilgili veriler Tablo 1’de görülmektedir (Kılıç, 2006).

Çizelge 2.1: 13 Yaş Düzeyinde Bazı Ülkelerin Zorbalık İle Karşılaşma Yüzdeleri

ÜLKE	YOK	BAZEN	HAFTADA BİR
Avusturya	26.4	64.2	9.4
Belçika	52.2	43.6	4.1
Kanada	55.4	37.3	7.3
Çek	69.1	27.9	7.3
Danimarka	31.9	58.7	9.5
İngiltere	85.2	13.6	1.2
Estonya	44.3	50.6	5.1
Finlandiya	62.8	33.3	3.8
Fransa	44.3	49.1	6.6

Çizelge 2.1: (Devamı) 13 Yaş Düzeyinde Bazı Ülkelerin Zorbalık İle Karşılaşma Yüzdeleri

Almanya	31.2	60.8	7.9
Yunanistan	76.8	18.9	4.3
Macaristan	55.8	38.2	6.0
İsrail	57.1	36.4	6.6
Kuzey İrlanda	78.1	20.6	1.3
Norveç	71.0	26.7	2.3
Polonya	65.1	31.3	3.5
Portekiz	57.9	39.7	2.4
ABD	57.5	31.9	7.6

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde haftada bir olan zorbalık ile karşılaşma oranının özellikle önemli olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce de tanımlarda belirtildiği üzere bir saldırgan davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için süreklilik göstermesi gerekmektedir. Tabii ki bazen olarak belirtilenler de okul ortamı içerisinde önemle üzerinde durularak değerlendirilmelidir. Ülkelerin bazen zorbalık davranışı ile karşılaşma oranlarına bakıldığında oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu olgu ergenlerin karşıt olma karşı gelme bozukluğu konusundaki yapılan araştırmalarda tespit edildiği üzere frontal lob ve amigdalanın ergenlik dönemi boyunca gelişimine devam etmesi ile açıklanabilir. Özellikle ön ergenlik döneminde kolayca öfkelenmeleri ve dürtülerini kontrol etmekte zorlanmaları ve ani bazen de yanlış kararlar almaları bu yüzdendir. Hiç zorbalık davranışına maruz kalmadığını ifade eden de pek çok ergen olduğu tabloda görülmektedir. İngiltere’de %85 oranında hiç zorbalık davranışı ile karşılaşmadığını söyleyen genç vardır, 1.2 oranında genç ise haftada bir zorbalık ile karşılaştığını söylemektedir, bu oranlar diğer ülkeler ile kıyaslandığında en düşük zorbalık ile karşılaşma oranlarıdır. 9.5 oranında haftada bir zorbalık ile karşılaştığını ifade eden Danimarkalı genç vardır, %58.7 oranın da ise bazen karşılaştıklarını söylemişlerdir. Almanya’da da bazen karşılaştığını söyleyen %60.8 genç vardır ancak %7.9 oranında Alman genç haftada bir karşılaştığını beyan etmiştir. %9.5 oranı ile Danimarka’daki gençler, 19 ülke içerisinde sistematik bir biçimde zorbalık davranışına maruz kalmaktadır. Bu oldukça yüksek bir orandır iki batılı ülke arasında bu denli fark olması ülkelerin kendi davranış örüntülerini yarattığını düşündürmektedir. Bu veriler ergenlik döneminin etkili olduğunu ancak tek başına zorbalığın dönemsel bir davranış gibi açıklanamayacağını açıkça ortaya koyan verilerdir.

Olweus'un (1995) Norveç'te yaptığı araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %15'nin zorbalık ile karşılaştığını, özellikle araştırmaya katılan öğrencilerin %5'nin uzun süreli ve ciddi bir zorbalığa maruz kaldığını tespit etmiştir (Akt. Dölek, 2002). Bjorkquist ve arkadaşlarının (1982) Finlandiya'da yaptığı bir araştırmada 14-16 yaş aralığında 680 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiği bir araştırmada %5 öğrencinin mağdur % 5 öğrencinin ise zorba olduğunu görmüştür. Lagerspetz ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmada İskandinav ülkelerinde erkeklerin %13.7'sinin kızların ise %5.4'ünün zorbalık ile karşılaştığı sonuçlarını elde etmiştir. 1976 yılında yine İskandinav ülkelerinde yapılan bir başka araştırmada Mill'in bulgularına göre % 8 öğrencinin zorbalık yaşadığını tespit etmiştir. 1987 ve 1989 yıllarında Stephenson ve Smith'in Kuzey Batı İngiltere'de yaptığı araştırmada 5. sınıfa devam eden öğrenciler arasında %23 oranında öğrencinin zorba ya da mağdur olarak zorbalık yaşantısı deneyimlediğini görmüştür. Amerika Birleşik Devletlerinde 1985 yılında Wall Street Journal'de yayımlanan bir raporda çeşitli yaş gruplarında %58 öğrencinin zorbalık ile karşılaştığını bildirmişlerdir (Akt. Dölek, 2002).

Ülkemizde yapılan araştırmalara baktığımızda Pişkin (2010) Ankara'da 4-8. Sınıf öğrencileri arasında yapılan araştırmada öğrencilerin %35,1'inin "kurban", %30,2'sinin "zorba", %6,2'sinin ise "hem zorba hem de kurban" olduğunu tespit etmiştir. Tıpırdamaz ve Sipahi (2008), İzmir'de ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada öğrencilerin %42,3'ünün "kurban", %20,3'ünün zorba, %13,8'ininse "hem zorba hem de kurban" olduğunu saptamışlardır. Alikashifoğlu ve ark. (2004), İstanbul'da 9-11. Sınıf öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada ise öğrencilerin %19'u zorbalık yaptığını, %30'u ise zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. Alikashifoğlu ve ark., (2007) yine İstanbul'da yaptıkları bir başka çalışmada da lise öğrencilerinde kurban oranı %22, zorba oranı %9,4, zorba/kurban oranı ise %9,2 olarak saptanmıştır (Akt. Örengül, 2013).

Ülkemizdeki çalışmalardan çıkan sonuçlara bakıldığında ön ergenlik dönemini kapsayan dönemlerdeki zorbalık oranlarının lise dönemine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Zorbalık davranışına maruz kalma ya da zorba olmanın ergenliğin son dönemlerine doğru nispeten azaldığı söylenebilir. Diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında ise ülkemizdeki gençlerin genel olarak yüksek bir oranda

zorbalık ile karşılaştıklarından bahsedilebilir. Tabii ki zorbalık ile karşılaşma biçimini ölçme yöntemleri, yaş aralığı tam olarak aynı olmadığı için yani aynı araştırmanın bir parçası olmadıkları için kesin yargılara varmak doğru olmayacaktır. Ancak yine de kendi içerisinde değerlendirilse bile oranlar oldukça yüksektir.

Zorbalığı bileşenleri ile ele almak gerekirse kurban, zorba ve izleyiciden bahsetmek mümkündür. Bu üç bileşen kimi zaman iç içe geçer kimi zaman da yer değiştirebilir. Saf zorbalar sadece zorbalık yapan hiçbir zaman kurban olmayanlardır, saf kurbanlar ise her zaman kurban rolündedir. Zorba / kurbanlar kimi zaman zorba kimi zaman kurban pozisyonunda kalır. İzleyiciler taraf tutmuyor gibi gözükseler de aslında müdahale etmeyerek zorbanın olumsuz davranışını yüreklendirenlerdir. Dördüncü olarak ve farklı bir tutum sergileyen gurup savunuculardır, onlar okul ortamı içerisinde kurbanı sahip çıkan ve zorbaya karşı kurbanı savunanlardır (Kartal & Bilgin, 2008).

Zorba kadar kurban, savunucu ve izleyicinin rolü de zorbalık atmosferinin oluşmasında önemli ve etkilidir. Okul ortamı içerisinde savunucuların güçlendirilerek izleyicilerin savunucuya dönüştürülmesi zorbanın işini zorlaştıracaktır. Kurbanların kendilerini savunmayı ya da yardım almayı öğrenmesi de zorbalık oyununu bozacaktır. Okul içerisinde zorba ile çalışmak kadar diğer rolleri üstlenmiş çocuklarla çalışmak da önemlidir.

Zorba öğrenciler genellikle iyi tanıdıkları çocuklara zorbalık yaparlar ve onların zorbalığı hak ettiğini düşünürler, kendilerinin ise sevildikleri fikrine sahiptirler (Dölek, 2002). Zorbalık davranışını zorbalar başlatırlar, asosyaldirler ve kurallara uyum konusunda sorun yaşarlar (Güven, 2015). Uyumsuz hal ve davranışları ile göze çarparlar çoğu zaman akademik başarıları da düşük olduğu için okul ortamı içerisinde öğretmenlerin de olumsuz anlamda dikkatini çekerler. Zorbalık yaptıkları çocukların aileleri tarafından sık sık şikayet konusu olurlar bu durum idari anlamda da güçlük yaşamalarına sebep olur.

Kurbanlar ise zorbalık davranışına maruz kalan kişilerdir. Kurbanlar kendilerini aciz, düşük benlik saygısına sahip, hatalı, yalnızlaştırılmış hissederek (Güven, 2015). Kurban rolündeki öğrencilerin genellikle çok arkadaşları yoktur, yalnız

çocuklardır. Kaygı düzeyleri yüksektir, okulda olmaktan çok hoşnut olmazlar, fiziksel ve duygusal açıdan zayıf görünürler (Dölek, 2002).

Kurbanların bir kısmı pasif ve uysaldır. Bu çocuklar zayıf oldukları için arkadaşlarının isteklerine boyun eğerler, bir saldırganlığa karşı koymazlar, az arkadaşları vardır ve bu arkadaşları da onları saldırılara karşı korumazlar (Özgü, 2015). Bir kısım çocuk da sahte mağdurdur bu çocuklar arkadaşlarını bu yolla eğlendirmek isterler, grubun içinde kalmak dışlanmamak için böyle bir rol üstlenmişlerdir (Özgü, 2015). Bazı kurban rolündeki çocuklar da zaman zaman kurban zaman zaman zorba olurlar. Bu çocuklar özellikle evde çok baskı altında olan çocuklardır otoriteye, kendisinden daha güçlü çocuklara karşı güçlerini gösteremeyip kendisinden güçsüz ve daha küçük çocuklara eziyet edebilirler. Otoriteye karşı pasif agresiv konumlanışları ve öfkelerini yönelttikleri kesimin özellikle daha küçük çocuklar olması, onları okul ortamı içerisinde en az klasik zorbalar kadar sevilmez bir pozisyona iter.

Dake, Price ve Telljohann (2003) yaptıkları literatür incelemelerinde genel olarak kurbanların özelliklerini şöyle sıralamışlardır: depresyon yaşarlar, intihar düşünceleri vardır, öz saygıları düşüktür, kaygıları yüksektir, yalnızdırlar, yeme bozuklukları yaşayabilirler, psikiyatrik problemler yaşıyor olabilirler, ebeveynleri sosyal olarak güçlenmelerini destekleyici değildirler, ev ortamlarında şiddet acımasızlık olabilir, anne babaları tarafından sorumluluk verilmeyen desteklenmeyen çocuklar olabilirler, istismara uğramış ya da uğramaya devam ediyor olabilirler, sağlık problemleri olabilir, alt ıslatma, uyku bozukluğu, kronik yorgunluk, mide ağrıları gibi fiziksel yakınmaları olabilir, okulda iyi hissetmedikleri için devam problemleri olabilir, ev ödevlerini yapma konusunda ve akademik beceriler konusunda yetersizlikleri olabilir (Gökler, 2009). Göklerin aktardığı bu özelliklere baktığımızda aslında risk altında genç bir çocukla karşı karşıya olduğumuzu açıkça görebiliriz.

Seyirciler ya da izleyiciler denilebilecek bir grup çocuk ise zorbanın davranışlarına müdahale etmez ve kurbanı korumaz. Seyircilerin müdahale etmemesi zorbanın davranışını onaylamasalar da zorba tarafından onaylandığı hissini yaratarak zorbalık davranışını istemeseler de desteklemiş olurlar. Hatta bir kısım seyirci zorbanın davranışını açıkça desteklediğini belli de edebilir. Tabii bu davranışın altında yatan dinamik önemlidir bu kimi zaman grup dışı

olmamak ki mi zaman da zorbanın zorbalıklarından kaçınmanın bir yolu olabilir.

Seyirciler bir gün kurban ya da mağdur olmaktan çok korkarlar. Geneli olayları durdurmadıkları için kendilerini suçlu hissederler fakat kurbanın nasıl yanında olacakları konusunda bir fikirleri yoktur (Dölek, 2002). O'Connell, Pepler, Craig (1999) yaptıkları araştırmada öğrencilerin % 54'ünün zorbalığı pasif olarak izlediğini, %21'inin zorbaya destek verdiğini eşlik ettiğini, %25'inin ise olayı önlemeye çalıştığını tespit etmişlerdir. Ayrıca kız çocuklarının daha çok olayları önlemek isteyen grupta yer aldığını erkek çocukların destekleyen grupta olduklarını görmüşlerdir (Kabil, 2010). Seyircilerin %25'i sadece nötr olarak seyirci olmuyor olaylara müdahil oluyor ve önlemeye çalışıyor. Bu grup küçük olmakla beraber önemli bir grup, davranışları desteklenir ve diğer izleyiciler de önleyici seyirci olma konusunda teşvik edilirse zorbalık kısır döngüsünde bir kırılma olacaktır. Sullivan ve arkadaşları 2004 yılında yaptığı bir çalışmada önleyicilerin diğer seyircilere göre zorbaya en uzak mesafede konumlandığını ve aynı zamanda kurbanın yanında yer alarak zorbalığı önlemeye çalıştıklarını söylemektedir (Akt. İrfaner, 2009). Sullivan aynı çalışmada zorbanın desteklendiği ölçüde zorbalık yaptığını, mağdur desteklendiğinde ve güçlendiğinde aynı düzeyde ve süreklilikte zorba davranışlarda bulunamadığının altını çizmiştir (Akt. İrfaner, 2009).

Zorbalık tüm dünyada görülen sosyal olan tüm çevrelerde ortaya çıkabilen çocukları olduğu kadar yetişkinleri de etkileyen bir şiddet formudur. Zorbalık öğrenilebilen ve maruz kalan açısından tüm yaşam üzerinde kuvvetli izler bırakabilen olumsuz deneyimlerdir (Akt. İrfaner, 2009). Tüm dünyada görülmesi sebepleri açısından, insanın ortak özelliklerinin üzerinde durma gerekliliğine işaret etmektedir. Tüm dünyada görülmekle birlikte görülme sıklığı, yaş aralıkları ve biçimi açısından farklar vardır. Garrett'inde belirttiği gibi öğrenme yoluyla aktarıldığı gerçeği kültürün etkisinin önemini altını çizmektedir. Tüm tarafların rolü ne olursa olsun yaşamını etkileyen güçlü bir olumsuz davranıştır.

Ülkemizde yapılan zorbalık ile ilgili araştırmalar incelendiğinde %17 ile %50 oranında (Arslan, 2008; Eşkisu, 2009; Genç, 2007; İrfaner, 2009; Totan, 2008; Topçu, 2008; Yöndem ve Totan, 2008), ilköğretim okullarında ise % 33 ile %

51 arasında değişen oranlarda öğrencinin (Alper, 2008; Atik, 2006; Bulgurcu, 2011; Dölek, 2002; Gökler, 2007; Pişkin, 2003; Sipahi, 2008) zorbalık olaylarında yer aldığı belirlenmiştir (Akt. Türktan, 2013). Oranlar bakıldığında tüm dünyadaki olduğu gibi bizim ülkemizde de gençlerin zorbalığa büyük oranda maruz kaldığını göstermektedir.

Eliot 1997 yılında yaptığı araştırmada maddeler halinde zorbalık ile ilgili şu tespitlerde bulunmuştur;

- Kimse zorbalığa maruz kalmayı hak etmez.
- Ad takma, guruptan dışlama, itme ya da fiziksel zorlama ne şekilde olursa olsun zorbalık zalimliklerdir.
- Zorbalık görmezden gelinmemesi gereken bir durumdur.
- Her zaman zorba ile mağdur arasında güç anlamında eşitsizlik vardır.
- Zorbalığa başvuran öğrenciler buna göz yumulduğunda davranışları yerleşir ve okul sonrası hayatlarında da böyle davranmaya devam ederler.
- Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin özgüveni düşer, depresyona yatkınlıkları olur, çekingen, güvensiz ve öfkeli olurlar.
- Zorbalığı izleyen öğrenciler zorbalığa maruz kalan öğrenciye yardım etmemiş olmanın üzüntüsünü yaşarlar.
- Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin çevrelerindeki yetişkinlerce desteklenmeye ihtiyaçları vardır.
- Yetişkinlerin kararlı tutumları ile zorbalık durdurulabilir.
- Okullar zorbalığı önleme konusunda sorumludur (Akt. Çınkır & Kepenekci, 2003).

Elliot'un bu tespitleri bir çeşit zorbalık manifestosu gibidir. Özellikle okulların sorumluluğuna yönelik yaptığı vurgu çok önemlidir. Okullar ve aileler yani yetişkinler zorbalık konusunda tutarlı yaklaşımlar sergilemelidirler. Zamanla geçeceğini düşünerek görmemezlikten gelmek, önemsememek, yine şiddet içeren ceza yöntemleri uygulamak zorbanın davranışını değiştirmeyecek hatta davranışının büyükler tarafından da başka bir boyutta kabul edilebilir ve uygulanabilir olduğunu görmesini sağlayacaktır. Bu davranışı söndürmek şöyle

dursun daha da pekişmesine yol açacaktır. Hatta kimi zaman yetişkinlerin kurbanın bir şey yapmayarak zorbalığı hak ettiğine dair olumsuz inançları onların da zorba gibi düşündüğü belki de zorba olabileceği gerçeğini düşündürmektedir. Zorbalık ile baş etme okullarda sistemli bir biçimde, önce çocukları korumakla sorumlu olan yetişkinlerce (aile ve öğretmenler) bir anlayış olarak bilişsel düzeyde kavranmış olmalıdır. Ancak bir anlayış olarak kavranırsa konu ile ilgili doğru stratejiler geliştirilebilir.

Zorbalık ile mücadele için okul için de önlemler almak faydalı olacaktır. Bu önlemler şöyle sıralanabilir:

- Disiplin kuralları içerisinde zorbalığı kapsayıcı kurallar olmalıdır.
- Okul içerisinde zorbalık ile ilgili yaptırımlar net olmalıdır.
- Kurallar konusunda öğrenciler bilgilendirilmelidir.
- Zorbalık yaşandığında taraflar ve davranışları araştırılmalıdır.
- Ailelere zorbalık ile ilgili eğitim verilmelidir.
- Çocuk yetiştirme konusunda alternatif yaklaşımlar konusunda aileler bilgilendirilmelidir.
- Aile içi iletişim ile ilgili eğitim çalışmaları yapılmalıdır.
- Özellikle çocuğunda zorba davranış görünen aileler yapılan eğitim çalışmalarına dahil edilmelidir.
- Öğretmenlere zorbalık ile karşılaştıklarında ne yapması gerektiği konusunda eğitim verilmelidir.
- Çocuklarda empatiyi geliştirici çalışmalar yapılmalıdır.
- Okul dışında çevre kontrol edilmeli güvenli olmayan alanlar var ise tespit edilip, önlem alınmalıdır (Cömert & Ögel, 2007)

Disiplin kelime anlamı olarak davranışı yönlendirmek demektir öyleyse disiplini sağlamak için çocuğu istenen davranışa yönlendirmek gerekir. Bunu yaparken anne babanın kuralları çocuğun anlayacağı biçimde net ve açık bir biçimde koyması ve bunu çocuğa iletmesi sonrasında da tutarlı bir biçimde uygulaması önemlidir. Davranışı yönlendirirken yapılan ilk hata yanlış davranışı

görmemezlikten gelmek, ikinci hata ise cezaya başvurmaktır. Çocuğun davranışında anne babaya bir mesaj vardır, çocuk bazen istenmeyen davranışta ısrar ederek anne babayı cezalandırmak ister. Örneğin okul başarısını çok önemseyen bir anneye; başarısız yazılı kağıdını sevinçle göstermek gibi pasif-agresif bir davranış sergileyebilir. (Yavuzer, 2016).

Ülkemizde 22.11.2006 yılında okullar içerisinde şiddet içerikli olayların artması neticesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Bu komisyon “ Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu” adıyla çalışmalarını yürütmüşlerdir. Komisyon 29.05.2007 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna sunduğu raporda aşağıdaki tablodaki sayısal verilere ulaşmıştır (Akt. İrfaner, 2009). Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporuna göre çalışma yapılan zaman dilimi içerisinde 4379 şiddet içerikli olay olmuş ve 8856 öğrenci şiddet içeren bu olaylara karışmıştır. Söz konusu çalışma 3 yıllık kapsayan bir süredir. Aynı zamanda bu resmi olarak tespit edilebilen olayları içermektedir, kaldı ki tespit edilemeyen, kayıt altına alınamayan, hatta bazen gizlenen de pek çok olay olduğu unutulmamalıdır. Buna rağmen aşağıdaki oranlar incelendiğinde oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 2.2: Okullarda Meydana Gelen Şiddet Olayları (26.04.2006 – 20.03.2007)

Olay Çeşidi	Olay Sayısı	Yüzde
Fiziksel zarar veren şiddet (yumruk, tekme, tokat vb.)	1839	34,5
Madde kullanımı (alkol, uyuşturucu, ilaç vb.)	347	6,5
Zorbalık, tehdit, sataşma	1267	23,7
Cinsel taciz	137	2,6
Eşyaya, mala zarar verme	471	8,8
Çalma, gasp	254	4,8
Okula silah, kesici, delici alet getirme	315	5,9

Çizelge 2.2: (Devamı) Okullarda Meydana Gelen Şiddet Olayları (26.04.2006 – 20.03.2007)

Çete oluşturma, katılma	44	0,8
Ateşli, kesici, delici silahla yaralama	112	2,1
Dedikodu lakap takma	537	10,1
Ateşli, kesici, delici silahla ölüm olayı	15	0,3

Olaylara Karışan Toplam Öğrenci Sayısı:8856

Toplam Olay Sayısı: 4379 (T.B.M.M., 2007)

Bu tablo incelendiğinde okullardaki şiddet, saldırganlık içeren ve zorbalık olarak tanımlanan olumsuz davranışlar göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Özellikle çalışmamızın içeriği açısından bakacak olursak komisyonun sunduğu rapor resmi makamlarca zorbalık, tehdit, sataşma başlığı altında bir istatistiki veri elde edilmiş olması önemlidir. 26.04.2004 ile 20.03.2007 yılları arasında resmi olarak okullarda 1267 zorbalık adı altında toplanabilecek olay yaşanmıştır. Yüzdeler olarak ifade etmek gerekirse %23,7 dir. Dünya genelindeki araştırmalara daha önce baktığımızda yaklaşık % 9-54 gibi bir aralık olduğundan bahsetmiştik. Komisyonun verileri bu aralık içerisinde ancak zorbalık oranları yüksek ülkeler arasındadır. Hatta en yüksek oranda 9,5 ile Danimarka olduğunu düşünürsek Avrupa'daki oranların çok üzerindedir.

2.3 Zorbalık ve Saldırganlık

Zorbalık ile şiddet ve saldırganlık iç içe geçmiş kavramlar olmakla birlikte birbirlerinin yerine kullanmak tam olarak mümkün değildir. Kağıtçıbaşı (2004) saldırganlığı birine ya da bir şeye zarar vermek amacıyla yapılan davranış olarak tanımlamıştır (Akt. Kılıç, 2009). Baron ve Byrne (1994) beraber yapmış oldukları çalışmada saldırganlık davranışının diğer toplumsal davranışlar gibi öğrenilmiş bir davranış olduğunu söylemektedirler. Hangi durum ve ya ortamda uygulanabileceği, kimlere yönelik yapılabileceği, hangi davranışlara karşı saldırgan tepkiler verilebileceği bir öğrenmeler zinciri sonucu oluşmuştur demektedirler (Akt. Kılıç, 2009).

Sigmund Freud (1920), Haz İlkesinin Ötesinde adlı kitabında insanda iki temel dürtünün var olduğunu ileri sürer. Freud'a göre insan davranışları cinsellik ve

saldırganlık içgüdüleri tarafından yönetilir ve amacı enerji boşalımını sağlayarak bozulmuş dengeyi yeniden kurup haz duymaktır. “Bütün yaşayanların iç kaynaklı nedenlerden ötürü öldüğünü, inorganik bir hal aldığını şüphe bırakmayan bir hal olarak kabul edersek, “yaşamın amacı ölümdür” cümlesini söylememiz gerekir. Cümleyi tersinden okumamız gerekirse “cansız varlıklar, canlı varlıklardan önce de vardı” dememiz gerekir. Doğası hakkında bir kavrama sahip olmadığımız bir güç, bir zamanlar, hareketsiz maddenin içinde yaşamın özelliklerini uyandırmıştır. O zamana kadar cansız olan madde de, o anda oluşan gerilim, yavaş yavaş kendini ortadan kaldırmaya çalışacaktır. Böylece ilk dürtü yani cansız olana geri dönüş dürtüsü ortaya çıkacaktır” (Freud & Çev. Babaoğlu, 2016). Freud burada saldırganlığın insanın içerisinde temel bir dürtü olan ölüm içgüdüsünün en önemli temsilcisi olduğunu ifade etmiştir.

Yaşamın devamlılığını sağlayan ancak ısırma ve çiğneme gibi saldırgan etkinlikleri de içeren yemek yeme eyleminde olduğu gibi ölüm ve yaşam içgüdüleri birlikte çalışır. Yaşamın içerisinde pek çok örnekte bunu görmek mümkündür. Saldırgan dürtüler kimi zaman yaşamın içinde anlaşılabilir ve kabul edilebilir formlara girer. Askerler saldırgan dürtülerini sosyal olarak hoş görülen dövüş yoluyla gösterirler. Spor da fiziksel saldırganlığın rahat yollarla gösterilebileceği bir zemin olabilir. Hatta sanat yoluyla örneğin resim yoluyla anı öldürüp tuvale aktarmak mümkündür. Genellikle libido ve saldırgan dürtüler birey farkında ya da bilinçli olmadan dışa vurulur (Sharf, 2016).

Ogden T. 2016 da yazdığı bir makalede Winnicott’un “nesne kullanımı ve özdeşleşmeler yoluyla ilişki kurma” makalesi üzerinden Yıkıcılığın yeniden değerlendirmesini yapmıştır. Makalede Winnicott’un nesne ilişkileri kuramında üzerinde önemle durduğu gibi bebek tekrar tekrar anne ile kurduğu ilişkide anneyi yok eder ve sonra annenin bu yok edilişe rağmen ayakta kaldığını görerek mutlu olur. Yani özne nesne ile ilişki kurar ve nesneyi yok eder ve nesne öznenin yok etme çabasına karşın ayakta kalır. Bu duyusal büyüme sürecinde bireyin gerçek olduğu için yok edilme ve yok edildiği için gerçek olma süreci içinde bulunan duygu yatırılmış nesnelerin gerçekten hayatta kalması sayesinde ulaşabildiği bir konumdur. Annenin bir anne olarak yok edildiği hissi sadece bebeklik dönemi ile sınırlı değildir. Anne ve çocuğun hatta

babanın ömürleri boyunca gerçekleşir. Daha görünür olanı 2 yaş sendromu daha şiddetli olanı ise ergenlik döneminde yaşanır (Ogden, 2017).

Zorbalık da bir tür saldırganlık olmakla beraber bir davranışın zorbalık özelliği taşınması için saldırganlık içermesi yeterli değildir. Saldırganlığın yanı sıra kurbanla zorba arasında eşit olmayan bir fiziksel ya da duygusal güç dengesi olması, süreklilik göstermesi ve kasıtlı olarak yapılması gibi özellikleri de barındırması önemli ve gereklidir (Gökler, 2009).

2.4 Zorbalık Davranışının Türleri

Farklı araştırmacılar birbirine yakın olmakla birlikte detaylarda ayrılan bir şekilde zorbalık davranışını kategorilere ayırmışlardır. Sullivan (2004) zorbalığı 3 grupta incelemiştir;

- Fiziksel zorbalık, direk fiziksel temas yolu ile yapılan zorbalıktır. Zorba fiziksel olarak kendisinden güçsüz bir çocuğa yönelir ve sürekli olarak şiddet içeren bir dizi davranış içinde bulunur.
- Fiziksel olmayan zorbalık, bir başka deyişle sosyal zorbalıktır. Sözel ve sözel olmayan iki tip davranışla kendini gösterir. Sözel zorbalık, aşağılama, tehdit etme, sözle taciz etme, cinsel içerikli aşağılama ya da taciz etme, ırkçı söylemlerde bulunma, isim takma, telefonla rahatsız etme, doğru olmayan kötü niyetli dedikodular yayma gibi şekillerde görülür. Sözel olmayan zorbalık, doğrudan ya da dolaylı olarak yapılır. Sözel olmayan doğrudan zorbalık kaba yüz ve beden hareketleri ile karşıdaki kişi üzerinde baskı kurmayı hedefleyen davranışları içerir. Sözel olmayan dolaylı zorbalık ise kasıtlı ve sistematik olarak görmezden gelme, tecrit etme imalarda bulunarak iğneleme, diğer öğrencileri kışkırtarak yalnızlaştırma şeklinde görülür.
- Üçüncü olarak mala zarar verme, eşyalarına kasıtlı ve sistemli bir biçimde zarar verme ya da yok etme, çalma gibi davranışlardır (Akt. İrfaner, 2009).

Pişkin'e göre okul zorbalığı fiziksel, sözel, dolaylı, davranışsal olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Fiziksel zorbalık; tekme atma itme, tokat atma, vurma gibi davranışları kapsar. Sözel zorbalık; alay etme, sataşma, dalga geçme, hoş gitmeyen isim takma şeklindedir. Dolaylı zorbalık; dedikodu çıkarma, arkadaş gurubundan dışlayarak yalnızlaştırma gibi davranışlar ile görülür. Davranışsal

zorbalık ile ise işaret ettiği davranışlar para ve eşyalarını zorla alma, eşyalarına zarar vermektir (Pişkin, 2015).

Olweus 1993 de yaptığı bir çalışmada zorbalığı iki temel başlık altında incelemiştir. Doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık (Akt. İrfaner, 2009). Diğer araştırmacıların daha sonraki yıllarda detaylandığı tüm kavramları bu başlıklar altında incelemiştir.

İlerleyen teknolojik gelişmeler ile daha önce tanımlanan zorbalık türlerine siber zorbalık kavramı eklenmiştir. Burnukara (2009) ve Kavuk (2011) siber zorbalığı bireyin diğer kişi ya da guruplar tarafından hedef seçilerek elektronik temelli iletişim araçları yoluyla tekrarlayıcı bir biçimde rahatsız edilmesidir diye tanımlamışlardır (Akt. Türktan, 2013). Son zamanlarda internetin gençler arasında yaygın bir şekilde kullanılması ve çoğu zaman kontrolsüzce bu kullanımın gerçekleşmesi nedeniyle çağımız için büyük bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Siber zorbalık ya da sanal zorbalık facebook, twitter, snapchat, instagram, whatsapp gibi yerler sosyal paylaşımların herkes tarafından rahatlıkla görülebildiği sosyal ve kontrolsüz ilişki kurma biçimleridir. Zorbalık nitelikleri taşıyan kişiler için kurbanlarını seçebileceği ve rahatlıkla zarar verebilecekleri mecralardır.

2.5 Aile Tutumları

Aile tutumlarını inceleyebilmek için ailenin genel bir tanımına bakmakta fayda vardır. Aile Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe sözlüğünde "Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik" olarak tanımlanmıştır (TDK, 1932). Toplumsal değişimler ile aile yapısında ve işlevinde de büyük değişimler olmuştur. TDK'nın aile tanımında ilk sırayı küçük ya da çekirdek aileye vermesi de bunun bir göstergesidir.

Toplumsal değişme ile birkaç kuşağın beraberce yaşadığı büyük aileler dağılmış evlilik kutsal bir bağ olma özelliğini yitirmiştir. Bu geleneksel anlayış yerini tarafların daha eşit bir biçimde katıldığı bir sözleşme niteliğinde evlilik birlikteliğine dönüşmüştür (Yörükoğlu, 1997).

Aile bir kurum olarak incelenirken bir sosyalleşme ve çocuğun yetiştirilmesi bağlamında da incelenmelidir. Aile, birey olarak çocuk ve toplum arasında arabuluculuk rolü üstlenmektedir. Annelik ve babalık yönelimleri hem ayrı ayrı hem beraber çocuk üzerinde etkilidir. Anne ve babaların değer yargıları, topluma katılımları, inançları onların yönelimlerini belirlemektedir. Temel evrensel benzerlikler olsa da kültürel etmenlerden dolayı anne baba yönelimleri arasında belirgin farklılıklar görülmektedir. Tutumlardaki değişiklikler çocuğun hem bilişsel gelişimine hem de fiziki- motor gelişimine etki etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2013).

Piaget çocuğun ahlaki yargısı kitabının eşitlik ve otorite bölümünde yetişkinlerin otoritesini ve adalet anlayışı arasındaki çelişkidenden bahsederken çocukluğumuzu hatırlarken sık sık ebeveynler tarafından uygulanan eşit olmayan muamelelerle karşılaştığımızdan bahseder. Hatta aynı kitapta Adlerin büyük önem verdiği erkek ve kız kardeşler arasında farklı otoriter yaklaşımlar sergilenmesini olumsuz sonucu olarak kardeş kıskançlığının ve aşağılık duygusunun deneyimlendiğini söyler (Piaget, 2015).

Çocuğun dengeli uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması ya da nevrotik, kaygılı bir kişilik örüntüsüne sahip olmasında anne- babanın yaklaşımlarının büyük payı vardır. Konu ile ilgili yapılmış olan araştırmaların büyük bir kısmında elde edilen sonuçlara göre anne, baba ve çocukların eşit söz hakkının olduğu, sevgi, anlayış, saygı gibi olumlu duyguların hakim olduğu demokratik aile yapılarında çocuğun psikososyal gelişiminin olumlu anlamda desteklendiği görülmüştür (Kuzgun & Eldeleklioğlu, 1999). Aile içerisindeki psikolojik atmosferin niteliği ve yönelimi önemlidir. Darling ve Steinberg'in (1993) deyiimiyle bu atmosfer anne babaların temel değerlerini, çocuk yetiştirme konusundaki görüşlerini, tutum ve davranışlarını kapsar (Sümer, Aktürk, & Helvacı, 2010). Anne babalar bir “ölümsüzlük” sembolü olarak varlıklarını gelecek kuşaklara aktarmak amacı ile çocuklarını kendi sahip oldukları anlayış ile yetiştirirler. Sosyalleşme dediğimiz bu aktarım çocuklar tarafından farklı biçim ve ölçülerde kabul edilir (Sümer, Aktürk, & Helvacı, 2010).

Baumrind (1980) üç temel anne – baba tutumundan bahsetmiştir.

- Demokratik / dengeli,

- Yetkeci ya da otoriter,
- İzin verici.

Demokratik / dengeli tutumda aile içinde iletişim kanalları karşılıklı olarak açıktır, taraflar birbirlerini duygusal olarak desteklerler. Çocuk aile içerisinde özerk bir birey olarak görülmekle birlikte kuralların net ve açık bir biçimde belirlenmesi ile kendine özgü bir disiplin anlayışını da içerir. Bu atmosfer içerisinde çocuk anne ve babasının değerlerini içselleştirir, psikolojik gelişimi olumlu yöndedir ve toplumsal olarak uyumludur (Sümer, Aktürk, & Helvacı, 2010).

Yetkeci ya da otoriter tutum sergileyen anne- babalar ise genellikle yeterli duygusal destek, sıcak ilgi ve temasın olmadığı daha çok katı kuralların olduğu bir disiplin anlayışının hakimiyetindeki bir yaklaşım biçimidir. Bu tutum içerisinde çocuk anne ve babasını yüksek hedeflerine ulaşamayacağı hissi ile kaygılı ve güvensiz olurlar, ilişkilerinde onay arar ve psikolojik uyum konusunda sorun yaşarlar (Sümer, Aktürk, & Helvacı, 2010).

İzin verici tutumda ise kimi zaman demokratik tutumdaki gibi sıcak ilgi ve temas olmakla birlikte sınırlar net bir biçimde çizilmemiş ve kurallar konulmamıştır. Bu ailelerde çocukların kendilerini kontrol etme, problem çözme, stres yönetimi konusunda problemler yaşadığı görülmüştür (Sümer, Aktürk, & Helvacı, 2010).

Anne-baba tutumları ile çocuk için rol model olmaktadır. Çocuklar anne ve babalarının tutum, davranış ve yaklaşımlarını kendilerine model alarak anne ve babası ile özdeşim kurarlar. Anne ve babanın sergilediği sağlıklı tutum çocukların kendi ile barışık, sağlıklı bireyler olmalarını sağlar (Kaya, Bozaslan, & Genç, 2012).

Aile çocuğun toplumsallaşmasında en önemli rolü oynamaktadır. Aile içerisindeki toplumsallaşma çocuk için temel teşkil eder. Bu temel üzerine dış dünya ile ilişki kurar, gruplar içerisinde varlık sürdürür. Ailenin bu etkisi bebeklikten itibaren ergenliğin bitimine kadar devam eden güçlü bir etkidir (Yılmaz, 2009).

Anne babanın çocukları ile ilgili hedefleri içinde yaşanan kültürden etkilenmektedir. Bu etkilenmenin biçimini ve düzeyini bilinçli bir şekilde fark

edile bilindiği ölçüde aileler davranışlarını düzenleyebilirler. Beklenti ve hedefleri şu şekilde kategoriler halinde sıralamak mümkündür;

- Mutlu olsun (duygusal ve fiziksel iyi oluş)
- İyi bir eğitim alsın (çocuğun bilişsel becerilerinin gelişmesi)
- Bağımsız bir kişiliği olsun (kendine yeten, güvenli ve kararlı olması)
- Diğerlerine karşı anlayışlı ve sıcak olsun (sosyalleşmesi)
- Öfkesini kontrol edebilsin (öz denetim)
- Uyuşturucu kullanmasın
- Doğruyu ve yanlış ayırt edebilsin (ahlaklı ve dürüst olması)
- Büyüklerine saygılı olsun
- Anne babası yaşlandığında yardım etsin (aile içi yaşam boyu karşılıklı destek) (Yavuzer, 2016).

Bu değişik beklenti ve hedefler incelendiğinde her anne babanın belli düzeyde bu beklentilere sahip olduğu görülmüştür. Önemli olan anne ve babanın önceliklerini iyi tespit ederek ana-babalık tutum ve davranışlarını gözden geçirmesidir (Yavuzer, 2016).

Bağlanma kuramı “ bireyin ilerideki kişiliği, ilişki kurma biçimi ve ruh sağlığını, yaşamının ilk yıllarında anne–babasıyla ama özellikle annesiyle kurduğu ilişki biçiminden etkilenir” teması üzerine kurulmuş bir psikanalitik bakışın ürünüdür. Bağlanma sistem olarak bireyin hayatta kalması için geliştirdiği doğuştan getirdiği bir güdüdür. John Bowlby bağlanma kavramını bireyin kendisi için önemli gördüğu diğer kişilerle karşılıklı geliştirdiği duygusal bağlar olarak tanımlamıştır. Bebek yaşamın ilk yıllarında çevresini keşfetmek ister bu keşif esnasında kendisine bakım verenden çok uzaklaşmamak gerektiğini içinde var olan bağlanma güdüsü yolu ile bilir. Anne baba bu evrede bebeğin yakınında olarak güvende olmasını sağlamak bunu yaparken de çevresini özgürce keşfetmesine olanak tanımak yolu ile güvenli bağlanmanın zemini oluşturur (Yavuzer, 2016).

Bowlby’e göre bağlanmanın üç ilkesinden bahsedile bilinir;

- İnsan bağlanmaya uygun bir davranış repertuarı ile doğar,
- Yakınlık diğerinin de ihtiyacıdır,
- Çocuk yaşadığı yakınlaşma deneyimi ile tüm dış dünyayı tanımlar, yeni ilişkilerinde de bu ilk yakınlaşmasını geneller ve uyarlar.

Bu ilk şemalar çocuğun tüm yaşamında etkili olacaktır. Ainsworth' a göre bağlanmanın şekilleri ile ilgili laboratuvar ortamında yaptığı deneysel bir çalışmada; güvenli, kaygılı-kararsız, kaçınan-dirençli olmak üzere üç temel şekil olduğunu tespit etmiştir. Ward ve arkadaşları 2003 yılında bu üç temel bağlanma biçimine dezorganize-dezoryante bağlanma biçimini eklemiştir. Güvenli bağlanan çocuk kendini değerli ve sevilmeye layık algıladığı için diğerlerini de olumlu algılar (Eker, 2014).

Çocuklar büyürken toplum hayatının içinde olmalıdır. Toplum çocukların büyümesine hizmet eder. Bu esnada anne ve babanın çocuğun yakınında ulaşabileceği duygusal ve fiziksel mesafede olması gerekir. Çocuk karşılaşabileceği muhtemel problemleri ile baş edebilmek için anne ve babasının yol göstericiliğine ve cesaretlendirmesine ihtiyaç duyar. Anne ve babalar çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı olduklarında çocuğun ileriki yaşlarda karşılaşabileceği daha büyük sorunlar karşısında ayakta kalmalarını sağlamış olurlar. Yeni ve problem yaratabilecek durumla karşılaştığında yeni bir eve taşınmak, bir işe başlamak, eş seçmek gibi korkutucu denebilecek yaşam deneyimleri karşısında anne ve babasının çocukluk çağında yapmış olduğu ihtiyaçlarına duyarlı yol göstericilik kılavuzluk edecektir (Yazgan, 2018).

Baumrind'in çocuk yetiştirme konusundaki sınıflandırmasında iki temel boyut vardır; bunlar denetim boyutu ve ilgi boyutudur. Denetim boyutu; anne babanın çocuğun davranışlarını hangi düzeyde yönettiğini kapsar. Anne babanın kontrolcü, yüksek beklenti içinde kurallar koyması ya da kural koymaması bu tutumu açıklar. Bir uçta yüksek denetim var iken diğer bir uçta ise gevşek denetim vardır. İlgi boyutu ise anne ve babanın çocuğa karşı hangi düzeyde duyarlı ve ilgili olduğunu açıklar. Bu hangi düzeyde çocuğa karşı sıcak, duyarlı, destekleyici oldukları ya da diğer bir uçta ilgisiz, duyarsız, mesafeli oldukları durumlarıdır.

Çizelge 2.3: Anne baba tutumları matrisi

	YÜKSEK İLĞİ	DÜŞÜK İLĞİ
Yüksek Denetim	Yetkili Anne Baba	Yetkeci Anne Baba
Düşük Denetim	İzin Verici Anne Baba	İlgisiz Anne Baba

Şekil 1. Anne baba tutumları matrisi (Yavuzer, 2016)

Yetkili anne babalık; hem denetim hem de ilgi anlamında yüksek davranışları ifade etmektedir. Anne baba hem kuralları net bir biçimde koymuş hem de çocuğun istek, ihtiyaç ve varlığına karşı yüksek ilgi içerisindedir.

Yetkeci anne babalık; denetim boyutunun yüksek ancak çocuğa karşı ilginin düşük olduğu tutumlardır. Kurallar vardır ancak çocuk varlığına dair ilgiden yoksundur.

İzin verici anne baba; çocuğa karşı ilgi yüksektir ancak kurallar net değildir, denetim boyutu düşüktür. Bu tarz bir tutum karşısında çocuklar merkezdedir ancak anne ve baba pasif kalmıştır. Çocuğun gelişimini olumlu anlamda etkileyecek yol gösterici rolü yoksun olacaktır.

İlgisiz anne babalık; hem denetim hem de ilginin olmadığı son derece zararlı bir ebeveyn tutumudur. Çocuğun ihmal edildiği, istismar, suç ve anti sosyal davranışlara açık olduğu bu tutum çocuk açısından örseleyicidir (Yavuzer, 2016).

Aile içerisinde şiddete maruz kalan çocukların gelişimlerinin tüm gelişim alanlarında sekteye uğradı bilinmektedir. Anne ve babanın bir birine ya da çocuğa yönelik fiziksel, duygusal, sözel şiddet uygulaması çocuğun; fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve davranışsal açıdan sorunlar yaşamasına yol açmaktadır. Yetişmekte olan yeni nesiller için şiddet döngüsünü kıracak yeni öğrenme ortamları oluşturmak çocuklar için olduğu gibi toplumsal açıdan da çok önemlidir (Dinçer & Yüksel, 2018).

Özcan Köknel (2001) Kimliğini arayan gençliğimiz adlı kitabında beş tip aile yapısından bahseder;

Bilgili, ilgili aile: bu tarz ailelerde aile çocuğun kimliğini ve kişiliğini tanır ve ona uygun iletişim kurar. Belirli sınırlar içerisinde özgür ve özerk davranmasına izin verir. Sorumluluk alması için teşvik eder.

Sert ve sıkı aile: çocuğun ya da gencin kimliğine kişiliğine önem vermez. Kurallar çocuğun ya da gencin özelliklerine göre değil ailenin değişmez kendi katı yaklaşımına göre belirlenir. Özgür ve özerk davranışlara izin verilmez. Hatalı davranışları ile ilgili fiziksel cezalandırma yöntemi kullanır. Sorumluluk konusunda tutarsızdır ya hiç sorumluluk vermez ya da kaldıramayacağı sorumluluklar yükler.

Gevşek aile Çocuğun ya da gencin yaşı, becerileri, özelliklerine bakmaksızın “hoşgörü” kisvesi altında ilgisiz, bilgisiz ve denetimsizdir. Normal gelişimi için gerekli olan okula gitme, yemek yeme gibi davranışlar dahi ödün ve ödül karşılığı yapılır. Sınırsız, biçimlendirilmemiş denetimsiz bir özgürlük içerisinde sorumluluk alması gerektiği düşünülmez.

Tutarsız aile; başta anne baba olmak üzere tüm aile fertlerinin çocuk ya da gence karşı farklı bir tutum sergilediği aile yapılarıdır.

Boşlayan, ihmal eden aile; çocuğun veya gencin kimliğini kişiliğini, özelliklerini, yeteneklerini ihmal eden, boşlayan, yok sayan aile yaklaşımları bu kategori de yer alır.

Genel olarak bilgili, ilgili aile tipi dışındaki tüm yaklaşımlar bir süre sonra boşlayan, ihmal eden aile tarzına dönüşme eğilimindedir (Köknel, 2001).

2.6 Ön Ergenlik Dönemi

Genellikle okul yılları olarak da isimlendirilen orta çocukluk altı ile on iki yaşlarını kapsar. Havinghurst'e göre orta çocukluğun gelişim görevleri karmaşık kavramları, mantıksal düşünme ve sembolik kavramları algılama ile yetişkinler ile iletişime girebilecek bilişsel yetkinliğe erişebilirler. Bu dönem toplumsallaşarak ebeveyn kontrolünden çıkıp yaşlılarına yakınlaşırlar. Sinir ve kas sistemi çocukluk dönemine göre oldukça gelişme göstermiştir, kas becerilerini gösterebileceği yeteneğini sergileyebileceği aktivitelere yönelirler. Vicdan ahlak ve kendi değerlerini geliştirme kapasitesi bu dönem gelişim gösterir. Toplumsallaşmasının sonucu olarak kendi ihtiyaçları ve dürtüleri

üzerinde denetim kurarak, içinde yaşadığı toplumun ahlaki kurallarına saygı göstermesi gerektiğini bilir (Gander & Harry W. Gardiner, 1993).

Bühler “ Çocuk ve Gençlik Psikolojisi” adlı kitabında sekiz ile oniki yaş arası dönemin en belirgin ve önemli özeliğinin fiziksel kuvvetin gelişiminin üst seviyede olması olduğunu söyler. Hatta bu yaş grubu özellikle erkek çocuklarının güçlerinin farkında olduğunu ve birbirleri ile yarıştığına dikkat etmiştir. Fiziksel olarak güçlü olmanın önemli olduğu bu dönemde liderler çıktığını ve bu liderlerin spor ve kuvvet gerektiren alanlarda güçlerini sergilediklerini ve sporu sevmeyen, hassas çocukların bu dönemde güçlük yaşadığını belirtmiştir. Bu çağda kız ve erkek çocuklar arasında spor yetenekleri arasında belirgin bir fark olmadığını da belirtmiştir (Bühler, 1961)

Ergenlik dönemi çocukluk ile yetişkinlik arasında bir dönemdir. Belli bir yaş ile tam sınırlanamamak ile birlikte 12-21 yaşlar arası bir yaş aralığını kapsayan ve oldukça uzun bir yaşam evresi olduğu kabul edilmektedir (Akdeniz, 2017). James F. Adams çocuğun ailenin korumasına ve takibine daha az ihtiyaç duyduğu, fizyolojik ve hormonal gelişimi bir yetişkinin düzeyine yaklaştığında ergenliğe girmeye başladığını söyler (Adams, 1995). Ergenlik bebeklikten sonra gelişimin en hızlı biçimde ilerlediği bir dönemdir. Bir gelişim kuramcısı olan Eric Ericson bu dönemde ergenlerin kendi sınırlarını belirleme, ebeveynleri ile bağlarını koparma kimliğini bulma dönemi olduğundan bahseder. Kimlik kazanımına karşı rol karmaşası, Ericson’un psikososyal gelişim kuramının ergenliğe tekabül eden kısmıdır. Kişi dış dünyanın sosyal etkisi altında kalmaya çok açıktır. Bu etkilenmeler ile hormonal ve fiziki değişimler birleşince gencin kafası karışabilir.

Ergenlikte yaşanan bocalamaların şiddeti daha önceki gelişim dönemlerinin atlatılma biçimleri ile yakından ilişkilidir. Dönem içerisinde yaşanan çalkantılı duygular ergenin duygu durumunu derinden etkiler. Bu etkilenme yoğun kaygı ve riskli davranışları beraberinde getirebilir (Ezer, 2017).

Gençler pek çok disiplin tarafından mercek altına alınmıştır. Psikologlar, eğitimciler, felsefeciler, hukukçular, sağlıkçılar ve hatta bir tüketici olarak iktisatçıların bir dönem olarak ergenliği incelediğini yapılan literatür taramalarında görebiliyoruz.

İlk çağ filozoflarından platon gençlik dönemini ruhsal sarhoşluk olarak tanımlamıştır. Sokrates, gençlerin otoriteyi küçümsediklerine, lükse düşkün olduklarına ve kötü davranışlara eğilimleri olduklarına değinmiştir. Aristo ise gençleri mantıksız, dürtüsel, tutkularına yenilen, eleştiri kabul etmeyen ve değişken yapıda olan varlıklar olarak tanımlar (Dinçel, 2006).

1904 yılında yazılmış olan G. Stanley Hall'ın "Adolecence" adlı kitabı ergenlik dönemi ile ilgili yazılmış ilk bilimsel içerikli kitaptır. Hall ergenlik ile ilgili geliştirdiği "özünü yineleme" kuramında Darwin'in evrim teorisinden etkilenmiştir. Hall'a göre ergenlik insanlığın evriminde uygarlığa ilk geçişte yaşanan sıkıntıların her bir bireyde tekrar yaşanmasını ifade eder. Ergenlik bir yeniden doğuş dönemidir. Bu dönemde bireyin tepkileri ile toplumun değerleri arasında bir çatışma yaşanır bu nedenle Hall' a göre egerlik "fırtınalı" bir dönem olarak tanımlanmıştır (Kulaksızoğlu, 1998).

Françoise Dalto da ergenliğin bir doğuş olduğunu söylemiştir. Bir istakoz benzetmesi yapan Dalto istakozların kabuk değiştirirken savunmasız ve kırılğan oluşları ile ergenlik arasında benzerlik ilişkisi kurmuştur. Nasıl ki istakozlar kabuk değiştirirken yaralanırlarsa bu yara izini yaşamları boyu taşırlarsa ergenlik döneminde örselenen bireyin de bu izi bir şekilde ömür boyu taşıyacağını ifade etmiştir (Dinçel, 2006).

Alman psikolog Spranger "bireysellik değişebilirliği" adlı kuramında ergenlik döneminde üç farklı gelişim modeli olduğundan bahseder. Birinci modelde daha önce de pek çok kuramcının bahsettiği fırtınalı duygular ile baş etmeye çalışan gençler vardır. İkinci olarak daha yavaş ve çatışmasız ergenlik dönemini geçiren ergenler olduğundan söz eder. Üçüncü olarak ise her iki durumun beraber görüldüğü dinamik modeldir (Çiftci, 2015).

Psikanalitik kuramın kurucusu Freud, çocuğun anne babasından kopup sosyalleştiği bir dönem olarak gizil dönemin başarılı bir biçimde atlatılması ile genital döneme sağlıklı bir geçiş yapılacağından bahseder. Psikanalitik kuramın temel mantığı içerisinde gelişim dönemlerinin sağlıklı atlatılmasının önemli olduğu fikri hakimdir. Gelişim dönemleri içerisinde yaşanan örselenmeler bir sonraki gelişim dönemini etkiler hatta gerilemeye yol açarak bireyin bir önceki gelişim döneminin ruhsal sıkıntılarında kalmasına yol açabilir.

Freud'a göre ergenlik dönemi dürtülerin açığa çıktığı ve çoğaldığı bir evredir. 3-4 yaşlarında başlayıp yaklaşık 5-6 yaşlarında sona eren oedipal evrede çocuk karşı cinsten ebeveynine ilgi duyar. Erkek çocuk annesine ilgi duyduğu için babasına karşı düşmanca duygular besler keza kız çocuk da babasına duyduğu ilgi sebebiyle annesine karşı düşmanca his ve davranışları içerisinde olacaktır. Zamanla ve bu sürecin sonunda bu hisler azalır ve yerini başka duygulara bırakır (Çiftci, 2015). Dönemin sağlıklı bir şekilde tamamlanması ile kız çocuk babaya erkek çocuk anneye duyduğu aşktan vazgeçer. Sonrasında özdeşim süreçleri başlar ve anne-babanın özelliklerini içselleştirerek kimlik edinme sürecinde ilerler. Yaklaşık 6-7 yaşlarında başlayıp 11-12 yaşları arası dönem gizil dönemdir bu dönem aynı zamanda geç çocukluk, ön ergenlik ya da erken ergenlik denilen dönemi kapsamaktadır. Ergenlik dönemi dürtülerin yeniden açığa çıkması ve çoğalması ile gelişimin yeniden hız kazandığı bir evreye girilmiş olacaktır.

Kurt Lewin “ stres, fırtınalar ve süreklilik” kuramında bireyin davranışlarında çevrenin yoğun etkisi olduğunu ve kişinin yaşam alanı içerisindeki çevrenin sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olduğunu söyler. Bu değişimler bazen yavaş olur o zaman bireyin onlara uyumu daha kolay olacaktır ancak bazen de çok hızlı olabilir. Değişimlerin çok hızlı olduğu durumlarda genç yoğun bir stres dönemi içerisinde olacaktır (Çiftci, 2015).

“Kişiler arası” kuramında Sullivan kişiler arası ihtiyaçların doyurulmasının önemli olduğunu yakınlık, sevgi, güven, eşit ilişki kavramlarının kişiler arası ilişkilerdeki ihtiyaçların doyurulmasında önemli olduğunu söylemiştir. Kaygıdan kurtulmak için güven ihtiyacının karşılanması önemlidir (Dinçel, 2006). Sullivan ergenlik dönemini kişiler arası ilişkilerdeki değişikliklere göre üç dönemde incelemiştir. Ön ergenlik, erken ergenlik ve geç ergenlik olarak sınıfladığı bu dönemler içerisinde özellikle çalışmamıza katkısı açısından ön ergenliği tanımlamış olması önemlidir. Ön ergenlik bireyin yakın arkadaş ilişkileri kurduğu ve kendisinin başkaları tarafından nasıl görüldüğü konusunda ipuçları aldığı bir dönemdir. Sosyal becerileri ve organizasyon yetenekleri gelişir, eğer sosyal becerilerini geliştiremez ise umutsuzluğun eşlik ettiği bir yalnızlık duygusu içerisinde olacaktır. Erken ergenlik cinsel davranışın şekillendiği geç ergenlik ise bireyin sorumluluklarını üstlendiği, cinsel

davranışını kazandığı, kişisel sınırlarının farkında olduğu ve sınırlı deneyimleri ile toplumsal sisteme katıldığı bir dönemi ifade eder (Geçtan, 1988).

Çalışmamızdaki çalışma evrenimizi oluşturan grup 10- 14 yaş aralığındaki kişilerden oluşan bir guruptur. Bu grubun özelliği ülkemizde ortaokul çağındaki çocukları ya da gençleri temsil ediyor oluşudur. Bilindiği gibi Piaget'in bilişsel gelişim dönemlerinde 6-11 yaş arasındaki dönem somut işlemler, 11-16 yaş arası dönem ise soyut işlemler dönemidir. 5, 6, 7, ve 8. sınıfta öğrenimine devam eden öğrenciler ile yaptığımız çalışma görüldüğü üzere geç çocukluk ya da erken ergenlik ya da ön ergenlik dönemi denilebilecek bir evreyi temsil etmektedir.

Ortaokul çağı önemli bir geçiş dönemidir. Öğrenci için hem okul hem de ailede değişiklikler yaşanır. Bu değişiklik;

- Erinlik ve onunla ilgili beden imgesi sorunlarını,
- Soyut işlemler döneminin en azından bazı boyutlarının ortaya çıkmasını ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal bilişteki değişiklikleri,
- Anne babaya daha az bağımlı olmak ve artan sorumlulukların varlığı,
- Tek öğretmenden çok öğretmen sistemine geçişi ve bununla birlikte daha az kişisel olan bir okul yapısına uyum sağlamayı,
- İlkokuldaki nispeten daha homojen bir yaş grubundan daha heterojen bir yaş grubuna uyum sağlamayı ve performans ve başarıya daha çok önem vermeyi içine alır.

Ayrıca bu dönem top- dog (lider olgusu) yaşarlar. Bir yıl öncesine kadar ilkokulda okulun lideri ve en büyüğü iken bu yeni geldikleri kurumda okulun en küçüğü konumuna düşerler (Santrock, 2012).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Evreni

Bu çalışmanın evreni İstanbul'da yaşayan 10 ile 14 yaş aralığındaki 5.6.7.8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerdir.

3.2 Araştırmanın Örnekleme

Evrenden kolayda örnekleme yöntemiyle örneklem oluşturulmuştur. Çalışmanın örnekleme 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde İstanbul ilinde Kadıköy ilçesinde bulunan, demografik olarak çeşitlilik gösteren 4 ortaokulda eğitimini sürdüren 5. 6. 7. ve 8. sınıflarda eğitim gören yaşları 10 ile 14 arasında değişen öğrenciler ve anne babalarıdır. Toplam 480 öğrenci araştırma sürecine katılmıştır. Öğrencilere “Zorbalık ile İlgili Bilişler Ölçeği”, “Anne-Baba Tutumları Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Anne ve babalarının doldurmaları için zarf içerisinde gönderilen “Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu Belirleme Ölçeği” ve “Veli Onam Formu” toplam 298 anne baba tarafından doldurularak yine zarf içerisinde geri gönderilmiştir. Bu bağlamda çalışma 298 katılımcıya ait bilgiler üzerinden yapılmıştır.

3.3 Araştırmanın Modeli

Araştırmada kullanılan model ilişkiyel tarama modelidir. Karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile zorbalık ile ilgili bilişlerin anne baba tutumlarına göre ve cinsiyet, yaş, bilgisayarda geçirilen zaman gibi çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini ölçmeye dayalı bir ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır.

Katılımcıların demografik özelliklerinin açığa çıkarılabilmesi için frekans dağılımı analizi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine göre alt ölçeklerde farklılaşıp farklılaşmadıklarının tespiti için bağımsız örneklem t-testi, ANOVA ve Ki-Kare analizlerinden yararlanılmıştır.

Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile zorbalık davranışları arasındaki ilişkinin anne baba tutumları açısından değerlendirildiği söz konusu çalışmada demografik özelliklerin ve tüm alt ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları sürekli değişkenler için “pearson” kategorik değişkenler için “spearman rho” analizinden yararlanılmıştır. Korelasyon analizlerinde anlamlı ilişkiye sahip olan değişkenler ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasındaki yordayıcı ilişkinin tespiti için lojistik regresyon analizi gerçekleştirilmiş; çocuklarda zorbalık ile ilgili biliş ölçeği ve anne baba tutumlarının yordanabilmesi için ise doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

3.4 Kullanılan Ölçekler

Bu araştırmada, “Kişisel Bilgi Formu”, “Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu İçin Belirleme Formu”, “Çocuklar İçin Zorbalık İle İlgili Bilişler Ölçeği”, “Anne Baba Tutum Ölçeği” uygulanmıştır.

3.4.1 Kişisel bilgi formu

Kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu ile çalışma yapılacak grubun demografik bilgilerini tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur. Üzerinde çalışma yapılan grubun gelişimlerine uygun olmasına dikkat edilmiştir. Üzerinde çalışma yapılan grubun demografik özellikleri ile araştırmamızdaki diğer değişkenler arasındaki ilişkinin de anlamlı olacağı düşünülmüştür. Kişisel bilgi formu; cinsiyet, sınıf düzeyi ve yaşı, kardeş sayısı, anne ve babanın çalışıp çalışmadığı, anne ve babanın eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi, anne ve babanın boşanmış olup olmaması ve hayatta olup olmaması, anne ve babanın çocuğa ve birbirlerine fiziksel ve sözel şiddet uygulayıp uygulamaması, katılımcının kendisini başarılı bulup bulmaması, katılımcının boş zaman aktivitelerinin anlamlı olup olmaması, katılımcının günde ortalama kaç saat bilgisayar başında vakit geçirdiği ve bilgisayarda geçirdiği zamanı hangi amaçla kullandığı gibi sorulardan oluşmaktadır.

3.4.2 Karşıt olma karşı gelme bozukluğu için bozukluğu belirleme formu

Karşıt olma karşı gelme bozukluğu için bozukluğu belirleme formu geçerlik ve güvenilirlik çalışması Ercan ve Arkadaşları tarafından yapılmıştır.

Her bir sorunun cevabı yok ve var şeklinde verilebilmektedir. Ölçek DSM 4'e göre belirlenmiş olan kriterlerin anlamlarını değiştirmeden soru şekline dönüştürülmesi biçiminde geliştirilmiştir. Ölçekte çocukların değerlendirilmesi anne babaları tarafından yapılır (Ercan, ve diğerleri, 2011).

3.4.3 Çocuklar için zorbalık ile ilgili bilişler ölçeği

Çalışmamızda Gökkaya ve Sütcü tarafından geçerlik güvenilirlik çalışması yapılan “Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği” kullanılmıştır. Gökkaya ve Sütcü çocuklarda zorbalıkla ilgili bilişleri değerlendirmeye yönelik bir ölçek geliştirmek ve ölçeğin psikometrik özelliklerini belirtmek amacıyla bu çalışmayı yapmıştır. “Zorbalık Ve Ahlaki Yargıların Bozulması Ölçeği” maddelerinden ve zorba davranışlarda bulunan çocuklarla yapılan görüşmelerden yararlanılarak 25 maddelik likert tipi bir ölçek oluşturulmuştur. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için devlet okullarında okuyan 1740 ortaokul öğrencisine uygulama yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısının 0.91 olduğu bulunmuştur. Test tekrar test güvenirliliği de oldukça yüksektir (Gökkaya & Sütcü, 2015). Gökkaya ve Sütcü'nün bir başka çalışması da ilköğretim öğrencilerinde zorbalık eğilimini azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı teknikler içeren bir grup terapisi programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesidir. Bu amaçla dört ortaokuldan 5. ve 6. sınıf öğrencileri arasında “Akran Zorbalığı Ölçeği Çocuk Formu” zorbalık testi puanlarına göre belirlenmiştir. Toplam 54 öğrenci ile çalışılmıştır. Bilişsel davranışçı müdahale alan deney grubunda 20 öğrenci, plasebo kontrol grubunda 16 öğrenci ve hiçbir müdahale almayan kontrol grubunda 18 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Grup çalışmaları 13 hafta boyunca yürütülmüş, katılımcılara müdahale öncesinde ve sonrasında 4 aylık süre ile izlenmiş ve “Akran Zorbalığı Ölçeği”, “Çocuk Formu Zorbalık Testi”, “Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği” ve “Coopersmith Özsaygı Envanteri Kısa Formu” uygulanmıştır. Yaptıkları çalışmanın çocukların zorbalık ile ilgili bilişsel düzeylerini anlamlı biçimde etkilediği görülmüştür. Gökkaya ve Sütcü'nün geliştirdikleri “Çocuklar İçin

Zorbalık İle Bir İşler Ölçeği 22 maddelik 4'lü likert tipi bir ölçektir. Tamamen doğru, oldukça doğru, biraz doğru, hiç doğru değil şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçek geliştirilme aşamasında 11-15 yaşlarındaki ortaokul öğrencilerine uygulanmıştır (Gökkaya & Sütçü, 2018). Ölçeğin yaş grubu ve çocukların zorbalık ile ilgili bilişsel düzeylerini ölçmeye yönelik olması açısından çalışmamızda kullanılmasının uygun olduğu düşünülmüştür.

3.4.4 Anne Baba tutum ölçeği

Araştırmamızda Eldeleklioğlu tarafından geliştirilen “Anne Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Eldeleklioğlu 1972 yılında Kuzgun tarafından geliştirilen “Anne Baba Tutum Ölçeğinin” psikometrik çalışmalarını, Kuzgun ile beraber yeniden yapmıştır. Kuzgun’un ölçeği temel alınarak demokratik, otoriter, koruyucu, reddedici ve ilgisiz olmak üzere 5 alt ölçek belirlemişler ve bu alt ölçeklere uygun 119 madde yazmışlardır. Daha sonra Eldeleklioğlu ölçeği madde sayısını azaltarak yeniden geliştirmiştir (Eldeleklioğlu, 1999). Ölçekte kullanılan sorulardan bazıları Kuzgun’un ölçeğinden alınırken bazıları da Eldeleklioğlu tarafından hazırlanmıştır. Ölçekte reddedici ve ilgisiz anne baba tutumu alt boyutlarının faktör yükleri doyurucu olmadığı için bu alt boyutlar çıkarılmıştır. Her bir maddenin faktör yükleri de hesaplanarak ölçeğe katkısı olan demokratik anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu ve otoriter anne baba olmak üzere 3 alt boyut yer almıştır. Ölçek beş basamaklı likert tipinde hazırlanmıştır. Araştırmaya katılanlardan her bir maddeyi okuyup hiç katılmıyorsa 1, katılmıyorsa 2, kararsızsa 3, katılıyorsa 4, tamamen katılıyorsa 5 şeklinde puanlaması istenmektedir. Katılımcılar her bir madde için önce anneye sonra babaya puan vermektedirler.

4. BULGULAR

Söz konusu çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri ile araştırmada kullanılan ölçeklerden elde edilen verilere ilişkin bulgular bu kısımda açıklanmıştır.

4.1 Katılımcılara İlişkin Özellikler

Çizelge 4.1: Demografik Özellikler

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	154	51,7
Kadın	144	48,3
Sınıf Düzeyi		
5	45	15,8
6	85	28,5
7	87	29,2
8	79	26,5
Yaş (ort.)(sd)	11,78 (.99)	
Akademik Başarı		
Başarısızım	12	4,0
Orta Düzeyde Başarılıyım	165	55,4
Başarılıyım	121	40,6

Tablo 1 de çalışmaya katılan öğrencilerin %52'si (n=154) erkek, %48'i (n=144) kız öğrencilerdir. Tüm öğrencilerin yaş ortalaması 11,78 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin %16'sı (n=47) 5.sınıf düzeyinde; %29'u (n=85) 6.sınıf düzeyinde; %29'u (n=87) 7.sınıf düzeyinde ve %27'si (n=79) 8.sınıf düzeyinde eğitimlerine devam etmektedir. Öğrencilerin %4'ü (n=12) kendilerini akademik olarak başarısız olarak görmekteyken %55'i (n=165) orta düzeyde başarılı olduğunu ve %41 (n=121) başarılı bir öğrenci olduğunu söylemiştir.

Çizelge 4.2: Ailelere İlişkin Özellikler

	n	%
Kardeş Sayısı		
Tek	44	14,8
2	140	47
3 ve üstü	114	38,3
Anne İş		
Evet	149	50
Hayır	149	50
Baba İş		
Evet	297	96,3
Hayır	1	3,7
Ebeveynlerin Yaşaması		
Baba Sağ	295	99
Anne Sağ	298	100
Aileyle Birlikte Yaşam		
Evet	6	2
Hayır	292	98
Anne Eğitim Seviyesi		
İlkokul	40	13,4
Ortaokul	108	36,2
Lise	75	25,2
Üniversite	59	19,8
Lisansüstü	16	5,4
Baba Eğitim Seviyesi		
İlkokul	29	9,7
Ortaokul	112	37,6
Lise	84	28,2
Üniversite	57	19,1
Lisansüstü	16	5,4
Gelir Durumu		
0-2000 TL	83	27,9
2001-4000 TL	104	34,9
4001-6000 TL	58	19,5
6001-10000 TL	34	11,4
10001 ve üzeri TL	19	6,4
Anne Baba Durumu		
Boşanmış	45	15,1
Beraber	253	84,9

Çalışmaya katılan öğrencilerin ailelerine ilişkin sağladıkları bilgiler Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre öğrencilerin %15’inin (n=45) ebeveynlerinin boşanmış oldukları bulunmuştur. Öğrencilerin %15’i (n=44) tek çocuk olduğunu, %47’si (n=140) iki kardeş olduklarını ve %38’i (n=114) üç veya daha çok kardeş olduklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin %50’si (n=149) annelerinin aktif olarak

çalıştığını bildirmiştir. Öğrencilerin %96'sı (n=287) babalarının aktif olarak çalıştığını bildirmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %98'i (n=282) aileleriyle birlikte yaşarken %2'si (n=6) ailelerinden uzakta olduğunu söylemiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin tamamının annesinin halen yaşadığı, sadece üç kişinin babasının vefat etmiş olduğu öğrenilmiştir.

Öğrencilerin anne ve babalarına ilişkin eğitim düzeyleri incelendiğinde, annelerin %13'ünün (n=40) ilkokul, %36'sının (n=108) ortaokul düzeyinde; %25'inin (n=75) lise düzeyinde; %20'sinin (n=59) üniversite düzeyinde ve %5'inin (n=16) lisansüstü düzeyde eğitime sahip olduğu görülmüştür. Babaların %10'unun (n=29) ilkokul, %38'inin (n=112) ortaokul düzeyinde; %28'inin (n=84) lise düzeyinde; %19'unun (n=57) üniversite düzeyinde ve %5'inin (n=16) lisansüstü düzeyde eğitime sahip olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin mensubu olduğu ailelerin aylık gelir durumları incelendiğinde %28'inin (n=83) aylık gelirinin 0-2000 TL düzeyinde olduğu; %35'inin (n=104) aylık 2001-4000 TL; %20'sinin (n=58) aylık 4001-6000 TL; %11'inin (n=34) aylık 6001-10000 TL ve %6'sının (n=19) aylık 10000 TL ve üstü gelire sahip oldukları bulunmuştur.

Çizelge 4.3: Aile İçi Şiddet Bulguları

	n	%
Anne ve Babanın Birbirine Karşı Fiziksel Şiddeti		
Evet	9	3,0
Hayır	289	97,0
Anne ve Babanın Birbirine Karşı Sözel Şiddeti		
Evet	28	9,4
Hayır	270	90,6
Çocuğa Yönelik Fiziksel ve Sözel Şiddet		
Evet	6	2,0
Hayır	292	98,0

Aile içi şiddete yönelik bulgular Tablo 3'te verilmiştir. Buna göre katılımcıların %3'ünün (n=9) anne ve babası birbirlerine karşı fiziksel şiddet kullandığı; %9'unun (n=28) ise sözel şiddete başvurduğu bulunmuştur. Anne ve/veya babadan çocuğa yönelen şiddet oranı ise %2 (n=6) olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.4: Boş Zaman Aktiviteleri

	n	%
Arkadaşlarıyla Dışarı Çıkmak	114	38,3

İnternette Vakit Geçirmek	221	74,2
Evde Oyun Oynamak	53	17,8
Müzik Dinlemek	181	60,7
Kitap Okumak/Resim Yapmak	143	48,0
Spor Yapmak	159	53,4
Sanatsal Uğraşı	60	20,1

Öğrencilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerine dair verdikleri bilgiler Tablo 4'te verilmiştir. Öğrencilerin %38'i (n=114) boş zamanlarında arkadaşlarıyla dışarı çıkmayı tercih ettiklerini; %74'ü (n=221) internette vakit geçirdiklerini; %18'i (n=53) evde oyun oynadıklarını; %61'i (n=181) müzik dinlediklerini; %48'i (n=143) kitap okuduklarını; %53'ü (n=159) spor yaptıklarını ve %20'si (n=60) sanatsal bir uğraşıya sahip olduklarını bildirmiştir.

Çizelge 4.5: Bilgisayar Kullanımı

	n	%
1 Saat	105	35,2
2 Saat	93	31,2
3 Saat	46	15,4
4 Saat	22	7,4
5 Saat	31	10,4
6 Saat	1	,3
Kullanım Süresi (ort.)(sd)	2,23 (1,31)	
İnternette Sörf Yapmak	69	23,2
Sosyal Medya Kullanımı	106	35,6
Oyun Oynamak	199	66,8
Müzik Dinlemek	162	54,4
Dizi/Film İzlemek	165	55,4
Ödev Yapmak	172	57,7

Öğrencilerin bilgisayar kullanma alışkanlıklarına dair bilgiler Tablo 5'te verilmiştir. Buna göre tüm öğrencilerin her gün ortalama 2,23 saat bilgisayar kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin bilgisayarı hangi amaçla kullandıklarına ilişkin bulgular ise %23 (n=69) internette sörf yapmak; %36 (n=106) sosyal medya kullanmak; %67 (n=199) oyun oynamak; %54 (n=162) müzik dinlemek; %55 (n=162) dizi/film izlemek ve %58 (n=172) ödev yapmak şeklinde dağılım göstermiştir.

4.2 Grup Farklılıkları

Öğrencilerin demografik özelliklerine göre zorbalık davranışlarının ve aile tutumlarının ortalama puanlarının farklılık gösterip göstermediği t-test ve ANOVA testi ile; karşıt olma durumu üzerindeki etkisi ise ki-kare testi ile hesaplanmıştır.

4.2.1 Cinsiyetin grup farklılıklarına etkisi

Çizelge 4.6: Cinsiyete Göre Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olma Ortalama puan Farklılıkları

	Cinsiyet		t	χ^2
	Kadın	Erkek		
Zorbalık İle İlgili Biliş	68,98 (8,53)	66,72 (9,85)	2,109***	
Demokratik Aile	100,20 (15,36)	101,47 (15,03)	-.723	
Otoriter Aile	28,51 (7,44)	31,67 (8,09)	-3,503**	
Koruyucu Aile	21,96 (6,05)	22,30 (6,01)	-.482	
Karşıt Olma				.086

p<.01; *p<.05

Tablo 6'da da görülebileceği üzere çalışmaya katılan kız öğrencilerin zorbalık ile ilgili bilişler ölçeğindeki puan ortalaması ile aynı ölçekte erkeklerin ortalaması arasında anlamlı bir fark olduğu yapılan bağımsız örneklem t testinde bulunmuştur ($t(296)=2,109$, $p=.036$). Buna göre zorbalık davranışlarında kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla bilişsel davrandıkları tespit edilmiştir. Aile tutumlarına ilişkin grup farklılıklarının cinsiyete göre değişip değişmediği analiz edilmiş ve sadece otoriter aile tutumlarının cinsiyete göre ayrıştığı tespit edilmiştir ($t(296)=-3,503$, $p=.001$). Buna göre erkeklerin kendi ailelerini daha fazla otoriter gördükleri bulunmuştur. Demokratik ve koruyucu aile tutumlarının cinsiyete göre ayrışmadığı hesaplanmıştır. Öte yandan, karşıt olma karşı gelme bozukluğunun da cinsiyete göre ayrışmadığı bulunmuştur.

4.2.2 Sınıf düzeyinin grup farklılıklarına etkisi

Çalışmaya katılan sınıf düzeylerinin alt ölçeklerde elde ettikleri ortalama puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ANOVA testi ile hesaplanmıştır.

Çizelge 4.7: Sınıf Düzeyinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

Sınıf Düzeyi	F	χ^2
--------------	---	----------

	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Zorbalık İle İlgili Biliş	67,95 (9,6)	67,37 (10,3)	67,77 (8,2)	68,24 (9,2)	.122
Demokratik Aile	100,98 (12,8)	99,54 (16,7)	104,14 (13,1)	98,56 (16,3)	2,20 6
Otoriter Aile	32,03 (7,1)	29,77 (7,4)	29,15 (8,4)	30,49 (8,1)	1,45 6
Koruyucu Aile	23,14 (5,5)	21,86 (6,1)	21,72 (6,3)	22,26 (5,7)	.646
Karşıt Olma					12,28 9*

*p<.01

Buna göre zorbalık ile ilgili biliş ile aile tutumları ölçeklerinde sınıf seviyesine göre herhangi bir ayrışma olmadığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 7). Öte yandan, karşıt olma karşıt gelme bozukluğunun sınıf düzeyine göre farklılık yaratıp yaratmadığını tespit etmeye yönelik yapılan ki-kare testinde değişkenlerin anlamlı bir şekilde ayrıştığı hesaplanmıştır ($\chi^2=12,289$, $p=.006$). Gruplar arası farkın tam olarak belirlenebilmesi için en fazla Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu tespit edilen 5.sınıf düzeyi ($n=4$) analizden çıkarılmış ve ki kare testi tekrarlanmıştır. Bu haldeyken elde edilen ki kare değerinin anlamlı olmaması nedeniyle ($\chi^2=2,125$, $p=.121$) 5. Sınıf düzeyinin anlamlı farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak karşıt olma karşıt gelme bozukluğunun yaş küçüldükçe veya sınıf düzeyi düştükçe ortaya çıkan bir durum olduğu bulunmuştur.

4.2.3 Algılanan akademik başarının grup farklılıklarına etkisi

Çalışmaya katılan öğrencilerin zorbalık ile ilgili biliş alt ölçeğinden elde ettikleri puanların akademik başarılarını değerlendirmesine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir (bkz Tablo 8).

Çizelge 4.8: Algılanan Başarı Düzeyinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

	Başarı Düzeyi			F	χ^2
	Başarısız m	Orta Başarılıym	Düzeyde Başarılıy		
Zorbalık İle İlgili Biliş	58,66 (11,6)	68,02 (8,3)	68,42 (9,8)	6,346*	
Demokratik Aile	84,04 (18,1)	99,40 (14,6)	104,50 (14,1)	12,512 *	
Otoriter Aile	34,04 (9,9)	30,78 (7,5)	28,87 (8,1)	3,594* **	
Koruyucu Aile	24,33 (6,3)	22,21 (5,7)	21,80 (6,3)	.994	
Karşıt Olma					2,08 5

*p<.001; **p<.01; ***p<.05

Tablo 8'e göre öğrencilerin zorbalık ile ilgili bilişleri akademik başarılarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (F (2,295)=6,346, p=.002). Yapılan post-doc testinde orta düzey ile başarılı olan öğrenciler arasında herhangi bir farklılaşma bulunamamışken, kendisini başarısız olarak gören öğrencilerin diğer iki gruptan anlamlı şekilde ayrıştıkları bulunmuştur (p=.003). Sonuç olarak, başarısız olduğunu hisseden öğrencilerin zorbalık ile ilgili daha az biliş kullandıkları tespit edilmiştir.

Anne Baba Tutumlarının öğrencilerin akademik başarı algısına göre farklılaşıp farklılaşmadıkları ANOVA testi ile hesaplanmıştır (bkz Tablo 8). Buna göre öğrencilerin akademik başarıları ailelerinin demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark yaratmaktadır (F (2,295)=12,512, p=.000). Yapılan post-doc analizine göre başarısız olduğunu düşünen öğrenciler diğer her iki gruptan anlamlı şekilde (p=.001) ayrışırken, başarılı olduğunu düşünenler orta başarılı olduğunu düşünenlerden anlamlı şekilde (p=.015) ayrışmaktadır. Sonuç olarak akademik başarının artışına paralel olarak anne ve babanın demokratik tutumunun da arttığı ifade edilebilmektedir. Algılanan akademik başarının anne ve babanın otoriter tutumu üstünde de anlamlı bir farklılık yarattığı bulunmuştur (F(2,295)=3,594, p=.029). Yapılan post-doc analizine göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı ancak ortalama farklılıkları göz önüne alındığında başarısız olduğunu düşünen öğrencilerin anne ve babalarının daha otoriter eğilimli oldukları, başarı seviyesi arttıkça anne ve babaların bu tutumlarını yumuşattıkları gözlenmektedir. Öğrencilerin algıladıkları akademik başarı

seviyesinin anne ve babaların koruyucu tutumları arasında herhangi bir anlamlı fark bulunamamıştır ($F(2,295)=.994$, $p=.391$).

Öğrencilerin algıladıkları akademik başarı seviyesi ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında grup farklılığı açısından herhangi anlamlı bir fark tespit edilememiştir ($\chi^2=2,085$, $p=.353$).

4.2.4 Kardeş sayısının grup farklılıklarına etkisi

Kardeş sayısının zorbalık ile ilgili biliş kullanımında grup farklılığı yaratıp yaratmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir (bkz. Tablo 9).

Çizelge 4.9: Kardeş Sayısının Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

	Kardeş Sayısı			F	χ^2
	Tek Çocuk	İki Kardeş	Üç ve Üstü Kardeş		
Zorbalık İle İlgili Biliş	67,88 (6,4)	67,78 (9,5)	67,81 (9,9)	.002	
Demokratik Aile	102,32 (16,2)	101,11 (15,2)	99,98 (14,7)	.415	
Otoriter Aile	28,09 (7,6)	29,77 (7,8)	31,37 (7,9)	3,040*	
Koruyucu Aile	21,51 (6,2)	21,34 (6,1)	23,34 (5,7)	3,808*	
Karşıt Olma					2,146

* $p<.05$

Buna göre kardeş sayısının zorbalıkta biliş kullanımını konusunda anlamlı bir fark yaratmadığı tespit edilmiştir ($F(2,295)=.002$, $p=.998$). Aynı şekilde kardeş sayısının demokratik ebeveyn tutumu ile ilgili farklılık yaratmadığı ($F(2,295)=.415$, $p=.660$) ancak otoriter ebeveyn tutumunda ($F(2,295)=3,040$, $p=.049$) ve koruyucu ebeveyn yaklaşımında ($F(2,295)=3,040$, $p=.023$) gruplar arasında farklılıklara yol açtığı tespit edilmiştir. Yapılan post-doc analizlerinde otoriter aile tutumunda kardeş sayısı bakımından gruplar arasında ayrışma tespit edilememiştir. Ancak, ölçekten elde edilen puanlara göre kardeş sayısı arttığında ebeveynlerin de otoriter tutumlarında bir artış meydana geldiği gözlenmektedir. Koruyucu anne baba tutumu ile ilişkili olarak yapılan post-doc analizine göre iki kardeş olan grubun üç veya daha fazla kardeşe sahip olan gruptan anlamlı bir şekilde ayrıştığı bulunmuştur ($p=.031$). Buna göre iki

çocuğa sahip olan ebeveynlerin tek veya üç ve daha fazla çocuk sahibi olan ebeveynlere göre daha fazla koruyucu tutum sergiledikleri tespit edilmiştir.

Kardeş sayısının karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yaratmadığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=2,146$, $p=.342$).

4.2.5 Anne eğitim seviyesinin grup farklılıklarına etkisi

Anne eğitim seviyesinin zorbalık ile ilgili biliş ölçeğinde farklılık yaratıp yaratmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir (bkz Tablo 10).

Çizelge 4.10: Anne Eğitim Seviyesinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

	Anne Eğitim Seviyesi					F	χ^2
	Okumaz Yazmaz	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü		
Zorbalık İle	64,6 (10,1)	67,6	68,7	69,2	67,4	1,74	
İlgili Biliş		(10,1)	(8,4)	(6,4)	(12,6)	5	
Demokratik Aile	101,3	98,7	102,4	100,5	107,4	1,48	
	(12,4)	(14,8)	(13)	(19,4)	(14,3)	2	
Otoriter Aile	33,1 (8,8)	32,1	27,6	27,9	28,8	6,82	
		(7,5)	(6,7)	(8,1)	(6,9)	6*	
Koruyucu Aile	25,4 (5,7)	23,3	20,5	20,6	18,9	8,08	
		(5,4)	(5,4)	(6,4)	(6,7)	5*	
Karşıt Olma							2,2
							53

* $p<.001$

Buna göre annenin sahip olduğu eğitim seviyesi zorbalıkta biliş kullanımında herhangi bir fark yaratmamaktadır ($F(4,293)=1,745$, $p=.140$). Benzer şekilde ebeveynlerin demokratik tutumlarında da annenin sahip olduğu eğitim seviyesinin anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır ($F(4,293)=1,482$, $p=.208$). Fakat, ebeveynlerin otoriter ve koruyucu tutumlarında anne eğitim seviyesinin anlamlı ölçüde grup farklılığı yarattığı tespit edilmiştir (sırasıyla $F(4,293)=6,826$, $p=.000$) ve $F(4,293)=8,085$, $p=.000$). Yapılan post- doc analizine göre otoriter ebeveyn tutumlarında lise mezunu annelerin ilkokul mezunlarından ($p=.009$), lise mezunu annelerin ortaokul mezunlarından ($p=.022$), üniversite mezunlarının ilkokul mezunlarından ($p=.027$) ve üniversite mezunlarının ortaokul mezunlarından ($p=.022$) ayrıştıkları bulunmuştur. Sonuç olarak, annenin eğitim seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin daha az otoriter tutum sergiledikleri görülmektedir. Benzer şekilde koruyucu aile tutumlarında lise mezunu annelerin ilkokul mezunlarından ($p=.001$), lise mezunu annelerin

ortaokul mezunlarından ($p=.042$), üniversite mezunlarının ilkökul mezunlarından ($p=.003$) ve lisansüstü mezunlarının ilkökul mezunlarından ($p=.006$) ayrıştıkları bulunmuştur. Netice olarak, annenin eğitim seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin daha az korumacı davrandıkları görülmektedir.

Anne eğitim seviyesinin karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yaratmadığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=2,253$, $p=.689$).

4.2.6 Baba eğitim seviyesinin grup farklılıklarına etkisi

Baba eğitim seviyesinin zorbalık ile ilgili biliş ölçeğinde farklılık yaratıp yaratmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir (bkz Tablo 11).

Çizelge 4.11: Baba Eğitim Seviyesinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

		Baba Eğitim Seviyesi					F	χ^2
		Okumaz Yazmaz	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü		
Zorbalık	İle	64 (9,5)	67,1	68,3	70,9	65,1	3,49	
İlgili Biliş			(10,6)	(7,9)	(5,9)	(11,7)	0**	
Demokratik		96,1 (15,4)	99,4	101,5	103,2	107,4	2,11	
Aile			(13,8)	(14,8)	(17,3)	(14,9)	5	
Otoriter Aile		34,3 (9)	31,9	28,3	27,1	30,5	7,38	
			(7,4)	(7,3)	(7,5)	(7,1)	5*	
Koruyucu Aile		25,4 (5,5)	23,3	20,9	20,2	20,9	6,08	
			(5,7)	(5,3)	(6,4)	(7,1)	9*	
Karşıt Olma								5,4 17

* $p<.001$; ** $p<.01$

Buna göre babanın sahip olduğu eğitim seviyesi zorbalıkta biliş kullanımında anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur ($F(4,293)=3,490$, $p=.008$). Yapılan post-doc analizine göre üniversite mezunu babaların ilkökul mezunlarına göre farklılaştığı bulunmuştur ($p=.027$). Sonuç olarak babalarda eğitim seviyesinin yüksek olması durumunda çocukların zorbalıkla ilgili biliş kullanma becerilerinin arttığı gözlenmektedir.

Ebeveynlerin demokratik tutumlarında babanın sahip olduğu eğitim seviyesinin anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır ($F(4,293)=2,115$, $p=.079$). Fakat, ebeveynlerin otoriter ve koruyucu tutumlarında baba eğitim seviyesinin anlamlı ölçüde grup farklılığı yarattığı tespit edilmiştir (sırasıyla $F(4,293)=7,385$, $p=.000$) ve $F(4,293)=6,089$, $p=.000$). Yapılan post-doc analizine göre otoriter

ebeveyn tutumlarında lise (p=.010) ve üniversite (p=.002) mezunu babaların ilkokul mezunlarından; lise (p=.030) ve üniversite (p=.004) mezunu babaların ortaokul mezunlarından ayrıştıkları bulunmuştur. Sonuç olarak, babanın eğitim seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin daha az otoriter tutum sergiledikleri görülmektedir. Benzer şekilde koruyucu aile tutumlarında lise (p=.014) ve üniversite (p=.005) mezunu babaların ilkokul mezunlarından; üniversite (p=.031) mezunu babaların ortaokul mezunlarından ayrıştıkları bulunmuştur. Netice olarak, babanın eğitim seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin daha az korumacı davrandıkları görülmektedir.

Baba eğitim seviyesinin karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yaratmadığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=5,417$, p=.247).

4.2.7 Gelir seviyesinin grup farklılıklarına etkisi

Gelir seviyesinin zorbalık ile ilgili biliş ölçeğinde farklılık yaratıp yaratmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir (bkz Tablo 12).

Çizelge 4.12: Gelir Seviyesinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

		Gelir Seviyesi					F	χ^2
		0-2000 TL	2001-4000 TL	4001-6000 TL	6001-10000 TL	10000 TL ve Üstü		
Zorbalık İle İlgili Biliş		66,5 (9,9)	67,2 (9,3)	70,2 (7,3)	69,2 (8,2)	66,1 (11,9)	1,88	
Demokratik Aile		96,6 (15,8)	101,1 (15,1)	103,7 (14,3)	103,1 (13,7)	104,5 (14,3)	2,660	**
Otoriter Aile		32,5 (8,5)	30,4 (7,3)	28,1 (7,6)	28,2 (7,8)	27,9 (6,4)	4,018	*
Koruyucu Aile		23,8 (5,9)	22,4 (5,6)	20,7 (6,1)	19,7 (5,7)	21,2 (6,5)	4,131	*
Karşıt Olma								1,7 12

*p<.01; **p<.05

Buna göre gelir seviyesinin zorbalıkta biliş kullanımında anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur (F(4,293)=1,880, p=.114).

Ebeveynlerin demokratik tutumlarında gelir seviyesinin anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur (F(4,293)=2,660, p=.033). Yapılan post- doc analizine göre gelir seviyelerinin birbirine göre ebeveynlerin demokratik tutumunda anlamlı şekilde ayrışmadıkları hesaplanmıştır. Sonuç olarak, gelir seviyesinin artması ebeveynlerin daha fazla demokratik tutum sergilemelerini beraberinde getirdiği anlaşılmıştır. Anne ve babanın otoriter tavır takınmalarında da benzer

şekilde gelir seviyesinin anlamlı ölçüde farklılaşma yarattığı bulunmuştur ($F(4,293)=4,018$, $p=.003$). Post-doc analizine göre 4001-6000 TL aylık geliri olan ailelerin, 0-2000 TL aylık geliri olan ailelerden otoriter tutum sergilemede ayrıştığı bulunmuştur ($p=.023$). Sonuçta da gelir seviyesinin artması ebeveynlerin daha az otoriter tutum sergilemelerini beraberinde getirdiği anlaşılmıştır. Aynı şekilde ebeveynlerin koruyucu tutumlarında gelir seviyesinin anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur ($F(4,293)=4,131$, $p=.003$). Post-doc analizine göre 6001-10000 TL aylık geliri olan ailelerin, 0-2000 TL aylık geliri olan ailelerden koruyucu tutum sergilemede ayrıştığı bulunmuştur ($p=.021$). Sonuçta da gelir seviyesinin artması ebeveynlerin daha az koruyucu tutum sergilemelerini beraberinde getirdiği anlaşılmıştır.

Gelir seviyesinin karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yaratmadığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=1,712$, $p=.789$).

4.2.8 Ebeveyn birlikteliğinin grup farklılıklarına etkisi

Ebeveynlerin evlilik birliklerinin devamı veya sonlanmış olmasının alt ölçeklerde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı bağımsız örneklem t testi ile hesaplanmıştır.

Çizelge 4.13: Ebeveyn Birlikteliğinin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

	Ebeveyn Birlikteliği		t	χ^2
	Boşanmış (0)	Berber (1)		
Zorbalık İle İlgili Biliş	68,7 (7,9)	67,6 (9,5)	.739	
Demokratik Aile	97,2 (15,8)	101,5 (14,9)	-1,776	
Otoriter Aile	27,9 (6,6)	30,5 (8,1)	-2,037*	
Koruyucu Aile	21,3 (5,1)	22,2 (6,1)	-.953	
Karşıt Olma				1,275

* $p<.05$

Buna göre anne ve baba birlikteliğinin zorbalıkta biliş kullanımında ($t(296)=.739$, $p=.461$); anne ve babaların demokratik tutum sergilemelerinde ($t(296)=-1,776$, $p=.077$); anne ve babaların koruyucu tutum sergilemelerinde ($t(296)=-.953$, $p=.342$) anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Öte taraftan anne ve babaların otoriter tutum sergilemelerinde ise anne ve baba birlikteliğinin anlamlı bir fark yarattığı hesaplanmıştır ($t(296)=-2,037$, $p=.043$).

Buna göre boşanmış ailelerde ebeveynlerin daha fazla otoriter tutum takındıkları anlaşılmaktadır.

Anne ve baba birlikteliğinin karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yaratmadığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=1,275$, $p=.259$).

4.2.9 Ebeveynler Arasındaki Fiziksel Şiddetin Grup Farklılıklarına Etkisi

Ebeveynler arasında fiziksel şiddet kullanımının alt ölçeklerde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı bağımsız örneklem t testi ile hesaplanmıştır.

Çizelge 4.14: Ebeveynler Arası Fiziksel Şiddetin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

	Fiziksel Şiddet		t	χ^2
	Evet (1)	Hayır (0)		
Zorbalık İle İlgili Biliş	69,5 (8,4)	67,7 (9,3)	-.571	
Demokratik Aile	88,3 (17,6)	101,2 (14,9)	2,536*	
Otoriter Aile	29,6 (4,5)	30,1 (8,1)	.182	
Koruyucu Aile	22,4 (5,8)	22,1 (6)	-.158	
Karşıt Olma				3,106

* $p<.05$

Buna göre anne ve baba arasındaki tartışmalarda fiziksel şiddet kullanımının zorbalıkta biliş kullanımında ($t(296)= -.571$, $p=.568$); anne ve babaların otoriter tutum sergilemelerinde ($t(296)=.182$, $p=.856$); anne ve babaların koruyucu tutum sergilemelerinde ($t(296)= -.158$, $p=.875$) anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Öte taraftan anne ve babaların demokratik tutum sergilemelerinde ise anne ve baba arasında meydana gelen fiziksel şiddetin anlamlı bir fark yarattığı hesaplanmıştır ($t(296)=2,536$, $p=.012$). Buna göre anne ve baba arasında fiziksel şiddetin bulunmaması halinde ebeveynlerin daha fazla demokratik tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Anne ve baba arasındaki fiziksel şiddetin karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yaratmadığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=3,106$, $p=.078$).

4.2.10 Ebeveynler arasındaki sözel şiddetin grup farklılıklarına etkisi

Ebeveynler arasında sözel şiddet kullanımının alt ölçeklerde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı bağımsız örneklem t testi ile hesaplanmıştır.

Çizelge 4.15: Ebeveynler Arası Sözel Şiddetin Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

	Sözel Şiddet		t	χ^2
	Evet (1)	Hayır (0)		
Zorbalık İle İlgili Biliş	66,1 (8)	67,9 (9,4)	.977	
Demokratik Aile	91,2 (17,2)	101,8 (14,6)	3,601*	
Otoriter Aile	31,6 (7,5)	29,9 (7,9)	-1,053	
Koruyucu Aile	24,01 (5,1)	21,9 (6)	-1,746	
Karşıt Olma				.201

*p<.001

Buna göre anne ve baba arasındaki tartışmalarda sözel şiddet kullanımının zorbalıkta biliş kullanımında ($t(296)=.977$, $p=.329$); anne ve babaların otoriter tutum sergilemelerinde ($t(296)=-1,053$, $p=.293$); anne ve babaların koruyucu tutum sergilemelerinde ($t(296)= -1,746$, $p=.082$) anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Öte taraftan anne ve babaların demokratik tutum sergilemelerinde ise anne ve baba arasında meydana gelen sözel şiddetin anlamlı bir fark yarattığı hesaplanmıştır ($t(296)=3,601$, $p=.000$). Buna göre anne ve baba arasında sözel şiddetin bulunmaması halinde ebeveynlerin daha fazla demokratik tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Anne ve baba arasındaki sözel şiddetin karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yaratmadığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=.201$, $p=.654$).

4.2.11 Çocuğun aile içi şiddete maruz kalmasının grup farklılıklarına etkisi

Çocuğun aile içi şiddete maruz kalmasının alt ölçeklerde farklılık yaratıp yaratmadığı bağımsız örneklem t testi ile hesaplanmıştır (bkz Tablo 16). Buna göre çocuğun şiddete maruz kalması halinde zorbalık ile ilgili biliş kullanımında ($t(296)=2,138$, $p=.033$); demokratik ebeveyn tutumunda ($t(296)=4,624$, $p=.000$); otoriter ebeveyn tutumunda ($t(296)= -2,606$, $p=.010$); koruyucu ebeveyn tutumunda ($t(296)= -1,975$, $p=.049$) anlamlı fark yarattığı hesaplanmıştır. Sonuç olarak şiddete uğramayan çocukların zorbalıkta daha fazla biliş becerileri kullandığı, ailelerini daha demokratik, daha az otoriter ve daha az koruyucu olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Çocukların aile içi şiddete maruz kalması ile karşıt olma karşı gelme bozukluğunda anlamlı bir fark yarattığı yapılan ki-kare testiyle bulunmuştur ($\chi^2=5,472$, $p=.019$). Buna göre şiddete maruz kalan çocukların daha fazla karşıt olma karşı gelme bozukluğuna sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.16: Aile içi Şiddete Maruz Kalmanın Zorbalık Davranışı, Aile Tutumları ve Karşıt Olmaya Etkisi

	Aile içi Şiddet (Çocuğa)		t	χ^2
	Evet (1)	Hayır (0)		
Zorbalık İle İlgili Biliş	59,8 (11,6)	67,9 (9,1)	2,138***	
Demokratik Aile	73,4 (20,4)	101,4 (14,5)	4,624*	
Otoriter Aile	38,41 (9,1)	29,97 (7,8)	-2,606**	
Koruyucu Aile	26,9 (7,2)	22,03 (5,9)	-1,975***	
Karşıt Olma				5,472***

* $p<.001$; ** $p<.01$; *** $p<.05$

4.3 Korelasyon Analizleri

Çalışmada kullanılan demografik bilgi formu, zorbalıkla ilişkili biliş ölçeği, anne baba tutum ölçeği ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu envanteri arasındaki ilişkinin tespiti için sürekli değişkenlerde “pearson”, kategorik değişkenlerde ise “spearman rho” korelasyon analizleri kullanılmıştır.

4.3.1 Çocuklarda zorbalık ile ilgili biliş ölçeğinin korelasyonu

Çocuklarda Zorbalık İle İlgili Biliş Ölçeği ile katılımcıların demografik özellikleri, anne baba tutumları ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile ilişkili değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonları Tablo 17’de verilmiştir.

Çizelge 4.17: ÇZBÖ ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu

	1	2	3	4	5	6	7
Çocuklarda Zorbalıkla İlişkili Biliş	1						
KOKG	-,126*	1					
Baba Eğitim Seviyesi	,134*	,040	1				
Çocuğa Yönelen Şiddet	-,123*	,136*	-,054	1			
Akademik Başarı	,119*	-,022	,170**	-,094	1		
BoşZamanda Kitap Okumak/Resim Yapmak	,132*	-,060	,108	-,042	,092	1	
Bilgisayar Kullanımı (gün/saat)	-,168**	,069	-,004	-,012	-,110	-,120*	1

*p<.01; **p<.05

Buna göre ÇZBÖ ve karşıt olma karşı gelme arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = -.126$). Yani, zorbalıkta biliş seviyesinin artması halinde karşıt olma karşı gelme davranışının azalacağı ve bu ilişkinin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. ÇZBÖ anne ve baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir fakat babanın eğitim seviyesi ($r = .134$), akademik başarı ($r = .119$), boş zamanlarında kitap okuma/resim yapmak ($r = .132$) ile pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çocuğun zorbalıkta biliş becerinin kullanması için babasının eğitim seviyesinin yüksek olması, akademik başarısının yüksek olması, boş zamanlarında kitap okumak veya resim yapmak gibi yapıcı etkinliklerde bulunmasının olumlu etkileri olacaktır. Öte yandan ÇZBÖ'nün çocuğa yönelen şiddet ($r = -.123$) ve günlük bilgisayar kullanım süresi ($r = -.168$) ile negatif yönlü ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu sonuç çocuğun zorbalıkta bilişsel becerilerin kullanımının için aile içinde çocuğa yönelen şiddetin olmaması ve günlük bilgisayar kullanım süresinin azalması ile de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Çocuklarda Zorbalık İle İlgili Biliş Ölçeği ile ilişki tespit edilen değişkenlerin Cohen d etki gücü tablosuna göre (Cohen, 1998) zayıf ilişki kategorisinde yer aldığı gözlemlenmektedir.

4.3.2 Demokratik anne baba tutumunun diğer değişkenlerle korelasyonu

Anne Baba Tutumu Ölçeği Demokratik tutum alt ölçeği ile katılımcıların demografik özellikleri, çocuklarda zorbalıkla ilgili biliş ölçeği ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile ilişkili değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonları

Tablo 18’de verilmiştir. Buna göre anne ve babanın demokratik tutumu ile çocukların zorbalıkla ilişkili biliş ölçeği arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($r=.204$). Bir anlamda demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının da zorbalık davranışında daha çok bilişsel becerilerini kullandıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan, demokratik tutum ile babanın iş sahibi olması arasında ($r=.161$), babanın eğitim seviyesiyle ($r=.164$), ailenin aylık gelir ortalamasıyla ($r=.166$), babanın sağ olmasıyla ($r=.119$), akademik başarı ile ($r=.255$), boş zamanlarda arkadaşlarıyla dışarı çıkmak ile ($r=.116$), boş zamanlarda evde oyun oynamak ile ($r=.145$), boş zamanlarda kitap okumak ile ($r=.121$), boş zamanlarda sanatsal uğraşı yapmak ile ($r=.182$) ve bilgisayarda ödev yapmak ile ($r=.163$) pozitif yönlü korelasyon tespit edilmiştir. Demokratik anne ve baba tutumunun ebeveynler arasında fiziksel şiddet ile ($r= -.146$), ebeveynler arasında sözel şiddet ile ($r= -.205$), çocuğa aile içinde şiddet uygulamakla ($r= -.260$) ve günlük bilgisayar kullanım süresi ile ($r= -.168$) negatif yönlü korelasyona sahip olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, demokratik ebeveyn tutumunun temelde babanın özellikleriyle ilişkili olduğu, aile içi şiddetin varlığı halinde azalacağı, çocuğun boş zaman aktiviteleri üzerinden okunabileceği, çocuğun akademik başarısını olumlu yönde etkilediği, bilgisayar kullanımının işlevsel hale geldiği değerlendirilmektedir.

Anne ve babanın demokratik tutumları ile diğer değişkenler arasında elde edilen korelasyon katsayılarının Cohen d etki gücü tablosuna göre (Cohen, 1998) zayıf ilişki kategorisinde yer aldığı gözlemlenmektedir.

4.3.3 Otoriter anne baba tutumunun diğer değişkenlerle korelasyonu

Anne Baba Tutumu Ölçeği Otoriter tutum alt ölçeği ile katılımcıların demografik özellikleri, çocuklarda zorbalıkla ilgili biliş ölçeği ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile ilişkili değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonları Tablo 19’da verilmiştir. Buna göre anne ve babanın otoriter tutumu ile çocukların zorbalıkla ilişkili biliş ölçeği arasında negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($r=-.375$). Bir anlamda otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının da zorbalık davranışında daha düşük bilişsel becerileri kullandıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan, otoriter tutum ile cinsiyet arasında ($r=.200$), kardeş sayısı ile ($r=.142$), anne ve babanın boşanması ile

($r=.118$), çocuğun aile içinde şiddet görmesiyle ($r=.150$) pozitif yönlü korelasyon tespit edilmiştir. Otoriter anne ve baba tutumunun anne eğitim seviyesiyle ($r= -.243$), baba eğitim seviyesiyle ($r= -.246$), ailenin gelir seviyesi ile ($r= -.209$), babanın vefatıyla ($r= -.132$), akademik başarı ile ($r= -.151$), boş zamanlarda arkadaşlarıyla dışarı çıkmak ile ($r= -.132$), boş zamanlarda evde oyun oynamak ile ($r= -.123$), boş zamanlarda kitap okumak ile ($r= -.184$), boş zamanlarda sanatsal uğraşı yapmak ile ($r= -.137$), bilgisayarda müzik dinleme ile ($r= -.138$) ve bilgisayarda dizi izlemek ile ($r= -.134$) negatif yönlü korelasyona sahip olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, otoriter ebeveyn tutumunun temelde erkek çocuklara yönelik olduğu, kardeş sayısının artışının ebeveynlerin daha otoriter tutum sergilemelerine neden olduğu, ebeveynlerin boşanması halinde otoriter tutumun arttığı, çocukların daha fazla aile içi şiddete maruz kaldığı, anne ve baba eğitim seviyesinin düşmesi halinde otoriter tutumun daha sık gözlemlendiği, ailenin aylık kazancının azalması halinde ebeveynlerin daha otoriter tutum takındıkları, çocuğun akademik başarısının otoriter ebeveyn tutumundan olumsuz etkilendiği, çocuğun boş zaman aktivitelerinin bu durumdan olumsuz etkilendiği, çocuğun bilgisayar kullanımının işlevsizleştiği değerlendirilmektedir.

Anne ve babanın otoriter tutumları ile diğer değişkenler arasında elde edilen korelasyon katsayılarının Cohen d etki gücü tablosuna göre (Cohen, 1992) zayıf ilişki kategorisinde yer aldığı gözlemlenmektedir.

4.3.4 Koruyucu anne baba tutumunun diğer değişkenlerle korelasyonu

Anne Baba Tutumu Ölçeği Otoriter tutum alt ölçeği ile katılımcıların demografik özellikleri, çocuklarda zorbalıkla ilgili biliş ölçeği ve karşı olma karşı gelme bozukluğu ile ilişkili değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonları Tablo 20’de verilmiştir. Buna göre anne ve babanın koruyucu tutumu ile çocukların zorbalıkla ilişkili biliş ölçeği arasında negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($r= -.409$). Bir anlamda koruyucu tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının da zorbalık davranışında daha düşük bilişsel becerileri kullandıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan, koruyucu tutum ile kardeş sayısı arasında ($r=.134$) ve çocuğun aile içinde şiddet görmesiyle ($r=.114$) pozitif yönlü korelasyon tespit edilmiştir. Koruyucu anne ve baba tutumunun

çocuğun aileyle birlikte yaşaması ile ($r = -.116$), anne eğitim seviyesi ile ($r = -.297$), baba eğitim seviyesiyle ($r = -.252$), ailenin gelir seviyesi ile ($r = -.206$), boş zamanlarda arkadaşlarıyla dışarı çıkmak ile ($r = -.130$), boş zamanlarda kitap okumak ile ($r = -.156$) ve boş zamanlarda sanatsal uğraşı yapmak ile ($r = -.117$) negatif yönlü korelasyona sahip olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak koruyucu ebeveyn tutumunun kardeş sayısı arttıkça yoğunlaştığı, aile içinde çocuğa yönelik şiddetin artış gösterdiği, ailenin dışında bir yerde kalan çocuğun daha fazla koruyucu ebeveyn tutumuna maruz kaldığı, anne ve baba eğitim seviyesinin düştükçe koruyucu tutumların arttığı, ailenin gelir seviyesinin azalmasıyla koruyucu ebeveyn tutumlarının arttığı, çocukların boş zamanlarının koruyucu ebeveynler nedeniyle işlevsizleştiği değerlendirilmektedir.

Anne ve babanın koruyucu tutumları ile diğer değişkenler arasında elde edilen korelasyon katsayılarının Cohen d etki gücü tablosuna göre (Cohen, 1992) zayıf ilişki kategorisinde yer aldığı ancak Zorbalıkla İlişkili Biliş becerileri ile orta seviyede etkili olduğu gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.18: Demokratik Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
ABTÖ	1																
Demokratik(1)																	
ÇZBÖ (2)	,204**	1															
KOKG (3)	-,037	-,126*	1														
Baba İş (4)	,161**	-,065	,030	1													
Baba Eğitim Seviyesi (5)	,164**	,134*	,040	,051	1												
Gelir Durumu (6)	,166**	,076	-,044	,131*	,525*	1											
Baba Sağ (7)	,119*	,056	-	,159**	,038	,029	1										
Anne Baba Fiziksel Şiddet (8)	-,146*	,033	,102	-	,027	,016	,018	1									
Anne Baba Sözel Şiddet (9)	-	-,057	,026	-,120*	-,026	-,043	,032	,481*	1								
Çocuğa Yönelen Şiddet (10)	-	-,123*	,136*	,028	-,054	-,061	,014	,114*	,199*	1							
Akademik Başarı (11)	,255**	,119*	-,022	,096	,170*	,155*	,006	-,045	-,087	-,094	1						
Boş Zamanda Ark.Dışarı Çıkmak (12)	,116*	,084	-,031	,044	,020	,098	,010	,022	-,040	-,015	,053	1					
Boş Zamanda Evde Oyun Oynamak (13)	,145*	,052	,044	,045	,012	-,036	,047	-,031	-	-,067	,072	-	1				
									,120*			,041					

Çizelge 4.18: (Devamı) Demokratik Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu

Boş Zamanda Kitap Okumak/Resim Yapmak (14)	,121*	,132*	-,060	-,061	,108	,080	- ,038	,027	-,033	-,042	,092	,101	,063	1				
Boş Zamanda Sanatsal Uğraşı (15)	,182**	-,012	,033	,054	,170*	,105	- ,033	-,040	-,047	-,012	,136*	,052	,095	,288*	1			
Bilgisayar Kullanımı (gün/saat) (16)	- ,168**	- ,168**	,069	-,027	-,004	,073	- ,081	,143*	,064	-,012	-,110	- ,012	- ,064	- ,120*	- ,061			1
Bilgisayarda Ödev Yapmak (17)	,163**	,041	-,047	,049	-,028	-,027	- ,018	,032	-,050	- ,167**	,159*	,143*	,132*	,319*	,091	- ,043		1

*p<.01;
**p<.05

Çizelge 4.19: Otoriter Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
ABTÖ Otoriter (1)	1																
ÇZBÖ (2)	-,375**	1															
Cinsiyet (3)	,200**	-,122*	1														
Kardeş Sayısı (4)	,142*	-,001	-,060	1													
Anne Eğitim Seviyesi (5)	-,243**	,114	,044	-,267**	1												

Çizelge 4.19: (Devamı) Otoriter Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu

Baba Eğitim Seviyesi (6)	-,246**	,134*	-,052	-,237**	,760**	1													
Gelir Durumu (7)	-,209**	,076	,104	-,080	,556**	,525**	1												
Anne ve Baba Durumu (8)	,118*	-,043	,024	,198**	-,082	-,056	,072	1											
Baba Sağ (9)	-,132*	,056	,037	,034	,031	,038	,029	,145*	1										
Çocuğa Yönelen Şiddet (10)	,150**	-,123*	-,005	,055	-,023	-,054	-,061	-,006	,014	1									
Akademik Başarı (11)	-,151**	,119*	,032	-,066	,150**	,170**	,155**	,058	,006	-,094	1								
Boş Zamanda Ark.Dışarı Çıkmak (12)	-,132*	,084	-,026	,052	-,006	,020	,098	,043	,010	-,015	,053	1							
Boş Zamanda Evde Oyun Oynamak (13)	-,123*	,052	-,007	-,006	,066	,012	-,036	-,024	,047	-,067	,072	-,041	1						
Boş Zamanda Kitap Okumak/Resim Yapmak (14)	-,184**	,132*	-,214**	-,064	,138*	,108	,080	-,064	-,038	-,042	,092	,101	,063	1					
Boş Zamanda Sanatsal Uğraşı (15)	-,137*	-,012	-,017	-,147*	,164**	,170**	,105	,001	-,033	-,012	,136*	,052	,095	,288**	1				

Çizelge 4.19: (Devamı) Otoriter Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu

Bilgisayarda Müzik Dinleme (16)	-,138*	,001	-,158**	,009	,084	,148*	,112	-,085	,043	-,013	,033	,194**	-,032	,192**	,141*	1	
Bilgisayarda Dizi/Film İzlemek (17)	-,134*	-,026	-,085	-,007	,090	,089	,152**	-,020	,045	-,015	,008	,221**	-,024	,160**	,097	,302**	1

*p<.01; **p<.05

Çizelge 4.20: Koruyucu Anne Baba Tutumunun ile Diğer Değişkenlerin Korelasyonu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ABTÖ Koruyucu (1)	1										
ÇZBÖ (2)	-,409**	1									
Kardeş Sayısı (3)	,134*	-,001	1								
Aileyle Birlikte Yaşam (4)	-,116*	,095	,014	1							
Anne Eğitim Seviyesi (5)	-,297**	,114	-,267**	,001	1						
Baba Eğitim Seviyesi (6)	-,252**	,134*	-,237**	,008	,760**	1					
Gelir Durumu (7)	-,206**	,076	-,080	,102	,556**	,525**	1				
Çocuğa Yönelen Şiddet (8)	,114*	-,123*	,055	,021	-,023	-,054	-,061	1			
Boş Zamanda Ark.Dışarı Çıkmak (9)	-,130*	,084	,052	,064	-,006	,020	,098	-,015	1		
Boş Zamanda Kitap Okumak/Resim Yapmak (10)	-,156**	,132*	-,064	-,054	,138*	,108	,080	-,042	,101	1	
Boş Zamanda Sanatsal Uğraşı (11)	-,117*	-,012	-,147*	-,107	,164**	,170**	,105	-,012	,052	,288**	1

*p<.01; **p<.05

4.3.5 Karşıt olma karşıt gelme bozukluğunun diğler değışkenlerle ilişkisi

Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu ile katılımcıların demografik özellikleri, çocuklarda zorbalıkla ilgili biliş ölçeğı ve anne baba tutumları arasındaki korelasyonlar Tablo 21’de verilmiştir.

Çizelge 4.21: Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğunun Diğler Değışkenlerle Korelasyonu

	1	2	3	4	5	6
KOKG (1)	1,000					
Sınıf Düzeyi (2)	-,182**	1,000				
Yaş (3)	-,129*	,958**	1,000			
Baba Sağ (4)	-,206**	,037	,053	1,000		
Çocuğa Yönelen Şiddet (5)	,136*	-,019	-,014	,014	1,000	
Bilgisayarda Dizi/Film İzlemek (6)	-,128*	,122*	,105	,045	-,015	1,000

*p<.01; **p<.05

Buna göre çocuklarda görülen karşıt olma karşıt gelme bozukluğu ile sınıf düzeyi arasında ($r = -.182$), yaş ile ($r = -.129$), babanın sağ olması ile ($r = -.206$) ve bilgisayarda dizi izlemek ile ($r = -.128$) negatif yönlü; aile içinde çocuğa yönelen şiddet ile ($r = .136$) pozitif yönlü bir korelasyon bulunmuştur. Sonuç olarak, çocuklardaki karşıt olma karşıt gelme bozukluğu ile yaş küçüklüğü (veya sınıf düzeyinin), babanın vefat etmiş olması, bilgisayarda izlenen dizi veya filmlerin niteliğı ve aile içinde çocuğun şiddete uğramasının etkileri söz konusudur.

Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu ile diğler değışkenler arasında elde edilen korelasyon katsayılarının Cohen d etki gücü tablosuna göre (Cohen, 1992) zayıf ilişki kategorisinde yer aldığı gözlenmiştir.

4.4 Regresyon Analizleri

Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşıt gelme bozukluğu ile zorbalık davranışları arasındaki ilişkinin anne baba tutumları açısından değıerlendirildiğı söz konusu çalışmada demokratik, otoriter ve koruyucu anne baba tutumlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi için lojistik ve doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır. Zorbalık davranışının yordanmasında demografik özellikler, karşıt olma karşıt gelme davranışı ve anne baba tutumları bağımsız değışken olarak

doğrusal regresyon analizine kodlanmıştır. Karşıt olma karşı gelme davranışının tahmin edilmesi için demografik özellikler, zorbalık davranışı ve anne baba tutumları bağımsız değişken olarak lojistik regresyon analize dahil edilmiştir. Demokratik, otoriter ve koruyucu anne baba tutumları için ayrı ayrı gerçekleştirilen regresyon analizlerinde demografik özellikler, karşıt olma karşı gelme davranışı ile zorbalığa ilişkin davranışlar bağımsız değişken olarak kabul edilirken; Bağımlı değişkenin yordanabilmesi için her değişken grubu ayrı modellerde analize dahil edilmiş yöntem olarak tüm tahmin değişkenlerinin aynı andaki etkisini kabul eden zorla ekleme (enter metodu) seçeneği kabul edilmiştir.

4.4.1 Zorbalık davranışının yordanması

Zorbalık davranışının yordanması için birinci modelde ilişkili olduğu tespit edilen demografik özellikler yer almaktadır (bkz Tablo 22). Buna göre birinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(6,291)=4,123$, $p=.001$), toplam varyansın yaklaşık %8'ini açıklayabildiği ($R^2=.078$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden sadece günlük bilgisayar kullanım süresinin anlamlı olduğu ($p=.019$) ve bilgisayar kullanımındaki bir birimlik artışın zorbalık davranışında bilişsel becerilerin kullanımında bir birimlik düşüşe yol açtığı ($B= -.969$) bulunmuştur. İkinci modelde demografik özelliklerin yanı sıra anne baba tutumlarının zorbalık davranışına etkisi hesaplanmıştır. Buna göre ikinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(9,288)=9,504$, $p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %23'ünü açıklayabildiği ($R^2=.229$) hesaplanmıştır. Bu modelde demografik değişkenlerden yine bilgisayar kullanım süresinin ($p=.004$) negatif yönlü olarak yordama gücüne sahip olduğu görülmekle koruyucu anne baba tutumunun ($p=.000$) da negatif yönlü olmak üzere zorbalık davranışını yordadığı bulunmuştur. İkinci modele göre bilgisayar kullanımındaki bir birimlik artışın zorbalık davranışında bilişsel becerilerin kullanımında 1,1 birimlik düşüşe yol açtığı ($B= -1.111$), koruyucu anne baba tutumunda bir birimlik artışın zorbalık davranışında bilişsel becerilerin kullanımında 0,5 birimlik düşüşe yol açtığı ($B= -.496$) hesaplanmıştır. Son modelde demografik özelliklerin ve anne baba tutumlarının yanı sıra karşıt olma karşı gelme davranışının zorbalık davranışına etkisi hesaplanmıştır. Buna göre üçüncü modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(10,287)=8,737$, $p=.000$), toplam

varyansın %23,3'ünü açıklayabildiği ($R^2=.233$) hesaplanmıştır. Bu modelde demografik değişkenlerden yine bilgisayar kullanım süresinin ($p=.005$) negatif yönlü olarak yordama gücüne sahip olduğu görülmekle koruyucu anne baba tutumunun ($p=.000$) da negatif yönlü olmak üzere zorbalık davranışını yordadığı bulunmuştur. Son modele göre bilgisayar kullanımındaki bir birimlik artışın zorbalık davranışında bilişsel becerilerin kullanımında 1,1 birimlik düşüşe yol açtığı ($B= -1.074$), koruyucu anne baba tutumunda bir birimlik artışın zorbalık davranışında bilişsel becerilerin kullanımında 0,5 birimlik düşüşe yol açtığı ($B= -.487$) hesaplanmıştır. Karşıt olma karşı gelme davranışının ise modelde herhangi bir etkisi bulunamamıştır.

4.4.1.1 Araştırmanın alt problemleri ile yordanan zorbalık davranışları

Alt Problem 3: Ön ergenlik döneminde anne babaların tutumları ile çocuklardaki zorbalık davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Ön ergenlik dönemi olarak tanımlanan 10-14 yaş aralığında zorbalık davranışları bu çalışmanın sınırları dahilinde yaş gibi fizyolojik değişim ile değil çocuğun içinde bulunduğu okul ve aile gibi sosyal etmenlerin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Babanın eğitim seviyesi, boş zamanlarda kitap okumak, aile içinde çocuğa yönelen şiddet, akademik başarı, bilgisayar kullanımı gibi değişkenlerle zorbalık davranışının ilişkisel olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, yapılan regresyon analizinde de demografik özellikler kategorisinde yer alan günlük bilgisayar kullanım süresinin yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, çocuğun sosyal çevresinin olumsuz özellikler barındırması halinde zorbalık eğiliminde bulunacağı olumlu sosyal çevrede yetişiyorsa da zorbalığı önleyici bilişsel becerilerini kullanacağı bulunmuştur.

Alt Problem 4: Ön ergenlik döneminde ki öğrencilerin zorbalık eğilimleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?: Cinsiyetin zorbalık eğilimiyle herhangi bir anlamlı ilişkisi tespit edilememiştir ($p=.190$).

Alt Problem 6: Ön ergenlik döneminde yaşa göre zorbalık eğilimleri farklılık göstermekte midir?: Yaşın zorbalık eğilimi ile herhangi bir anlamlı ilişkisi tespit edilmemiştir ($p=.750$).

Alt Problem 8: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri anne babanın çalışıyor olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin

anneninin çalışıyor olması ile ($p=.290$) veya babanın çalışıyor olması ile ($p=.261$) anlamlı bir ilişkisi tespit edilememiştir.

Alt Problem 10: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın eğitim durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin annenin eğitim durumu ile anlamlı ilişkisi tespit edilememiştir ($p=.051$) ancak babanın eğitim seviyesi ile ilişkili olduğu bulunmuştur ($p=.020$). Öte yandan, regresyon analizinde babanın eğitim seviyesinin yordayıcı olmadığı ($p=.073$) gözlenmiştir. Elde edilen p değerinin anlamlı sınıra yakın olması nedeniyle çalışmanın yapıldığı öğrenci grubunun özelliklerinin çeşitlendirilmesi ve örneklem büyüğünün arttırılması halinde babanın eğitim seviyesinin zorbalık eğiliminde yordayıcı bir nitelik kazanacağı yorumlanmaktadır.

Alt Problem 12: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile ailenin gelir durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin ailenin gelir durumu ile ($p=.189$) anlamlı bir ilişkisi tespit edilememiştir.

Alt Problem 14: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın beraber ya da ayrı olması, sağ ya da ölmüş olması arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin anne babanın boşanmış olması ile ($p=.461$) anlamlı bir ilişkisi tespit edilememiştir.

Alt Problem 16: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın birbirine ve çocuklarına fiziksel ya da sözel şiddet uygulama durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin anne ve babanın birbirlerine karşı fiziksel şiddet göstermesi ile ($p=.568$) veya sözel şiddet göstermesi ile ($p=.329$) anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan, çocuğun aile içinde şiddet görmesi halinde ise zorbalık eğiliminin ortaya çıkacağı bulunmuştur ($p=.033$). Yapılan regresyon analizinde çocuğa yönelen şiddet halinin yordayıcı olmadığı ($p=.053$) gözlenmiştir. Elde edilen p değerinin anlamlı sınıra yakın olması nedeniyle çalışmanın yapıldığı öğrenci grubunun özelliklerinin çeşitlendirilmesi ve örneklem büyüğünün arttırılması halinde çocuğa yönelen şiddetin zorbalık eğiliminde yordayıcı bir nitelik kazanacağı yorumlanmaktadır.

Alt Problem 18: Ön ergenlik döneminde öğrencinin zorbalık eğilimleri ile başarı durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Çocuğun akademik

başarısının zorbalık eğilimi ile ilişkili olduğu bulunmuştur ($p=.039$). Fakat, yapılan regresyon analizinde akademik başarının yordayıcı olmadığı ($p=.216$) gözlenmiştir. Elde edilen p değerinin anlamlı sınırdan uzak olması nedeniyle bu değişkenin örneklemin arttırılması halinde de yordayıcı özellik kazanmayacağı düşünülmektedir.

Alt Problem 20: Ön ergenlik döneminde öğrencinin zorbalık eğilimleri ile boş zamanlarını geliştirici ya da zarar verici aktiviteler ile geçirme biçimi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Anlamlı boş zaman aktivitesi olarak kodlanabilecek kitap okumak davranışının zorbalık eğilimi ile anlamlı ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir ($p=.023$). Fakat, yapılan regresyon analizinde akademik başarının yordayıcı olmadığı ($p=.190$) gözlenmiştir. Öte yandan, zararlı aktivite sayılabilecek boş zamanlarda internette vakit geçirmek ile zorbalık eğilimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.962$).

Alt Problem 22: Ön ergenlik döneminde öğrencinin bilgisayarda geçirdiği vakit ile zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin çocuğun bilgisayarda geçirdiği vakit ile anlamlı bir ilişkisi ($p=.004$) tespit edilmiştir. Ayrıca, yapılan regresyon analizinde yordayıcı özellikte olduğu ($p=.019$) görülmekle zorbalık eğiliminde en önemli değişkenin çocuğun bilgisayarda geçirdiği süre olduğu anlaşılmaktadır.

Alt Problem 24: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın demokratik tutum sergilemesi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin anne babanın demokratik tutumu ile anlamlı bir ilişkisi olduğu ($p=.000$) tespit edilmiştir. Fakat, yapılan regresyon analizinde demokratik tutumun yordayıcı olmadığı ($p=.728$) gözlenmiştir.

Alt Problem 26: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın yetkeci ya da otoriter tutum sergilemesi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Zorbalık eğiliminin anne babanın otoriter tutumu ile anlamlı bir ilişkisi olduğu ($p=.000$) tespit edilmiştir. Fakat, yapılan regresyon analizinde otoriter tutumun yordayıcı olmadığı ($p=.168$) gözlenmiştir.

Alt Problem 28: Ön ergenlik döneminde zorbalık eğilimleri ile anne babanın izin verici tutum sergilemesi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Zorbalık eğiliminin anne babanın koruyucu tutumu ile anlamlı bir ilişkisi

olduğu ($p=.000$) tespit edilmiştir. Ayrıca, yapılan regresyon analizinde koruyucu tutumun yordayıcı da olduğu ($p=.000$) gözlenmiştir.

Sonuç olarak, zorbalık eğiliminin ortaya çıkmasında gerek korelasyon ilişkisi bakımından gerekse de regresyon analizinde yordayıcı olan iki temel değişkenin olduğu gözlenmiştir. Birinci değişken çocuğun bilgisayarda geçirdiği süre ile orantılıyken ikinci değişken ise anne babanın koruyucu tutumu ile ilişkilidir. Her iki değişkenin negatif yönlü olarak zorbalık eğilimiyle bağlantılı olduğu göz önüne alındığında bilgisayarda geçirilen sürenin ve koruyucu ebeveyn tutumunun artması halinde çocukların zorbalık eğiliminde bilişsel becerileri daha az kullanmasına bir anlamda daha çok dürtüsel hareket etmelerine neden oldukları bulunmuştur.

4.4.2 Karşıt olma karşı gelme davranışının yordanması

Karşıt Olma Karşı Gelme davranışının yordanması için birinci modelde ilişkili olduğu tespit edilen demografik özellikler yer almaktadır (bkz Tablo 23). Buna göre birinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu $\chi^2(7)=26,101$, $p=.000$, toplam varyansın yaklaşık %42'sini açıklayabildiği (Nagelkerke $R^2=.420$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden yaşın pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.032$), yaştaki bir birimlik artışın karşıt olma karşı gelme davranışında 7,5 kat artışa neden olduğu ($\beta=7,560$); babanın sağ olması değişkeninin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.021$), babanın vefat etmiş olmasının karşıt olma karşı gelme davranışında 0,13 kat artışa neden olduğu ($\beta=.125$) görülmektedir. İkinci modelde demografik özelliklerin yanı sıra anne ve baba tutumlarının etkisi analize dahil edilmiş elde edilen modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu $\chi^2(3)=3,755$, $p=.001$, toplam varyansın yaklaşık %48'ini açıklayabildiği (Nagelkerke $R^2=.478$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden yaşın pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.014$), yaştaki bir birimlik artışın karşıt olma karşı gelme davranışında 14 kat artışa neden olduğu ($\beta=14,110$); babanın sağ olması değişkeninin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.032$), babanın vefat etmiş olmasının karşıt olma karşı gelme davranışında 0,07 kat artışa neden olduğu ($\beta=.007$) görülmektedir. Son modelde demografik özelliklerin ve anne baba tutumlarının yanı sıra zorbalık davranışının karşıt

olma karşı gelme davranışına etkisi hesaplanmıştır. Buna göre üçüncü modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu $\chi^2(1)=2,528$, $p=.001$, toplam varyansın yaklaşık %52'ini açıklayabildiği (Nagelkerke $R^2=.516$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden yaşın pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.017$), yaştaki bir birimlik artışın karşıt olma karşı gelme davranışında 19 kat artışa neden olduğu ($\beta=18,970$); babanın sağ olması değişkeninin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.017$), babanın vefat etmiş olmasının karşıt olma karşı gelme davranışında 0,18 kat artışa neden olduğu ($\beta=.180$) görülmektedir. Sonuç olarak karşıt olma karşı gelme davranışının yordanmasında anne ve baba tutumları ile zorbalıkta kullanılan bilişin herhangi bir yordama etkisinin bulunmadığı, temelde demografik özelliklerin ancak özellikle yaş ve babanın sağ olması ile yordanabileceği bulunmuştur.

4.4.2.1 Araştırmanın alt problemleri ile yordanan karşıt olma karşı gelme davranışları

Alt Problem 1:Ön ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Alt Problem 2. Ön ergenlik döneminde anne babaların tutumları ile çocuklardaki karşı olma karşı gelme davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Ön ergenlik dönemi olarak tanımlanan 13-15 yaş aralığında (bu çalışmada 10-14 yaş) karşıt olma karşı gelme davranışının yaş ile ilişkisi olduğu tespit edilmiştir ($p=.025$). Yaş gibi fizyolojik özelliklerin yanı sıra babanın vefat etmiş olması, aile içinde çocuğa yönelen şiddet ve bilgisayarda dizi/film izlemek gibi çevresel faktörlerin de karşıt olma karşı gelme davranışı ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, çocuğun yaşına göre karşıt gelme karşı olma davranışı sergileme olasılığının bulunduğu tespit edilmiştir.

Alt Problem 5: Ön ergenlik dönemi karşı olma karşı gelme bozukluğu görülme görme eğilimi cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?: Karşıt Olma Karşı Gelme ile cinsiyet farklılığı arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.771$).

Alt Problem 7: Ön ergenlik döneminde yaşa göre karşı olma karşı gelme bozukluğu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı

Gelme ile yaş farklılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=.025$). Yapılan lojistik regresyon analizinde yaşın temel yordayıcı faktör olduğu, yaşın bir birimlik değişmesi durumunda Karşıt Olma Karşı Gelme davranışında 7,5 kat artışın tahmin edildiği hesaplanmıştır.

Alt Problem 9: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın çalışıyor olma durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile annenin çalışması ($p=.253$) ve babanın çalışması ($p=.652$) arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Alt Problem 11: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın eğitim durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile annenin eğitim seviyesi ile ($p=.483$) ve babanın eğitim seviyesi ile ($p=.491$) arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Alt Problem 13: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu ile ailenin gelir durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile ailenin gelir seviyesi arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.572$).

Alt Problem 15: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın beraber ya da ayrı olması, sağ ya da ölmüş olması arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile anne ve babanın birlikteliği arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.260$). Çalışma grubundaki çocukların tamamının annelerinin sağ olması nedeniyle bu durumun farklılık yaratıp yaratmadığı hesaplanamamıştır. Öte yandan, babanın sağ olmasının Karşıt Olma Karşı Gelme ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu gözlenmiştir ($p=.000$). Yapılan lojistik regresyon analizinde babanın vefat etmesi halinde Karşıt Olma Karşı Gelme davranışında 0,13 kat artışın tahmin edildiği hesaplanmıştır.

Alt Problem 17: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu ile anne babanın birbirine ve çocuklarına fiziksel ya da sözel şiddet uygulama durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile anne baba arasında fiziksel şiddetin olması durumunun ($p=.078$) ve sözel şiddet olma halinin ($p=.655$) anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı bulunmuştur. Öte yandan, çocuğun şiddete maruz kalması ile Karşıt Olma Karşı Gelme

arasında anlamlı bir ilişki olduğu hesaplanmıştır ($p=.019$). Ancak, yapılan lojistik regresyon analizinde çocuğun şiddete maruz kalmasının yordayıcı bir özellik taşımadığı bulunmuştur.

Alt Problem 19: Ön ergenlik döneminde öğrencinin karşı olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile başarı durumu arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile akademik başarı seviyesi arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.835$).

Alt Problem 21: Ön ergenlik döneminde öğrencinin karşı olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile boş zamanlarını geliştirici ya da zarar verici aktiviteler ile geçirme biçimi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile boş zamanlarda çocuğun gerçekleştirdiği herhangi bir aktivite, aktivitenin yapıcı veya zarar verici olmasından bağımsız olarak, arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.325$).

Alt Problem 23: Ön ergenlik döneminde öğrencinin bilgisayarda geçirdiği vakit ile karşı olma karşı gelme bozukluğu eğilimi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Karşıt Olma Karşı Gelme ile bilgisayarda günlük harcadığı süre arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.297$).

Alt Problem 25: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile anne-babanın demokratik tutum sergilemesi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Karşıt Olma Karşı Gelme ile anne babanın demokratik tutumu arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.954$).

Alt Problem 27: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile anne-babanın yetkeci ya da otoriter tutum sergilemesi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir?: Karşıt Olma Karşı Gelme ile anne babanın otoriter tutumu arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.187$).

Alt Problem 29: Ön ergenlik döneminde karşı olma karşı gelme bozukluğu eğilimi ile anne babanın izin verici tutum sergilemesi arasındaki ilişki farklılık göstermekte midir? Karşıt Olma Karşı Gelme ile anne babanın koruyucu tutumu arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir ($p=.246$).

Sonuç olarak, karşıt olma karşı gelme davranışının ortaya çıkmasında gerek korelasyon ilişkisi bakımından gerekse de regresyon analizinde yordayıcı olan iki temel değişkenin olduğu gözlenmiştir. Birinci değişken çocuğun yaşı ile

ilişkiliyken ikinci değişken ise babanın vefatıdır. Yaşın pozitif orantılı olduğu karşıt olma karşı gelme davranışında babanın sağ olması halinde söz konusu davranışın azalma eğilimine sahip olacağı, babanın vefat etmiş olması durumunda ise davranışın artacağı anlaşılmaktadır.

4.4.3 Demokratik anne baba tutumunun yordanması

Demokratik anne baba tutumunun yordanması için birinci modelde ilişkili olduğu tespit edilen demografik özellikler yer almaktadır (bkz Tablo 24). Buna göre birinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(14, 282) = 6,178$, $p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %23'ünü açıklayabildiği ($R^2=.234$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden aile içi çocuğa yönelik şiddetin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.000$), aile içi çocuğa yönelik şiddette bir birimlik artışın demokratik anne baba tutumunda yaklaşık 22 kat düşüşe neden olduğu ($B= -21,746$); algılanan akademik başarı değişkeninin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.008$), akademik başarıda bir birimlik artışın demokratik anne baba tutumunda yaklaşık 4 kat artışa neden olduğu ($B=3,974$); günlük bilgisayar kullanımının negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p= .027$), günlük bilgisayar kullanımında bir birimlik artışın demokratik anne baba tutumunda 1,3 kat düşüşe neden olduğu ($B= -1,388$) görülmektedir.

İkinci modelde demografik özelliklerin yanı sıra zorbalık ile ilgili biliş ölçeği de analize dahil edilmiştir. Buna göre ikinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(15, 282) = 6,188$, $p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %25'ini açıklayabildiği ($R^2=.248$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden aile içi çocuğa yönelik şiddetin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.000$), aile içi çocuğa yönelik şiddette bir birimlik artışın demokratik anne baba tutumunda yaklaşık 20 kat düşüşe neden olduğu ($B= -20,337$); algılanan akademik başarı değişkeninin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.012$), akademik başarıda bir birimlik artışın demokratik anne baba tutumunda yaklaşık 4 kat artışa neden olduğu ($B=3,714$); boş zamanlarda sanatsal aktivite yapma değişkeninin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.038$), boş zamanlarda sanatsal aktivite yapmada bir birimlik artışın demokratik anne baba tutumunda yaklaşık 4,4 kat artışa neden olduğu

($B=4,361$) hesaplanmıştır. Zorbalık ile ilgili bilişsel beceri kullanımının demokratik anne baba tutumuyla pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.025$), Zorbalık ile ilgili bilişsel beceri kullanımında bir birimlik artışın demokratik anne baba tutumunda 0,2 birim artışa neden olduğu ($B=.201$) görülmektedir. Son modelde ise demografik özellikler ve zorbalık davranışının yanı sıra karşı olma karşı gelme davranışı da analize dahil edilmiştir.

Son modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(16, 281) = 5,828, p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %25'ini açıklayabildiği ($R^2=.249$) hesaplanmıştır. Ancak varyans değişiminin anlamlı olmaması nedeniyle ($p=.121$) ikinci modelin kabul edilmesi gerekmiştir. Öte yandan, son modelde yer alan değişkenler ile ikinci modelde yer alan değişkenlerin aynı oldukları gözlenmiştir.

4.4.4 Otoriter anne baba tutumunun yordanması

Otoriter anne baba tutumunun yordanması için birinci modelde ilişkili olduğu tespit edilen demografik özellikler yer almaktadır (bkz Tablo 25). Buna göre birinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(15, 282) = 5,263, p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %22'sini açıklayabildiği ($R^2=.219$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden cinsiyetin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.000$), cinsiyetin erkek olması halinde anne babanın 3,2 kat daha fazla otoriter davranacağı ($B=3,209$); anne baba durumu değişkeninin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.029$), anne ve babanın boşanması halinde otoriter anne baba tutumunda 2,7 kat artış yaşanacağı ($B=2,684$); aile içinde çocuğa yönelen şiddet değişkeni ile pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.026$), aile içinde çocuğun şiddet görmesi halinde otoriter anne baba tutumunun 7 kat artacağı ($B=6,695$); babanın sağ olması değişkeni ile negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.006$), babanın vefat etmiş olması halinde otoriter anne tutumunun yaklaşık 12 kat artacağı ($B= -11,862$) hesaplanmıştır.

İkinci modelde demografik özelliklerin yanı sıra zorbalık ile ilgili biliş ölçeği de analize dahil edilmiştir. Buna göre ikinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(16, 281) = 7,459, p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %30'unu açıklayabildiği ($R^2=.298$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden cinsiyetin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.002$), cinsiyetin erkek

olması halinde anne babanın 2,7 kat daha fazla otoriter davranacağı (B=2,685); anne baba durumu değişkeninin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p=.049), anne ve babanın boşanması halinde otoriter anne baba tutumunda 2,3 kat artış yaşanacağı (B=2,302); babanın sağ olması değişkeni ile negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p=.012), babanın vefat etmiş olması halinde otoriter anne tutumunun yaklaşık 10 kat artacağı (B= -10,259) hesaplanmıştır. Zorbalık ile ilgili bilişsel beceri kullanımının otoriter anne baba tutumuyla negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p=.000), Zorbalık ile ilgili bilişsel beceri kullanımında bir birimlik düşüşün otoriter anne baba tutumunda 0,3 birim artışa neden olduğu (B= -.252) görülmektedir.

Karşıt olma karşı gelme davranışının dahil edildiği üçüncü modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu (F(17, 280) = 7,002, p=.000), toplam varyansın yaklaşık %30'unu açıklayabildiği (R²=.298) hesaplanmıştır. Ancak varyans değişiminin anlamlı olmaması nedeniyle (p=.420) ikinci modelin kabul edilmesi gerekmiştir. Öte yandan, son modelde yer alan değişkenler ile ikinci modelde yer alan değişkenlerin aynı oldukları gözlenmiştir.

4.4.5 Koruyucu anne baba tutumunun yordanması

Koruyucu anne baba tutumunun yordanması için birinci modelde ilişkili olduğu tespit edilen demografik özellikler yer almaktadır (bkz Tablo 26). Buna göre birinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu (F(9, 288) = 5,455, p=.000), toplam varyansın yaklaşık %15'ini açıklayabildiği (R²=.146) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden aileyle yaşam değişkeninin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p=.032), aile dışında yaşama halinde (örneğin yurttan) halinde anne babanın 5 kat daha fazla koruyucu davranacağı (B= -5,097); anne eğitim düzeyi değişkeninin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p=.012), annenin eğitim seviyesinde bir birimlik düşüşün anne babanın koruyucu tutumunu 1,2 kat arttıracığı (B= -1,236); boş zamanlarda arkadaşlarıyla dışarı çıkma değişkeninin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p=.045), boş zamanlarda arkadaşlarıyla dışarı çıkma davranışında bir birimlik düşüşün anne babanın koruyucu tutumunda 1,4 kat artış anlamına geldiği (B= -1,376) bulunmuştur.

İkinci modelde demografik özelliklerin yanı sıra zorbalık ile ilgili biliş ölçeği de analize dahil edilmiştir. Buna göre ikinci modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(10, 287) = 10,309, p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %26'sını açıklayabildiği ($R^2=.264$) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerden anne eğitim düzeyi değişkeninin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.012$), annenin eğitim seviyesinde bir birimlik düşüşün anne babanın koruyucu tutumunu 1,2 kat arttıracacağı ($B= -1,150$) bulunmuştur. Zorbalık ile ilgili bilişsel beceri kullanımının koruyucu anne baba tutumuyla negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=.000$), Zorbalık ile ilgili bilişsel beceri kullanımında bir birimlik düşüşün koruyucu anne baba tutumunda 0,2 birim artışa neden olduğu ($B= -.231$) görülmektedir.

Karşıt olma karşı gelme davranışının dahil edildiği üçüncü modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(11, 286) = 9,434, p=.000$), toplam varyansın yaklaşık %27'sini açıklayabildiği ($R^2=.266$) hesaplanmıştır. Ancak varyans değişiminin anlamlı olmaması nedeniyle ($p=.102$) ikinci modelin kabul edilmesi gerekmiştir. Öte yandan, son modelde yer alan değişkenler ile ikinci modelde yer alan değişkenlerin aynı oldukları gözlenmiştir.

Çizelge 4.22: ÇZBÖ Ölçeği İle İlgili Regresyon Modeli

	Model 1					Model 2					Model 3				
	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p
Demografik Özellikler															
Cinsiyet	-1,42	1,09	-	-1,3	.194	-1,134	1,039	-,061	-1,091	,276	-1,147	1,038	-,062	-1,105	,270
			.076												
Boş Zamanlarda Kitap Okumak	1,422	1,08	.077	1,313	.190	,333	1,006	,018	,331	,741	,281	1,006	,015	,279	,780
Çocuğa Yönelen Aile İçi Şiddet	-7,25	3,74	-	-1,94	.053	-3,732	3,555	-,057	-1,050	,295	-3,139	3,581	-,048	-,877	,381
			.110												
Bilgisayar Kullanımı (gün/saat)	-	.410	-	-2,36	.019***	-1,111	,385	-,157	-2,888	.004**	-1,074	,385	-,152	-2,789	.005**
	.969		.137												
Baba Eğitim Seviyesi	.915	.509	.103	1,798	.073	,029	,483	,003	,061	,952	,074	,484	,008	,153	,878
Akademik Başarı algısı	1,193	.962	.072	1,24	.216	,807	,906	,049	,891	,374	,797	,905	,048	,881	,379
Anne Baba Tutumları															
Demokratik						.026	.036	.043	.728	.467	.027	.036	.045	.766	.444
Otoriter						-,123	.089	-,105	-1,382	.168	-,121	.089	-,103	-1,360	.175
Koruyucu						-,496	.113	-,321	-4,397	.000*	-,487	.113	-,316	-4,319	.000*
Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu											-,4132	3,225	-,067	-1,281	,201
R ²	.078					.229					.233				
F (df)	4,123 (6, 291)*					9,504 (9, 288)*					8,737 (10, 287)*				

*p<.001; **p<.01; ***p<.05

Çizelge 4.23: Karşıt Olma/Karşı Gelme Bozukluğu İle İlgili Lojistik Regresyon Modeli

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E	β	B	S.E	β	B	S.E	β
Demografik Özellikler									
Sınıf Düzeyi (5)	23,83	4280,87	2,241	25,84	4023,31	1,679	26,1	4098,5	2,22
	3	7		7	7		3	3	
Sınıf Düzeyi (6)	21,10	4280,87	1,469	22,41	4023,31	5,428	22,2	4098,5	4,38
	8	7		5	6		0	3	
Sınıf Düzeyi (7)	2,104	5892,11	8,195	2,330	5388,56	10,279	2,05	5480,1	7,75
		4			5			4	
Yaş	2,023	,944	7,560** *	2,647	1,079	14,110** *	2,94	1,23	18,9** *
Çocuğa Yönelen Aile İçi Şiddet (Evet)	3,889	1,691	48,884	4,309	2,004	74,356	5,40	2,26	220,36
Baba Sağ (Evet)	-2,081	1,649	0,125** *	-2,66	2,306	0,07***	-1,73	2,53	0,18** *
Bilgisayarda Dizi/Film İzlemek	1,457	1,149	4,293	1,87	1,267	6,483	1,97	1,28	7,16
Anne Baba Tutumları									
Demokratik				0,01	,035	1,008	0,01	0,04	1,01
Otoriter				-1,39	,114	,870	-1,28	0,11	0,88
Koruyucu				,262	,156	1,300	0,19	0,16	1,21
ÇZBÖ							-8,26	0,05	0,92
			Nagelkerk	.420		.478	.516		
			e R ²						
			χ^2 (df)	26,101 (7)*		3,755 (3)**	2,528 (1)**		

*p<.001; **p<.01; ***p<.05

Çizelge 4.24: Demokratik Anne Baba Tutumu İle İlgili Regresyon Modeli

	Model 1					Model 2					Model 3				
	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p
Demografik Özellikler															
Baba İş Sahibi Olma	7,123	4,405	,089	1,617	,107	7,859	4,386	,098	1,792	,074	7,614	4,401	,095	1,730	,085
Baba Eğitim Seviyesi	,837	,901	,058	,928	,354	,647	,899	,045	,720	,472	,583	,903	,040	,646	,519
Gelir Düzeyi	,983	,805	,076	1,221	,223	,965	,799	,075	1,208	,228	1,014	,802	,079	1,264	,207
Babannın Sağ Olması	14,756	8,071	,097	1,828	,069	13,81	8,024	,091	1,721	,086	15,181	8,233	,100	1,844	,066
Ebeveynler Arası Fiziksel Şiddet	-3,738	5,392	-,042	-,693	,489	-4,570	5,366	-,052	-,852	,395	-5,053	5,409	-,057	-,934	,351
Ebeveynler Arası Sözel Şiddet	-4,704	3,163	-,091	-1,487	,138	-4,334	3,145	-,083	-1,378	,169	-4,231	3,150	-,081	-1,343	,180
Aile İçi Çocuğa Yönelen Şiddet	-	5,854	-,202	-3,715	.000	-	5,845	-,188	-3,479	.001**	-20,857	5,890	-,193	-3,541	.000*
	21,746				*	20,33									
Algılanan Akademik Başarı	3,974	1,480	,147	2,685	.008	3,714	1,474	,137	2,520	.012***	3,718	1,475	,137	2,520	.012**
					**										*
Boş Zamanlarda Arkadaşlarıyla Dışarı Çıkmak	2,328	1,658	,075	1,404	,161	2,055	1,651	,066	1,245	,214	2,067	1,652	,066	1,251	,212
Boş Zamanlarda Evde Oyun Oynamak	3,100	2,117	,078	1,464	,144	2,938	2,103	,074	1,397	,163	2,835	2,109	,072	1,344	,180
Boş Zamanlarda Kitap Okumak	,511	1,762	,017	,290	,772	,109	1,759	,004	,062	,950	,179	1,762	,006	,101	,919
Boş Zamanlarda Sanatsal Aktivite Yapmak	3,981	2,098	,105	1,897	,059	4,361	2,090	,115	2,086	.038***	4,312	2,093	,114	2,061	.040***
Bilgisayar Kullanımı	-	,623	-,120	-2,230	.027*	-1,166	,626	-,101	-1,863	,063	-	,627	-,102	-1,882	,061
	1,388				**						1,179				
Bilgisayarda Ödev Yapmak	1,935	1,760	,063	1,099	,273	2,069	1,749	,067	1,183	,238	2,104	1,751	,069	1,202	,231
Zorbalık İle İlgili Bilişsel Tutum						,201	,089	,123	2,255	.025***	,207	,089	,127	2,316	.021***
Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu											4,128	5,472	,041	,754	,451
R ²	.234					.248					.249				
F (df)	6,178 (14, 282)*					6,188 (15, 282)*					5,828 (16, 281)*				

*p<.001; **p<.01; ***p<.05

Çizelge 4.25: Otoriter Anne Baba Tutumu İle İlgili Regresyon Modeli

	Model 1					Model 2					Model 3				
	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p
Demografik Özellikler															
Cinsiyet	3,209	,884	,202	3,631	.000*	2,685	,844	,169	3,181	.002**	2,687	,846	,170	3,177	.002**
Kardeş Sayısı	,888	,650	,077	1,366	,173	1,013	,618	,088	1,641	,102	1,017	,619	,089	1,644	,101
Anne Eğitim Seviyesi	-,584	,630	-,081	-,928	,354	-,505	,598	-,070	-,844	,399	-,495	,600	-,069	-,825	,410
Baba Eğitim Seviyesi	-,277	,642	-,037	-,431	,667	-,085	,610	-,011	-,139	,890	-,077	,612	-,010	-,125	,901
Gelir Düzeyi	-,805	,451	-,120	-1,785	,075	-,777	,428	-,116	-1,816	,070	-,787	,430	-,117	-1,829	,068
Anne Baba Durumu	2,684	1,224	,121	2,192	.029***	2,302	1,165	,104	1,976	.049***	2,336	1,173	,106	1,992	.047***
Babanın Sağ Olması	-11,862	4,254	-,150	-2,788	.006**	-10,259	4,049	-,129	-2,534	.012***	-10,518	4,162	-,133	-2,527	.012***
Aile İçi Çocuğa Yönelen Şiddet	6,695	3,001	,119	2,231	.026***	4,915	2,867	,087	1,714	,088	5,019	2,896	,089	1,733	,084
Algılanan Akademik Başarı	-1,226	,772	-,087	-1,589	,113	-,849	,736	-,060	-1,154	,250	-,852	,737	-,060	-1,156	,249
Boş Zamanlarda Arkadaşlarıyla Dışarı Çıkmak	-1,639	,896	-,101	-1,829	,069	-1,202	,855	-,074	-1,407	,161	-1,199	,856	-,074	-1,400	,162
Boş Zamanlarda Evde Oyun Oynamak	-1,926	1,112	-,093	-1,732	,084	-1,743	1,057	-,084	-1,650	,100	-1,724	1,060	-,083	-1,626	,105
Boş Zamanlarda Kitap Okumak	-,915	,916	-,058	-,999	,319	-,398	,874	-,025	-,456	,649	-,410	,877	-,026	-,468	,640
Boş Zamanlarda Sanatsal Aktivite Yapmak	-,907	1,120	-,046	-,810	,419	-1,299	1,066	-,066	-1,219	,224	-1,290	1,068	-,065	-1,208	,228
Bilgisayarda Müzik Dinlemek	-,221	,918	-,014	-,240	,810	-,475	,873	-,030	-,544	,587	-,471	,874	-,030	-,538	,591
Bilgisayarda Film/Dizi İzlemek	-,611	,906	-,038	-,674	,501	-,936	,862	-,059	-1,086	,278	-,964	,869	-,061	-1,109	,268
Zorbalık İle İlgili Bilişsel Tutum						-,252	,045	-,295	-5,638	.000*	-,253	,045	-,296	-5,627	.000*
Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu											-,773	2,783	-,015	-,278	,781
R ²	.219					.298					.298				
F (df)	5,263 (15, 282)*					7,459 (16, 281)*					7,002 (17, 280)*				

*p<.001; **p<.01; ***p<.05

Çizelge 4.26: Koruyucu Anne Baba Tutumu İle İlgili Regresyon Modeli

3	Model 1					Model 2					Model 3				
	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p	B	SE B	β	t	p
Demografik Özellikler															
Kardeş Sayısı	,472	,500	,054	,944	,346	,583	,465	,067	1,252	,211	,568	,466	,065	1,220	,224
Aileyle Yaşam	-5,097	2,369	-,119	-2,151	.032***	-3,645	2,213	-,085	-1,647	,101	-3,730	2,216	-,087	-1,683	,093
Anne Eğitim Seviyesi	-1,236	,488	-,226	-2,531	.012***	-1,150	,454	-,210	-2,533	.012***	-1,171	,455	-,214	-2,575	.011***
Baba Eğitim Seviyesi	-,183	,493	-,032	-,371	,711	,051	,459	,009	,111	,912	,035	,460	,006	,076	,939
Gelir Düzeyi	-,094	,347	-,018	-,272	,786	-,153	,323	-,030	-,474	,636	-,128	,324	-,025	-,394	,694
Aile İçi Çocuğa Yönelen Şiddet	4,254	2,344	,099	1,814	,071	2,480	2,195	,058	1,130	,260	2,255	2,210	,053	1,020	,308
Boş Zamanlarda Arkadaşlarıyla Dışarı Çıkmak	-1,376	,685	-,111	-2,010	.045***	-1,088	,638	-,088	-1,705	,089	-1,082	,638	-,087	-1,695	,091
Boş Zamanlarda Kitap Okumak	-1,150	,692	-,096	-1,663	,097	-,594	,648	-,049	-,916	,360	-,562	,649	-,047	-,866	,387
Boş Zamanlarda Sanatsal Aktivite Yapmak	-,639	,872	-,043	-,732	,464	-,973	,812	-,065	-1,198	,232	-1,005	,813	-,067	-1,236	,218
Zorbalık İle İlgili Bilişsel Tutum						-,231	,034	-,356	-6,802	.000*	-,227	,034	-,351	-6,654	.000*
Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu											1,811	2,061	,046	,879	,380
R ²		.146					.264					.266			
F (df)		5,455 (9, 288)*					10,309 (10, 287)*					9,434 (11, 286)*			

*p<.001; **p<.01; ***p<.05

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada Kadıköy bölgesindeki okullarda okuyan 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerine zorbalık davranışı ile ilgili bilişler ölçeği, anne baba tutumları ölçeği, demografik bilgilerini ölçmek için kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Öğrencilerin anne ve babalarının uygulaması için karşıt olma karşı gelme bozukluğu ölçeği zarf içerisinde verilmiş ve doldurulması sağlanmıştır. Kişisel bilgi formu, zorbalık ile ilgili bilişler ölçeği ve anne baba tutum ölçeği 480 öğrenciye uygulanmış ancak evlerine zarf içerisinde gönderilen karşıt olma karşı gelme bozukluğu ölçeği 298 öğrenciden geri gelmiştir. Bu durumda örneklem grubu olarak 298 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmamızda ergenlik döneminde karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile zorbalık davranışları arasındaki ilişki aile tutumları açısından yordanmıştır. Çalışmamızda özellikle karşıt olma karşı gelme bozukluğu ve zorbalık davranışı ön ergenlik dönemindeki kişiler üzerinden incelenmiştir. Yapılan literatür taramalarında da daha çok ön ergenlik döneminde karşılaşılan ve daha sonra azalma gösteren bulgulara rastlandığı görölmüştür.

Smith (1999) yaşın artması ile birlikte zorbalık davranışında azalma göröldüğünü söylemektedir. Küçük yaşlardaki çocukların zorbalık yapmamaları gerektiğini anlayacak kadar sosyalleşmemiş olduklarından sosyal olarak bir baş etme becerisi geliştiremediklerinden zorbalığa başvurduklarını düşünmüştür. Smith'in yapmış olduğu araştırmaya katılan öğrencilerin 154 ü erkek 144 ü kız öğrencilerden oluşmaktadır. 2004'te yayınlamış olduğu çalışmada ise 32 Hollanda İlköğretim Okulu'ndan 2766 çocuk üzerine zorbalık davranışları ve öğretmenlerin ebeveynlerin ve sınıf arkadaşlarıyla zorbalık olaylarına dahil olmalarına ilişkin bir anket formu doldurmalarını istemiştir. Yaptığı çalışmada cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığını, erkeklerin sık sık kızlar kadar zorbalığa uğradığını ve kızların erkekler kadar zorbalık davranışı gösterebileceğini tespit etmiştir (Fekkes, Fijpers, & Vanhorick-Verlove, 2004). Bu çalışmanın bulgularından farklı olarak söz konusu olan çalışmamızda

kızların ve erkeklerin zorbalık ile ilgili bilişsel davranışları kullanma ortalamalarına bakıldığında yapılan bağımsız örneklem t testinde elde edilen sonuçlar erkeklerin ortalaması ile kızların ortalaması arasında bir fark olduğu görülmektedir ($p=.036$). Buna göre zorbalık davranışlarında kızların erkeklere göre daha fazla bilişsel davrandıkları tespit edilmiştir.

Aile tutumlarını algılamaya bakıldığında iki cinsiyet arasında özellikle otoriter aile tutumunun algılamasında farklılık olduğu, erkeklerin kendi ailelerini daha fazla otoriter algıladıkları görülmüştür. Gençlerin ailelerini demokratik ve ya koruyucu algılamalarına ve yine gençlerdeki karşıt olma karşı gelme bozukluğuna bakıldığında cinsiyetlere göre bir fark olmadığı görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nde “Ergenler Arasında Okulda Zorbalık: Fiziksel, Sözel, İlişkisel ve Siber Zorbalık” konulu araştırmanın sonuçlarına göre de; erkekler fiziksel ya da sözlü zorbalığa daha fazla katılırken, kızların ilişkisel zorbalığa daha fazla dahil oldukları görülmüştür. Erkeklerin siber zorba olma olasılığı daha yüksekken, kızların siber mağdur olma olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Afrikalı-Amerikalı ergenlerin daha fazla zorbalık davranışına (fiziksel, sözel veya siber) dahil olduğu görülmüştür. Bu bulgu dezavantajlı grupların daha fazla zorbalığa maruz kaldığının bir göstergesidir. Yüksek ebeveyn desteğinin ise gençlerin zorbalığın tüm biçimlerine ve sınıflandırmalarına daha az katılmalarını sağladığı yapılan araştırma sonuçlarında görünen bir diğer önemli noktadır (Wang, Iannotti, & Nansel, 2009).

Literatür taraması sonucu zorbalık davranışını ve türlerini tespit etmek için daha çok Olweus'un envanterinin kullanıldığı görülmüştür. Zorbalıkla ilgili bilişleri değerlendiren ölçme araçlarının çok az olduğunu tespit eden Gökkaya, zorbalık uygulayan çocukların bilişsel özelliklerini araştıran bir ölçek geliştirmeyi hedeflemiş ve 25 maddelik likert tipi bir ölçek oluşturmuştur (Gökkaya & Sütcü, 2015). Söz konusu araştırmanın bilişsel düzeyde davranışları değiştirmeye yönelik sonuçlar elde etme hedefi olması sebebiyle Gökkaya'nın geliştirdiği “Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeğinin” anlamlı sonuçlar vereceği düşünülmüştür. Nitekim bu ölçeğin kullanılmasıyla literatürden farklı olarak kız çocuklarının zorbalıkla ilgili daha çok bilişsel davranışlar kullandığı tespit edilmiştir. Tabii ki bu Olweus'un çalışmasının

aslında bir devamı niteliğinde olması sebebiyle anlamlıdır. Olweus'un 1993 yılında yaptığı çalışmaya göre zorbalık, karşı tarafa bilinçli bir şekilde zarar vermeye yönelik taraflar arasında güç dengesizliği olan ve süreklilik gösteren bir saldırgan davranış biçimi olarak tanımlamıştır (Olweus, 1993). Olweus yaptığı çalışmada akranları tarafından zorbalığa uğrayanları uzun süreli incelemiş ve tipik mağdur ve zorbanın portresini çizerek 6. ve 9. sınıflarda zorbalığa uğrayan ve buna en az 3 yıl devam eden erkeklerin 23 yaşına geldiklerinde etkilenme düzeylerine bakmıştır. Elde ettiği verilerle "Okul Temelli Zorbalık Karşısı Müdahale Programını" geliştirmiştir. Olweus'un geliştirdiği program 2005 yılında Norveç'te uygulanmış (Olweus,2005), 2011 yılında ise Amerika'daki okullarda uygulanmıştır (Espelage. & Swearer, 2011). Söz konusu çalışma ile öncelikle zorbalığa yol açan sebepler ve en çok hangi yaş grubu ile çalışmak gerektiği konusunda bir fikir elde edilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak Kadıköy bölgesinde yapılan çalışmada dört okulu pilot çalışma alanı olarak değerlendirerek Norveç ve Amerika'da Olweus'un yaptığı "Okul Temelli Zorbalığa Karşı Müdahale Programının" ülkemiz için uygun bir benzerini geliştirmek mümkün olacaktır.

Karşıt olma karşı gelme bozukluğunun cinsiyetler arasındaki farklılığına bakıldığında söz konusu çalışmada olduğu gibi tüm dünyada cinsiyetler arasında bir fark olmadığı görülmektedir.

Sınıf düzeylerine bakıldığında ilk olarak yapılan uygulamada anne baba tutum ölçeği, zorbalık ile ilgili bilişler ölçeği ve kişisel bilgi formu tüm sınıf düzeylerine eşit olarak dağıtılmıştır. Ancak zarf içerisinde anne ve babaların doldurması için gönderilen karşıt olma karşı gelme bozukluğu ölçeği en az 5. sınıflardan geri gelmiştir. Bu nedenle araştırmaya temiz veri olarak katabildiğimiz öğrencilerden 47'si 5. Sınıf 85'i 6. Sınıf 87'i 7. sınıf ve 79'u 8. sınıftır. Söz konusu çalışmada zorbalık ile ilgili bilişler ile aile tutumları ölçeğinin sınıf seviyelerine göre uygulanması arasında herhangi bir farklılık olmadığı görülmüştür. Karşıt olma karşı gelme bozukluğunun sınıf düzeylerine göre uygulanması arasında farklılık yaratıp yaratmadığını bakıldığında ise anlamlı bir şekilde ayrışma olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farkın tam olarak belirlenebilmesi için en fazla karşıt olma karşı gelme bozukluğu tespit edilen 5. sınıf düzeyindeki çocuklar olması dikkat çekicidir. Yapılan ki-kare

testinde değişkenlerin anlamlı bir şekilde ayrıştığı hesaplanmıştır ($\chi^2=12,289$, $p=.006$). Karşıt olma karşı gelme bozukluğunun yaş küçüldükçe ve sınıf düzeyi düştükçe daha çok ortaya çıkan bir durum olduğu söylenebilir. Tam tersi bir düşünce ile yaş büyüldükçe karşıt olma karşı gelme bozukluğunda düşüş olduğundan bahsedilebilir.

Jensen ve Nutt (2015) “Ergen Beyni” adlı eserinde beyindeki bağlantıların beynin arka tarafından başlayarak yavaşça ön tarafa doğru ilerlediğini gösteren araştırmalardan bahseder. Beyinde bağlanan en son kısım frontal lobdur. Aslında ergen beyni gelişiminin yalnızca yaklaşık yüzde sekseni tamamlamıştır. Beynin geri kalan bağlantıların en seyrek olduğu yüzde yirmilik kısmı ise çok önemli işlevlere sahiptir ve ergenlerin niçin bu kadar şaşkırtıcı davranışlar sergilediklerini, ruh hallerinin niçin bu kadar çalkantılı olduğunu ne niçin bu kadar asabi olduklarını ve düşüncesizce davranarak aniden öfkelenediklerini ve dikkatlerini toplamakta neden zorlandıklarını açıklamaktadır. Aynı zamanda bir işe başlayıp neden bitiremediklerini yetişkinlerle kurdukları iletişimde neden güçlük çektiklerini de açıklamaktadır. Ayrıca uyuşturucu ve alkol tüketimi ve genel olarak riskli davranışlar sergilemeye neden eğilimli olduklarını da açıklamamıza yardımcı olur. Ergenlik çağında beynin frontal loplara tam kapasite ile çalışmadığından ergenlerin yaptıkları hatalar ve istemsizce kazayla bazı şaşkırtıcı davranışlar sergiledikleri bilinmektedir. Frontal loplara yönetsel işlevlerinden biri ileriye dönük bellektir. İleriye yönelik bellek gelecekte yapmayı planladığımız faaliyetleri aklımızda tutabilme becerisidir. Araştırmacılar ileriye yönelik belleğin yalnızca frontal loplara yakından ilişkili olduğunu keşfetmekle kalmamış bu yeteneğin özellikle 6 ile 10 yaşları arasında ve daha sonra da 20'li yaşlarda gelişip daha verimli bir şekilde kullanılmaya başlandığını keşfetmiştir. Ancak yapılan araştırmalar 10 ile 14 yaşları arasında bu yetenekte kayda değer bir gelişme olmadığını ortaya koymaktadır. Sanki insan beyнинin bu kısmı diğer beceri, yetenekler ve organların büyüme ve gelişme hızına yetişememektedir (Jensen & Nutt, 2017). “Ergen Beyni” adlı eserde de görüldüğü üzere ergenlerin yaşları ilerledikçe davranışlarını kontrol edebilme becerilerinin gelişimsel açıdan desteklendiği görülmektedir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %4'ü ($n=12$) kendilerini akademik olarak başarısız %55'i ($n=165$) orta düzeyde başarılı ve %41'i ($n=121$) başarılı olarak

gördüğünü söylemiştir. Yapılan çalışmada öğrencilerin akademik başarılarını değerlendirmelerinin zorbalıkla ilgili bilişleri kullanabilme becerileri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kendisini başarısız olarak algılayan öğrencilerin zorbalıkla ilgili daha az bilişsel beceri kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin akademik başarılarını değerlendirmeleri ile anne babalarının tutumları arasında da anlamlı bir fark vardır. Kendilerini başarısız olarak algılayan öğrencilerin anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Akademik olarak kendini başarılı bulan öğrencilerin anne babalarının tutumlarının da demokratik olduğu tespit edilmiştir. Anne baba tutumlarını otoriter olarak tanımlayan gençlerin akademik olarak başarısız öğrenciler olduğu görülmektedir. Gençlerin akademik olarak kendilerini algılayış biçimleri ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hazler, Hoover ve Oliver'in yaptığı çalışma da bu verileri desteklemektedir. Okul çalışanlarının zorba ve mağdur öğrencilerin akademik başarılarını inceledikleri çalışmada çalışanların zorba olarak tanımlanan şiddet eğilimleri olan çocukların %74'ünü başarısız, %10'unun ortalama düzeyde başarılı olarak algılandığını tespit etmişlerdir. Yapılan çalışmada zorba ve mağdur öğrencilerden hiçbirinin kendisini başarılı olarak algılamadığı da çıkan çarpıcı sonuçlardan biridir (Kılıç N. , 2017).

Kardeş sayısının zorbalık ile ilgili bilişleri kullanma becerileri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Anne baba tutumlarını demokratik olarak algılama ile kardeş sayısı arasında bir ilişki bulunmamakla birlikte kardeş sayısının artması ile ebeveynlerin otoriter tutumlarında bir artış olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmada otoriter ebeveyn tutumunda ($p=.049$) ve koruyucu ebeveyn yaklaşımında ($p=.023$) gruplar arasında farklılaşma görülmüştür. Koruyucu anne baba tutumu ile iki kardeşi olan grup ile üç ve daha fazla kardeşi olan grup arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p=.031$). Buna göre üç ve daha fazla çocuğa sahip olan ebeveynlerin daha fazla koruyucu tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile kardeş sayısı arasındaki ilişkiye bakıldığında ise anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilir ($p=.342$).

Anne eğitim seviyesi ile zorbalık ile ilgili bilişsel becerilerin arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Anne eğitim seviyesi ile anne baba tutumlarının arasında

anlamli bir iliŒki olup olmadığına bakıldığında ise özellikle annenin eğitim seviyesinin artması ile daha az otoriter tutum sergilediği tespit edilmiŒtir. Bu bulgu annenin eğitim seviyesi ile tutumu arasında doğrudan bir iliŒki olduğunun gosterGESidir. Annenin eğitim seviyesi arttıka daha az korumacı bir tutum sergilediği ve çocuğun geliŒimini anlamli ölçüde desteklediği söylenebilir. Annenin eğitim seviyesi ile karŒıt olma karŒı gelme bozukluğu arasında bir iliŒki olmadığı tespit edilmiŒtir. Çelebi ve Aliyev'in 2017 yılında yaptıkları alıŒmada da annenin eğitim seviyesi ile gencin zorbalık davranıŒına baŒvurmaları arasında anlamli bir iliŒki olmadığını tespit etmiŒlerdir (Çelebi & Aliyev, 2017).

Babanın eğitim seviyesi ile zorbalık ile ilgili biliŒsel davranıŒlar gosterme arasında anlamli bir fark bulunmuŒtur ($p=.008$). Babanın eğitim seviyesinin yüksek olması gencin zorbalıkla ilgili daha çok biliŒsel beceri kullanmasını sağlamaktadır. Bu anlamli ve üzerinde durulması gereken bir sonuçtur. Babanın eğitimi ile çocuğun davranıŒı arasında doğrudan bir iliŒki vardır. Babanın eğitim seviyesinin artması tutumunu da etkilemektedir eğitim seviyesi yükseldikçe aynı annede de olduğu gibi babada da otoriter tutum sergileme davranıŒı azalmaktadır yine aynı annede olduğu gibi babanın da eğitim seviyesi yükseldikçe daha az korumacı davrandığı görülmektedir. Baba eğitim seviyesi ile karŒıt olma karŒı gelme bozukluğu arasında anlamli bir iliŒki bulunmamıŒtır ($p=.247$). Babanın hayatta olmaması ile gencin karŒıt olma karŒı gelme bozukluğu gosterme arasında anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur ($r= -.206$). Daha önce de babanın eğitim seviyesi ile ne kadar iliŒkili olduğunu hatırlar isek yine babanın hayatta olmasının da gencin davranıŒlarının üzerinde dikkat çekici bir etkisi olduğundan bahsedile bilir. Ancak alıŒmamızda 3 öğrencinin babası olmadığı tespit edilmiŒtir.  öğrenciden yola çıkararak bir genelleme yapmak doğru olmayacağı için bu sonuç anlamli olarak değerlendirmeye alınmayacaktır.

Milattan nce 6. Yüzyılda Hindistan'da Budhha ocukların olumsuz ve kontrol edilemeyen davranıŒlarından ve bu davranıŒlardan öncelikle babanın tutum ve davranıŒları ve bir bütün olarak ailenin etkisinden bahseder. Milattan nce 7. Yüzyılda Yahudi geleneklerinden bahseden kutsal kitaplarda da annesinin babasının sözünü dinlemeyen çocuklar ile ilgili yapılması gerekenler anlatılırken bu çocukların söz dinlememe sebeplerinin ailenin tutumu ve çocuğa

yaklaşımı olduğundan bahsedilmektedir (Özen, 2010). Satan 2006 yılında yaptığı araştırmada zorbalık davranışı eğilimi ölçeği ve alt boyutlarının babanın eğitim durumuna göre değişim gösterip göstermediğine bakmış ve anlamlı bir ilişki olduğunu görmüştür. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklardaki zorbalık eğilimlerinde azalmalar olduğunu tespit etmiştir. Babanın en az anne kadar çocuk üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Satan, 2006).

Ailenin gelir seviyesi ile gençlerin zorbalıkla ilgili bilişsel becerileri kullanma davranışı arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin demokratik tutum sergilemesi ile gelir durumu arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne babanın gelir seviyesi arttıkça daha demokratik tutum sergileme eğiliminde olduğu, gelir seviyesi düştükçe daha otoriter ve koruyucu davrandığı tespit edilmiştir. Ailenin gelir seviyesi ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Başar ve Çetin'in 2013 yılında yaptığı çalışma da bu bulguları destekler niteliktedir. Ailenin gelir düzeyi ile öğrencilerin zorbalığa başvurması arasında doğrudan bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir. Ancak zorbalık türlerinde bir farklılaşma bulgulamışlardır. Ailenin gelir düzeyi düştükçe doğrudan zorbalığın artış gösterdiğini tespit etmişlerdir (Başar & Çetin, 2013).

Anne ve babanın boşanmış olması ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Yine anne ve babanın boşanmış olması ile gencin zorbalıkla ilgili daha çok bilişsel davranışlar göstermesi arasında da bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Ancak anne ve babanın boşanmış olması ile sergiledikleri tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynleri boşanmış olan ailelerde daha fazla otoriter tutum takınıldığı tespit edilmiştir. Türkarşlan'ın 2007 yılında yapmış olduğu çalışmada belirttiği gibi boşanmanın çocuklar üzerinde pek çok olumsuz etkileri vardır. Ancak araştırma sonuçlarında da bulguladığı üzere sadece çocuklar için evliliği sonlandırmamak da işe yaramamaktadır. Bazen bir arada kalan ebeveynler büyük çatışmalar yaşayarak ve çocuğa da yaşatarak daha çok zarar vermektedir. Aile içi huzursuzluğun yoğun yaşandığı durumlarda çocuğa iyi açıklanması koşuluyla boşanma sorunların çözümü olabilir (Türkarşlan, 2007).

Ebeveynler arasında fiziksel şiddet olması ile zorbalıkla ilgili bilişsel kullanımında ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında anlamlı bir ilişki

olmadığı görülmektedir. Ebeveynlerin birbirine fiziksel şiddet uygulaması ile daha fazla otoriter tutum sergiledikleri ortaya çıkmaktadır. Anne ve babanın birbirlerine fiziksel olarak şiddet uygulamaması durumunda daha fazla demokratik tutum sergilendiği anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin birbirine sözel şiddet uygulaması ile de aynı şekilde zorbalıkla ilgili gencin biliş uygulama düzeyi ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yine anne ve babanın bir birine fiziksel şiddet uygulamasında olduğu gibi sözel şiddet uygulamasının da tutumları üzerinde etki gösterdiği söylenebilir. Birbirlerine sözel şiddet uygulamayan ebeveynlerin daha fazla demokratik tutum sergilediği anlaşılmaktadır. Ancak anne ve babanın çocuğa uyguladığı fiziksel ve sözel şiddet çocuk üzerinde önemli etki yaratmaktadır. Şiddete uğramayan çocukların zorbalıkla ilgili daha fazla bilişsel beceri kullandığı ailelerini daha demokratik, daha az otoriter ve daha az koruyucu olarak algıladıkları görülmektedir. Aynı zamanda karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile çocuğun aile içerisinde şiddete maruz kalması arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=.019$). Buradan hareketle aile içerisinde anne ve babanın birbirine uyguladığı fiziksel şiddetten çocuğun etkilendiği söylenebilir ancak çocuğa yönelmiş olan ve çocukla temas etmiş olan şiddet davranışının ise çocuğun üzerinde çok daha fazla etkili oldu anlaşılmıştır. Çocuk ve şiddet aslında bir arada dahi kullanılmaması gereken kavramlar olmasına rağmen tüm dünyada şiddete maruz bırakılan çocuklar olduğu bir gerçektir. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun yapmış olduğu araştırma verilerine göre ailelerin üçte birinde fiziksel şiddet olgusuna rastlandığı ve şiddet uygulayan ailelerin dörtte üçünde de çocukların şiddet olayına tanık olduğunu bulgulamışlardır (1995). Çocuklar aile içerisinde şiddeti öğrenmekte ve öğrendiği bu olumsuz davranışı tekrar etmektedirler. Aygüç, 2015 yılında yapmış olduğu çalışmada aile içi şiddetin çocuk ve gençler üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğunu tespit etmiştir (Aygüç, 2015).

Yaptığımız çalışmada zorbalık ile ilgili bilişsel becerilerde ki artış ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür ($r= -.126$). Buradan hareketle iki olgu arasında anlamlı bir ilişki olduğundan söz edilebilir. Karşıt olma karşı gelme bozukluğu çocuk ve ön ergenlerde görülen yıkıcı bir davranış bozukluğudur. Zorbalık davranışı ile bu yıkıcı davranış

bozukluğu arasında ki ilişkiye baktığımızda her zorba çocuğun karşıt olma karşı gelme bozukluğuna sahip olmadığı ancak karşıt olma karşı gelme bozukluğu gösteren ergenlerin zorbalık davranışına da başvurduğu sđylenbilir. Konu ile ilgili Amerika'da Orpinas, Horne ve Stanizewski'nin 2003 yılında yaptıkları çalışmanın bulguları dikkat çekicidir. Yapılan çalışmada zorbalığa maruz kalan çocukları ve hatta zorbaların depresyon, kaygı bozuklukları, huzursuzluk yaşadıkları, dikkat eksikliği ve karşıt olma karşı gelme davranış bozuklukları görüldüğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde zorbalık ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok okul çağındaki çocuklar üzerinde olduğu görülmektedir. Okul içerisinde şiddet olgusu ile çalışmanın gelecekte oluşacak daha büyük ruhsal ve toplumsal problemlerin de önlenmesine katkı sağlayacağı dűřünülmektedir (Günay & Can, 2018).

Olweus'un 1993 de yaptığı araştırma sonuçları da anne babanın uygun olmayan fiziksel şiddet içeren eğitim yöntemleri kullanmasının ocuk üzerinde zorbalık eğilimlerini arttırıcı rol oynadığını tespit etmiştir (Olweus, 1993). Uysal 2003 yılında yapmış olduğu çalışmada deney ve kontrol grubu oluşturarak toplam 78 öğrenci ile çalışmıştır. Her iki gruba şiddet karşıtı eğitim programı uygulanmıştır. Annelerinden şiddet gören çocukların şiddet içerikli davranışlara daha çok başvurduğunu ve çatışma çözme becerileri kullanma konusunda iyi olmadıklarını görmüştür. Aynı çalışmada öğretmenlerden görüşleri alınmış ve öğretmenlerin de aile içi şiddete maruz kalan çocukların oyun oynarken, spor yaparken dahi daha çok fiziksel ve sözel şiddete başvurduklarını söylemişlerdir (Uysal A. , 2003). Arslan ve Savaşer'in 2009 yılında yaptığı çalışma da bu bulguyu destekler niteliktedir. Aile içi anlaşmazlık ve şiddete tanık olan çocukların iletişim problemleri yaşadıklarını ve okul içerisindeki zorbalığın nedenlerinin toplum ve aile içindeki zorbalık ile paralellik gösterdiğini söylemiştir (Arslan & Savaşer, 2009). Aile içerisinde yaşanan şiddet çocuklarda sosyal öğrenme kuramına göre de aktarılmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar gördükleri biçimde davranacaklardır. şiddete bizzat maruz kalmak ve ya tanık olmak çocuklar için şiddet içerikli ve zorbaca tavır ve davranışlarını meşrulaştıran ve kuşaktan kuşağa bu davranışı aktaran bir olumsuz öğrenme yaşantısı olacaktır. Öğrenme süreçlerinde taklit ve pekiştirmenin öneminin ön planda olduğu sosyal öğrenme kuramı ile şiddet

davranışının aktarılma biçimini çeşitli deneylerle de desteklemiştir. Bandura ve Ross tarafından yapılan deneyde “çocuklar, yetişkin bir kişiyi, bir şişme oyuncaya şiddet uygularken seyretmişlerdir. Deneyin ilk bölümünde, yetişkin şişme oyuncaya havaya fırlatmış ve yumruklamıştır. Bu davranışları yaparken aynı zamanda bağırarak kötü sözler söylemiştir. İkinci bölümde ise yetişkin, bu kez oyuncak ile sessizce oynamıştır. Son aşamasında, şiddet içeren davranışları izleyen ve izlemeyen çocuklar, odada oyuncaklar ile yalnız bırakılmışlardır. Şiddet içerikli davranışları izleyen çocuklar, tüm olumsuz davranışları uygulamışlardır. Şiddet içerikli davranışlara tanık olmayan diğer gruptaki çocuklar ise sessizce oyuncaklarla ilgilenmişlerdir”. Bu deneyde olduğu gibi şiddete görerek ya da doğrudan maruz kalarak yaşamak çocuklar üzerinde son derece etkilidir (Gökkaya & Ayan, 2017).

Anne baba tutumları ile gençlerin saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen Yıldız ve Erci yaptıkları araştırmada anlamlı bulgular elde etmişlerdir. Gençlerin anne ve babalarını demokratik olarak algıladıklarında saldırganlık eğilimlerinde de düşüş olduğu görülmektedir. Anne ve babasını otoriter ya da ilgisiz olarak algılayan gençlerin saldırganlık düzeylerinin ise yüksek olduğu bulunmuştur. Davranışları sürekli kontrol altına alınmaya çalışılan ya da tamamen ilgisiz tutum sergileyen anne babaların çocukların üzerinde olumsuz etkileri olduğu söylenebilir (Yıldız & Erci, 2011). Bizim çalışmamızda da anne ve babalarının tutumlarını koruyucu ya da otoriter olarak algılayan çocukların zorbalıkla ilgili bilişsel becerilerini kullanmada yetersizlik yaşadığı görülmüştür. Anne baba tutumlarının demokratik olduğu durumlarda ise çocukların daha çok zorbalıkla ilgili bilişsel becerilerini kullandıkları anlaşılmıştır. Aile içerisindeki demokratik tutumun pek çok değişken üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Aile içerisinde fiziksel ve sözel şiddetin genel olarak görülmediği durumlarda çocuğun kendisine başarılı algılaması ile ve anlamlı boş zaman aktivitesi geliştirmesi ile ailenin demokratik tutum sergilemesi arasında pozitif anlamlı ilişkiler görülmüştür. Çukurova Üniversitesinde karşı olama karşı gelme bozukluğu tanısı eşlik eden dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan 8-16 yaş çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada da aile etkisi ile ilgili anlamlı bulgulara rastlanmıştır. Karşı olama karşı gelme bozukluğunun eşlik etmesi durumunda aile işlevselliğini değerlendiren bütün alanlarda

“sağlıksız işlevsellik” tespit edilmiştir (İmren, Arman, Gümüştaş, Yulaf, & Çakıcı, 2012).

Çocuğun ya da gencin zorbalık ile ilgili bilişsel becerilerini kullanması ile boş zaman aktivitesini anlamlı bir biçimde geçirmesi arasında da bir ilişki olduğu, yapılan regresyon analizinde yordayıcı özellikte olduğu görülmektedir ($p=.019$). Gencin günlük bilgisayar kullanım süresinin de zorbalık ile ilgili bilişsel becerileri kullanması arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yapılan çalışmadaki en önemli değişkenin çocuğun bilgisayarda geçirdiği süre olduğu söylenebilir. Bilgisayar kullanma süresi arttıkça gencin zorbalık ile ilgili bilişsel becerilerini kullanması da azalmaktadır. Bu durumda gencin bilgisayar kullanma süresi azaldıkça çevresiyle etkileşimi ve iletişimi de olumlu anlamda düzelecek ve artacaktır. Yaman ve Peker 2012 yılında yapmış oldukları araştırmada gençlerin boş zamanlarını anlamlı bir şekilde değerlendirememelerinin siber zorbalık davranışında bulunmaları sonucunu doğruduğunu tespit etmişlerdir. Vatan, Ocakoğlu ve İrgil'in 2009 yılında yapmış oldukları çalışmada da can sıkıntısı kuramına göre uyarı, heyecan ve meydan okuma arayışı ihtiyacının uygun olan biçimde karşılanamamasının gençlerin olumsuz davranışlara yönelmesine yol açtığını söylemektedirler. Gençlerin boş zamanlarını anlamlı olmayan biçimde geçirmeleri sonucu olarak olumsuz arkadaş çevresi edindikleri, zorbalık ve şiddet içeren davranışlara yöneldikleri bulunmuştur (Çelebi & Aliyev, 2017).

6. ÖNERİLER

Araştırmada öğrencilerin ön ergenlik döneminde zorbalık davranışları ile ilgili yeterli düzeyde bilişsel beceriler geliştirmeleri ile karşıt olma karşı gelme bozukluğu yaşamalarının özellikle anne babaların tutumları ile ilişkileri incelenmiştir. Bulgular ışığında görülen en önemli etki anne ve babanın demokratik tutum sergilemesi ile zorbalık davranışı ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu arasında bir negatif ilişki olmasıdır. Yapılan kişisel bilgi formu yolu ile öğrencilerin demografik bilgilerine de bakılmış ve bazı demografik özellikler ile zorbalık ve karşıt olma karşı gelme bozuklu arasında anlamlı ilişkiler görülmüştür. Özellikle babanın öğrenim durumu, çocuğun kendisini başarılı hissedip hissetmemesi, boş zamanlarını anlamlı bir aktivite ile geçirip geçirmemesi, gencin bilgisayar başında geçirdiği zamanın uzunluğu ve sınıf düzeyi dolayısı ile yaş faktörünün etkililiğinden söz edilebilir.

Bulgular ve sonuç bölümünde detaylı bir şekilde yaptığımız bu incelemeler sonucu elde ettiğimiz veriler ışığında yapılması gerekenler şekillenmektedir. Özellikle anne ve babaların tutumları ile ilgili çalışmak hem zorbalık hem de karşıt olma karşı gelme bozukluğu üzerinde etkili olacaktır. İstanbul il Milli Eğitim Müdürlüğü tarafında bu yıl başlamış olan “Veli Akademileri” projesine zorbalık ile baş etme yolları ve zorbalığa karşı anne ve babaların tutumları konularında eğitimleri dahil etmek faydalı olacaktır. Diğer illerde de benzer uygulamaların yaygınlaştırılması ve anne ve babaların eğitime dahil edilmesi yaşam boyu eğitim uygulamaları açısından da önemli ve anlamlıdır.

Diğer bir taraftan okul içerisinde öğrencilerin genel olarak konu ile ilgili bilgilendirilmesi sonrasında grup çalışmaları yolu ile davranış kazandırma ve davranış değiştirme çalışmalarının yapılandırılması düşünülebilir. Tüm dünyada yapılan benzer çalışmalar araştırma sırasında incelenmiştir. Özellikle Olweus’un “Zorbalıkla Baş Etme” başlığında geliştirdiği grup çalışmalarının ülkemiz kültür ve ihtiyaçlarına uyarlanarak uygulanabilir hale getirilebilir.

Öğrencide bir davranış değişikliği yaratmak için tüm değişkenlerin bir arada değerlendirilmesi önemlidir. Anne ve babanın demokratik tutum geliştirme becerisini arttırmak dolayısı ile otoriter ve koruyucu tutumun çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini eğitim yoluyla anne ve babalara aktarmak önemlidir.

Öğrenciler için mağdurlara ve izleyicilere yönelik yapılandırılmış grup oturumları planlamak ve bu çalışmayı öncelikle çalışmanın yapıldığı pilot okullarda sonrasında ise eğitim sistemi içerisinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma çalışmalarına dahil ederek yaygınlaştırmak mümkün olabilir. Yapılan çalışmalarda özellikle izleyicileri güçlendirmek ve izleyicileri savunuculara dönüştürmek faydalı olabilir.

Elde edilen bulgulardan yola çıkarak erkek çocukların daha az zorbalık ile ilgili bilişsel becerilerini kullandıkları sonucundan hareketle özellikle çalışma planlanan gruplarda erkek çocuklarına öncelik verilebilir.

Yapılan çalışmada çalışmaya katılan öğrencilerin % 74'ünün boş zamanlarını bilgisayar ve internet başında geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bilgisayarda geçirdikleri zamana bakılınca da tüm öğrencilerin ortalama 2,23 saatini bilgisayar başında geçirdiği görülmektedir. Bilgisayar başında 1 saat geçiren öğrenciler ile 3 ve daha fazla saat zaman geçiren öğrenciler arasında hem zorbalık ile ilgili bilişsel becerilerini kullanmada hem de karşıt olma karşı gelme bozukluğu göstermeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgu ışığında öğrencilerin bilgisayar ve internet ile geçirdiği zamanın yerine sosyal, sanatsal ve sportif aktiviteler koyabilmesini sağlayacak projeler geliştirmenin faydalı olacağı söylenebilir. Ayrıca öğrencilere okullarda bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık konularında eğitim vermek de faydalı olabilir.

Okul ortamı ve öğretmenlerin zorbalık davranışı ve karşıt olma karşı gelme bozukluğu üzerindeki etkisi yapılan çalışmada değişken olarak ele alınmamıştır. Ancak uygulamalar sırasındaki gözlemler doğrultusunda bu konuda çalışma yapmanın anlamlı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Konu ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılar için çocukların davranışlarını incelerken öğretmen ve okul ortamının etkisini incelemenin ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adams, J. F.** (1995). Ergenliği Anlamak. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Akdeniz, S.** (2017). Erken Ergenlikte Bilişsel Duygu Düzenleme, Algılanan Anne Baba Tutumu ve Algılanan Sosyal Destek İle Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.
- Amerikan Psikiyatri Birliği.** (2018). DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (Çev. Ed. Koroğlı, E.). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Arslan, S. Ö., & Savaşer, S.** (2009). Okulda Zorbalık. Milli Eğitim Dergisi, 218-227.
- Austin, V. L., & Sciarra, D. T.** (2017). Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aygüç, F.** (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimlerinin Aile İçi Şiddet Görme Durumuna göre Değerlendirilmesi.
- Başar, M., & Çetin, Ö.** (2013). İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Zorba Davranışlara Başvurma Düzeyleri ve Bu Davranışları Öğrenme Ortamları Üzerine Bir Araştırma. E- Journal of New World Sciences Academy, 471-488.
- Berge, A.** (1971). Çocuktaki Kötü Huylar ve Düzeltilmesi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bühler, C.** (1961). Çocuklukve Gençlik Psikolojisi. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Cohen, j.** (1992). A Power Primer. Psychological Bulletin, 155-159.
- Cömert, I. T., & Ögel, K.** (2007). Okullarda Çeteleşme, Zorbalık ve Krize Müdahale. Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk ve Ergenler. İstanbul: Ajans Plaza Tanıtım ve İletişim Hiz. Ltd. Ştd.
- Çelebi, F., & Aliyev, R.** (2017). Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Can Sıkıntısı Algılarının ve Zorbalık Durumlarının Karşılaştırılarak İncelenmesi . İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 251-264.
- Çiftci, S.** (2015). Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Asilik Davranışları İle Siber Zorba ve Siber Madur Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.
- Çinkır, Ş., & Kepenekci, Y. K.** (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 236-253.
- Diñçel, E. (2006).** Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler.
- Diñçer, F., & Yüksel, M.** (2018). Aile İçi Şiddete Şahit Olan Çocuklar: Bir Alanyazın Derlemesi. Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, 131-142.
- Dölek, N.** (2002). Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli.
- Eker, E.** (2014). Yeme Bozukluğu Hastalarının Bağlanma Paternlerinin Depresyon Ve İntihar Davranışı İle Korelasyonu.
- Eldeleklioğlu, J.** (1999). Anne Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 69-77.
- Eldeleklioğlu, J.** (1999). Karar Stratejileri İle Ana-Baba Tutumları Arasında İlişki. Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi, 7-13.

- Ercan, E. S., Kutlu, A., Durak, S., Ardıç, Ü. A., Deniz, Ü., & Aydın, C.** (2011). Yıkıcı Davranış Bozukluğu Olan Çocuklarda Tedavi Seçeneklerinin Değerlendirilmesi:18 Aylık İzlem Çalışması. *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, .
- Espelage, D., & Swearer, S.** (2011). *Bullying in North American Schools*. New York: Routledge.
- Ezer, H. İ.** (2017). Ergenlik Döneminde Yaygın Kullanılan Savunma Mekanizmaları İle Psikolojik Sağlık ve Mutluluk Düzeyi Arasındaki İlişki: Hatay İli Merkez Örneği.
- Fekkes, M., Fijpers, F., & Vanhorick-Verlove, S.** (2004). Zorbalık: Kim Ne, Ne Zaman ve Nerede Yapar? Zorbalık Davranışına Çocukların, Öğretmenlerin ve Ebeveynlerin Dahil Edilmesi. *Sağlık Eğitimi Araştırması*, 81-90.
- Freud, S., & Çev. Babaoğlu, A.** (2016). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gander, M. J., & Harry W. Gardiner.** (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Geçtan, E.** (1988). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Kitap.
- Geçtan, E.** (2015). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gökkaya, F., & Sütcü, S. T.** (2015). Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 54-63.
- Gökkaya, F., & Sütcü, S. T.** (2018). İlköğretim Öğrencilerinde Zorbalık Eğilimini Azaltmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Bir Müdahale Programının Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Derneği Eğitim Ve Bilim Dergisi*, 91-108 .
- Gökkaya, V. B., & Ayan, S.** (2017). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Aile İçi Şiddet. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 389-394.
- Gökler, R.** (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 512-537.
- Günay, Ş., & Can, G.** (2018). Zorbalıkla Başetmeye Yönelik Bir Akran Destek Programının Etkililiği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 266-294.
- Güven, F.** (2015). Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Yapmaları ile Zorbalığa Maruz Kalmalarının Cinsiyet, Anne - Baba Eğitimi, Sosyoekonomik Düzey ve Empati Eğilimi Açısından İncelenmesi.
- İmren, S. G., Arman, A. R., Gümüştas, F., Yulaf, Y., & Çakıcı, Ö.** (2012). Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu ve veya Davranım Bozukluğu Olan ve Olmayan DEHB Tanılı Çocuk ve Ergenlerde Aile İşlevselliğinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 22-30.
- İrfaner, S.** (2009). Öğrenciler Arasından Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri.
- Jensen, F. E., & Nutt, A. E.** (2017). *Ergen Beyni*. İstanbul: Hep Kitap.
- Kabil, M.** (2010). Sınıflardaki Öğrenci Sayılarının, Zorbalık Üzerine Etkileri.
- Kağıtçıbaşı, Ç.** (2013). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversiteis Yayınları.
- Kahraman, Ö.** (2015). Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Ergenlerde İnternet Bağımlılığının Depresyon Anksiyete Ve Özsaygı İle İlişkisi.

- Kara, H.** (2014). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu Binişikliğinin Duygusal Yüz İfadelerinin Tanınması İle İlişkinin Araştırılması.
- Kartal, H., & Bilgin, A.** (2008). Öğrenci, Veli ve Öğretmen Gözüyle İlköğretim Okullarında Yaşanan Zorbalık. *Elementary Education Online*, 485-495.
- Kaya, A., Bozaslan, H., & Genç, G.** (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne - Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 208-225.
- Kılıç, N.** (2009). İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması (Konya İli Cihanbeyli İlçesi Merkez Örneği).
- Kılıç, N.** (2017). Ortaokul 6,7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması . *The Journal of Educational Reflections*, 37-59.
- Kılıç, R.** (2006). Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Mevcut Uygulamalar ve Sonuçları. *Türk Eğitim Derneği*, 19-39.
- Köknel, Ö.** (2001). Kimliğini Arayan Gençliğimiz. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A.** (1998). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurumu, T. B.** (1995). Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları.
- Kuzgun, Y., & Eldeleklioğlu, J.** (1999). Anne - Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 69-77.
- Külcü, D. P.** (2015). Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi.
- Ogden, T.** (2017). Yıkıcılığın Yeniden Değerlendirilmesi: Winnicott'un "Nesne Kullanımı ve Özdeşleşmeler Yoluyla İlişki Kurma" Makalesi Üzerine. İstanbul: Uluslararası Psikanaliz Yıllığı.
- Olweus, D.** (1993). Acoso escolar, "bullying", en las escuelas: hechos e intervenciones. Centro de investigación para la Promoción de la Salud, Universidad de Bergen, Noruega, 2.
- Olweus, D.** (2005). A useful evaluation design, and effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Crime & Law*, 11(4), 389-482.
- Önal, A.** (2007). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu, Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu ve Bu İkisinin Birlikte Bulunduğu Durumların Davranışsal Sorunları Aile İlişkileri ve Kognitif Fonksiyonlar Açısından Karşılaştırılması.
- Örengül, A. C.** (2013). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Tanısıyla İzlenmekte Olan Çocuklarda Akran Örselmesi / Zorbalık.
- Özen, G.** (2010). Karşıt Olama Karşı Gelme Bozukluğu Olan Çocukların Ruhsal İşleyişlerinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi.
- Özgül, M.** (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Okul Reddi ve Okul Terki Risklerinin Zorbalık- Maduriyet Kategorilerine Göre İncelenmesi.
- Piaget, J.** (2015). Çocuğun Ahlakı Yargısı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Pişkin, M.** (2010). Ankara'daki İlköğretim Öğrencileri Arasında Akran Zorbalığının İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 175-189.
- Pişkin, M.** (2015). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 316-324.
- Santrock, J. W.** (2012). Yaşam Boyu Gelişim. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Satan, A.** (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler İle İlişkisi.
- Sharf, R. S.** (2016). Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları Kavramlar ve Örnek Olaylar. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

- Sümer, N., Aktürk, E. G., & Helvacı, E.** (2010). Anne -Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 42-59.
- T.B.M.M.** (2007). Meclis Araştırma Komisyonu Raporu. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 125.
- TDK.** (1932, 7 12). Türk Dil Kurumu. Büyük Türkçe Sözlük: www.tdk.gov.tr adresinden alındı
- Türkarıslan, N.** (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları. *Aile ve Toplum*, 99-108.
- Türktaş, Ş.** (2013). Zorbalıkla Baş Etmeye Yönelik Akran Destek Programının Ortaokul 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalıkla Başetme Becerilerine Etkileri.
- Uslu, E.** (2011). Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğunun Boylamsal Prevelansının Belirlenmesi.
- Usta, M. G.** (2010). Anne - Babanın Mizaç ve Karakter Özelliklerinin Çocuktaki Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ve Karşı Gelme Belirtileri Üzerine Etkisi.
- Uysal, A.** (2003). Şiddet Karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümleri, Şiddet Eğilimleri ve Davranışlarına Yansıması.
- Uysal, T.** (2012). İzmir İli Konak Merkez İlçede İlköğretim 1.Sınıf, 2.Sınıf, 3.Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinde Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu ve Davranım Bozukluğu Prevalansı.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R.** (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent health*, 368-375.
- Yavuzer, H.** (2016). Çocuk Eğitimi El Kitabı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan, Y.** (2018). Çocuklu Hayat. İstanbul: Destek Yayınları.
- Yıldız, E., & Erci, B.** (2011). Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6-11.
- Yılmaz, A.** (2009). Suça Yönelmemiş 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Empati Düzeylerinin ve Anne - Baba Tutumlarının İncelenmesi.
- Yörükoğlu, A.** (1997). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

Ek-1 Kişisel Bilgi Formu

Ek-2 Anne-Baba Tutum Ölçeği

Ek-3 Karşıt Olma-Karşı Gelme Bozukluğu İçin Bozukluğu Belirleme Formu

Ek-4 Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği (Çzbö)

Ek-5 Veli Onam Formu

Ek-6 Etik Kurul Kararları

Ek-7 Anket Uygulama İzinleri

Ek-1 Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğrenciler;

Bu anketimiz de öğrencilerin birbirine yönelik çeşitli davranış ve tutumları ile aile içindeki yaşantıları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Aşağıda cevaplayacağınız sorular bu araştırma kapsamında olduğundan soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Kimliğiniz ile ilgili herhangi bir bilgi vermenize gerek bulunmamakta ve araştırmamız için vereceğiniz içten cevaplar önemlidir. Verdiğiniz cevaplar sadece araştırma amaçlı kullanılacak olup, başka şahıslarla kesinlikle paylaşılmayıp gizli tutulacaktır.

Aşağıda belirtilen her maddeyi okuyup size en uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

LÜTFEN HİÇ BİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ...

Fatma ERTUĞRUL

Aydın Üniversitesi Psikoloji Bölümü

1. Cinsiyetiniz? Kız() Erkek()
2. Sınıfınız düzeyiniz nedir? 5 () 6 () 7 () 8 ()
3. Kaç yaşındasınız? 11 Yaş () 12 Yaş () 13 Yaş () 14 yaş ve üstü
4. Siz dahil kaç kardeşiniz? () Tek çocuğum () İki kardeşiz () Üç kardeşiz ve yukarısı
5. Anne baba çalışıyor mu? Anne : Çalışıyor () Çalışmıyor ()
Baba: Çalışıyor () Çalışmıyor ()
6. Aile ile beraber mi yaşıyorsunuz? ()Evet ()Hayır
7. Anne-Baba eğitim durumu nedir? : Anne: İlkokul() Ortaokul () Lise ()
Üniversite () Yüksek Lisans () Baba : İlkokul() Ortaokul ()
Lise () Üniversite () Yüksek Lisans ()
8. Gelir durumunuz nedir? a) 0-2000 TL b) 2001-4000TL c) 4001-6000TL
d) 6001-10000TL e) 10001 TL ve üzeri
9. Anne ve Babanız beraber mi ayrımı yaşıyorlar ? ()Beraber ()Ayrılar
10. Anne; ()Sağ ()Vefat etmiş
11. Baba; ()Sağ () Vefat etmiş
12. Anne ve babanız birbirine fiziksel şiddet uygular mı? ()Evet ()
)Hayır
13. Anne ve babanız birbirine sözel şiddet uygular mı? ()Evet ()
)Hayır
14. Ailede size şiddet uygulanıyor mu? ()Evet ()Hayır
15. Başarı durumunuz size göre nasıldır?
() Başarısızım () Orta düzeyde başarılıyım ()
Başarılıyım
16. Boş zamanlarını geçirme aktiviteleriyle ilgili olarak aşağıdaki aktivitelerden hangilerini yaparsınız?
Arkadaşlarıyla dışarı (kafe, sineme vs.) çıkarım. ()
İnternette vakit geçiririm. ()

- Evde oyun oynarım.
Müzik dinlerim. ()
Dersler dışında kitap okur/resim yaparım. ()
Spor yaparım. ()
Sanatsal bir uğraşım vardır. ()
17. Bilgisayarda günde ortalama kaç saat geçirir?
0-1 saat () 1-2 saat () 3-4 saat () 4-5 saat () 5 saatten fazla ()
18. Bilgisayarda neler yaparsın?
İnternette sörf yaparım. ()
Facebook/twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine girerim. ()
Oyun oynarım. ()
Müzik dinlerim. ()
Dizi/film/ anime izlerim. ()
Ödev yaparım. ()

Ek-2 Anne-Baba Tutum Ölçeği

Her maddede belirtilen ifadeyi kendi anne ve babanızı düşünerek okuyunuz. Daha sonra ilgili ifadede belirtilen davranışa uygunluğu açısından anne ve babanızın tutumunu 5 derece içinde değerlendiriniz. Her dereceleme yaparken anne ve babanızın tutumunun verilen ifadeye uygunluğunu düşünüp ifadeye;

- Tamamen katılıyorum (5)
- Katılıyorum (4)
- Kararsızım (3)
- Katılmıyorum (2)
- Hiç katılmıyorum (1)

olarak değerlendirip, ayı numaranın karşısındaki ilgili parantezin içine anne ve babanız için ayrı ayrı olmak üzere rakamla yazınız.

Envanterin Bazı Maddeleri

Anne	Baba	
		Arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.
		Bana hükmetmeye çalışır
		Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.
		Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not 93 aldığımda beni cezalandırırdı.
		Aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister

Ek-3 Karşı Olma-Karşı Gelme Bozukluğu İçin Bozukluğu Belirleme Formu

Uygulama tarihi:

Aşağıdaki maddeleri dikkatli bir şekilde okuyunuz ve size/çocuğunuza uygun olduğunu düşündüğünüz maddeler için VAR kısmını uygun olmadığını düşündüğünüz maddeler için YOK kısmını işaretleyiniz. Var olduğunu düşündüğünüz davranışın en az 6 ay süreyle görünmesi ve kardeşi dışındaki kişilere karşı yapıyor olması önemlidir.

Envanterin Bazı Maddeleri ;

VAR YOK

- 1-Çocuğunuzun sık sık alınganlık göstermesi ya da kolaylıkla kızması() ()
- 2-Çocuğunuzun sık sık, öfkeli, kırgın, içerlemiş ve gücenik olması() ()
- 3-Çocuğunuzun buyurma, yaptırma ya da yasak etme gücü olan kişilerle sık sık tartışmaya girmesi; () ()
- 4-Çocuğunuzun buyurma, yaptırma ya da yasak etme gücü olan kişilerin isteklerine ve kurallara sıklıkla uymaz ya da bunlara etkin bir biçimde karşı gelir ya da karşı koyar. () ()
- 5-Çocuğunuzun sık sık, bile bile başkalarını kızdırması () ()

Ek-4 Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği (Çzbö)

Sevgili öğrenciler,

Elinizdeki formda zorba davranışlarla ilgili bazı sorular vardır. Bir öğrenciye, başka bir öğrenci veya bir grup öğrenci tarafından zorbalık yapılması ile ilgili olumsuz durumlar yaşanabilir ve zorba davranışa uğrayan kişinin kendini savunması zordur. Bir öğrenciye tekrar tekrar olumsuz bir şekilde şaka yapılması da zorba davranışlardır. Fakat şakalaşma dostça ve oyun gibi

yapıldığında zorbaca bir davranış sayılmaz. Ayrıca, aynı güçte iki öğrencinin tartışması veya dövüşmesi, şiddetin bir başka çeşidi olmakla birlikte, zorba davranış değildir. Formdaki sorulara hangi yanıtları verdiğinizi hiç kimse bilmeyecektir. Soruları dikkatli ve gerçekte ne hissediyorsanız o şekilde yanıtlamanız önemlidir. Bazen ne yanıt vereceğinize karar vermek zor olur. Böyle durumlarda sadece nasıl olduğunu düşünüyorsanız, öyle yanıt verin. Soruları ‘tamamen doğru’, ‘oldukça doğru’, ‘biraz doğru’, ‘hiç doğru değil’ seçeneklerinden birini seçerek yanıtlayın. Bu seçeneklerden hangisi size uygunsa, sorunun karşısındaki kutucuğa (x) çarpı işareti koyun. Her soru için sadece bir işaretleme yapın ve hiçbir soruyu boş bırakmayın.

Teşekkürler.

(1) Tamamen doğru, (2) Oldukça doğru, (3) Biraz doğru, (4) Hiç doğru değil

Envanterin Bazı Maddeleri

	1	2	3	4
1. Zorbalık çocuklar için normal bir durumdur.				() ()
2. Sevmediğim birisine zorbalık yapıldığında benimde zorbalıkta yer almam normaldir.				() () () ()
3. Bazen, başkalarına zorbalık yapmak normaldir.				() () () ()
4. Benim arkadaş grubumda, zorbalık yapmak normal karşılanır.				() () () ()
5. Zorbalığa uğrayan bir çocuğu gördüğümde, zorbalığı durdurmak için benim yapabileceğim bir şey yoktur.				() () () ()

Ek-5 Veli Onam Formu

SAYIN VELİ;

Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji bölümü öğrencisi Psikolojik Danışman Fatma Ertuğrul tarafından yapılan “Ön Ergenlik Döneminde Karşı Olma-Karşı Gelme Bozukluğu İle Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkinin Aile Tutumları Açısından İncelenmesi” konulu tez çalışmasında kullanılmak üzere siz değerli velilerimize yönelik olarak Karşı olma Karşı Gelme Bozukluğunu Belirleme Ölçeği, çocuklarınıza uygulanmak üzere “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” ve “Ana Baba Tutum Ölçeği” hazırlanmıştır. Araştırmamızın amacı karşı olma karşı gelme bozukluğunun zorbalık davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek ve anne-baba tutum ve davranışlarının çocukların zorbalık davranışları üzerindeki etkilerini

incelemektir. Bu amaçla çocuklarınızın ve sizin bazı anketleri doldurmanıza ihtiyaç duymaktayız.

Katılmasına izin verdiğiniz takdirde çocuğunuz anketi okulda ders saatinde dolduracaktır. Anne-baba anketleri ise size çocuğunuz aracılığıyla ulaştırılacaktır. Çocuğunuzun cevaplayacağı soruların onun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Sizin ve çocuğunuzun dolduracağı anketlerde cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacak ve bu cevaplar sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarının özeti tarafımızdan okula ulaştırılacaktır.

Saygılarımızla,
Psikolojik Danışman: Fatma ERTUĞRUL
Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
e-posta: fatmaaydin1976@gmail.com

Lütfen bu araştırmaya katılmak konusundaki tercihinizi aşağıdaki seçeneklerden size en uygun gelenin altına imzanızı atarak belirtiniz ve bu formu çocuğunuzla okula geri gönderiniz.

Bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve çocuğum
.....'nın da katılımcı olmasına
izin veriyorum izin vermiyorum

VELİ ADI SOYADI
İMZASI

Ek-6 Etik Kurul Kararları

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : 54167746-044
Konu : Fatma ERTUĞRUL'un Anket İzni Hk.

T.C.

İSTANBUL VALİLİĞİ İl Milli Eğitim Müdürlüğü

İlgi : 03/08/2018 tarihli ve 16044 sayılı yazı.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü **Y1612.272015** numaralı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Fatma ERTUĞRUL**'un "ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE KARŞI OLMA-KARŞI GELME BOZUKLUĞU İLE ZORBALIK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AİLE TUTUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Çocuklar İçin Zorbalık ile İlgili Bilişler Ölçeği", "Anne-Baba Tutum Ölçeği" ve "Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu İçin Bozukluğu Belirleme Formu" ile ilgili anketleri Çiftehavuzlar Ortaokulu, Nurettin Teksin Ortaokulu, Faik Reşit Unat Ortaokulu ve Mihriban Boysan Ortaokuluna uygulamak istemektedir.

Adı geçen Yüksek Lisans öğrencisine yapacağı anket çalışmaları için izin verilmesini saygı ile rica ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. İbrahim

Hakkı AYDIN Rektör V. Ek:Fatma ERTUĞRUL'un Anket Onayı Hk. (26 sayfa)

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ACELE Sayı : 88083623-044-16044 03/08/2018
Konu : Fatma ERTUĞRUL'un Anket Onay Hk.
(ELDEN TAKİP)

REKTÖRLÜK MAKAMINA

Enstitümüz Y1612.272015 numaralı Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden Fatma ERTUĞRUL'un "ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE KARŞI OLMA-KARŞI GELME BOZUKLUĞU İLE ZORBALIK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AİLE TUTUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Çocuklar İçin Zorbalık ile İlgili Bilişler Ölçeği", "Anne-Baba Tutum Ölçeği" ve "Karşıt OlmaKarşı Gelme Bozukluğu İçin Bozukluğu Belirleme Formu" ile ilgili anketleri Çiftehavuzlar Ortaokulu, Nurettin Teksin Ortaokulu, Faik Reşit Unat Ortaokulu ve Mihriban Boysan Ortaokuluna uygulamak istemektedir. İlgili öğrencinin anket uygulaması hususunda T.C. İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli iznin sağlanması hususunda gereğini arz ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Hüseyin
KAZAN Müdür V.

Ek:

- 1- Fatma ERTUĞRUL_un Etik Kurul İzni Hk._1 (17 sayfa)
- 2- 15 Etik Kurul Kararları (8 sayfa)

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-044-11163

25/05/2018

Konu : Fatma ERTUĞRUL'un Etik
Kurul İzni Hk.

Sayın Dr.Öğr.Üyesi PÜREN AKÇAY

Enstitümüz Y1612.272015 numaralı Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden Fatma ERTUĞRUL'un "ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE KARŞI OLMA-KARŞI GELME BOZUKLUĞU İLE ZORBALIK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AİLE TUTUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği

"Çocuklar İçin Zorbalık ile İlgili Bilişler Ölçeği", "Anne-Baba Tutum Ölçeği" ve "Karşıt OlmaKarşı Gelme Bozukluğu İçin Bozukluğu Belirleme Formu" ile ilgili anketleri Çiftehavuzlar Ortaokulu, Nurettin Teksin Ortaokulu, Faik Reşit Unat Ortaokulu ve Mihriban Boysan Ortaokuluna uygulamak istemektedir. İlgili öğrencinin anketinin etik kurul iznin sağlanması hususunda gereğini arz/rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Çiğdem
ÖZARI Müdür V.

21.05/2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANKET İZİN DİLEKÇESİ

I. Öğrenci Bilgileri

Adı:	Fatma	Anabilim Dalı:	Sosyal Bilimler Anabilim Dalı
Soyadı:	ERTUĞRUL	Bilim Dalı:	Psikoloji
Numarası:	Y1612.272015	Programı:	☐ Doktora ☒ Yüksek Lisans
Danışmanı:	Ergin ERER	Tarih:	21.05.2018

II. Tez Bilgileri

Tez Konusu:	"On Ergenlik Döneminde Karsılama - Karşı Gelme İrtibatlığı ile Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkinin Aile Yapısından İncelemesi"
Uygulanacak Anketler	* Gözetilen için Zorbalık ile ilgili Bilgi Ölçeği * Anne - Baba Tutum Ölçeği * Karşılaşma - Karşı Gelme İrtibatlığı için Belirleme Formu

Anketin Uygulanacağı Kişi veya Kurumlar: (Anket yapılacak yerler tek tek yazılmalıdır.)	
1	Gifttehanlar Ortaokulu 6
2	Nurettin Teksin Ortaokulu 7
3	Faik Resit Unat Ortaokulu 8
4	Mihriban Boysan Ortaokulu 9
5	Mihriban 10

Öğrencinin
Adı-Soyadı

Fatma ERTUĞRUL

İmza

Tez Danışmanı
Adı Soyadı

Ergin ERER

İmza

Uygundur
Anabilim Dalı Başkanı
Adı Soyadı

Ergin ERER

Eki: 1 Adet Anket (Ölçek) Formu, 1 Adet Tez Önerisi.

ETİK Kurulu
22/05/18
ci

Ek:Fatma ERTUĞRUL Anket (16 sayfa)

21.05/2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANKET İZİN DİLEKÇESİ

I. Öğrenci Bilgileri

Adı:	Fatma	Anabilim Dalı:	Sosyal Bilimler Anabilim Dalı
Soyadı:	ERTUĞRU	Bilim Dalı:	Psikoloji
Numarası:	Y1612.272015	Programı:	☐ Doktora ☒ Yüksek Lisans
Danışmanı:	Ercan ERER	Tarih:	21.05.2018

II. Tez Bilgileri

Tez Konusu:	On Erişim Döneminde Karsılama - Karsı Gelme İrtibatlığı ile Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkinin Aile Tutumları Açısından İncelenmesi
Uygulanacak Anketler	* Gökçeler için Zorbalık ile İlgili Bilgi Ölçeği * Anne - Baba Tutum Ölçeği * Karsılama - Karsı Gelme İrtibatlığı için Behreline Formu

Anketin Uygulanacağı Kişi veya Kurumlar: (Anket yapılacak yerler tek tek yazılmalıdır.)

1	Giftteherutler Ortaokulu	6
2	Nurettin Tekin Ortaokulu	7
3	Faik Reşit Unat Ortaokulu	8
4	Mihriban Boysan Ortaokulu	9
5	Mihriban	10

Öğrencinin
Adı-Soyadı

Fatma ERTUĞRU

İmza

Tez Danışmanı
Adı Soyadı

İmza

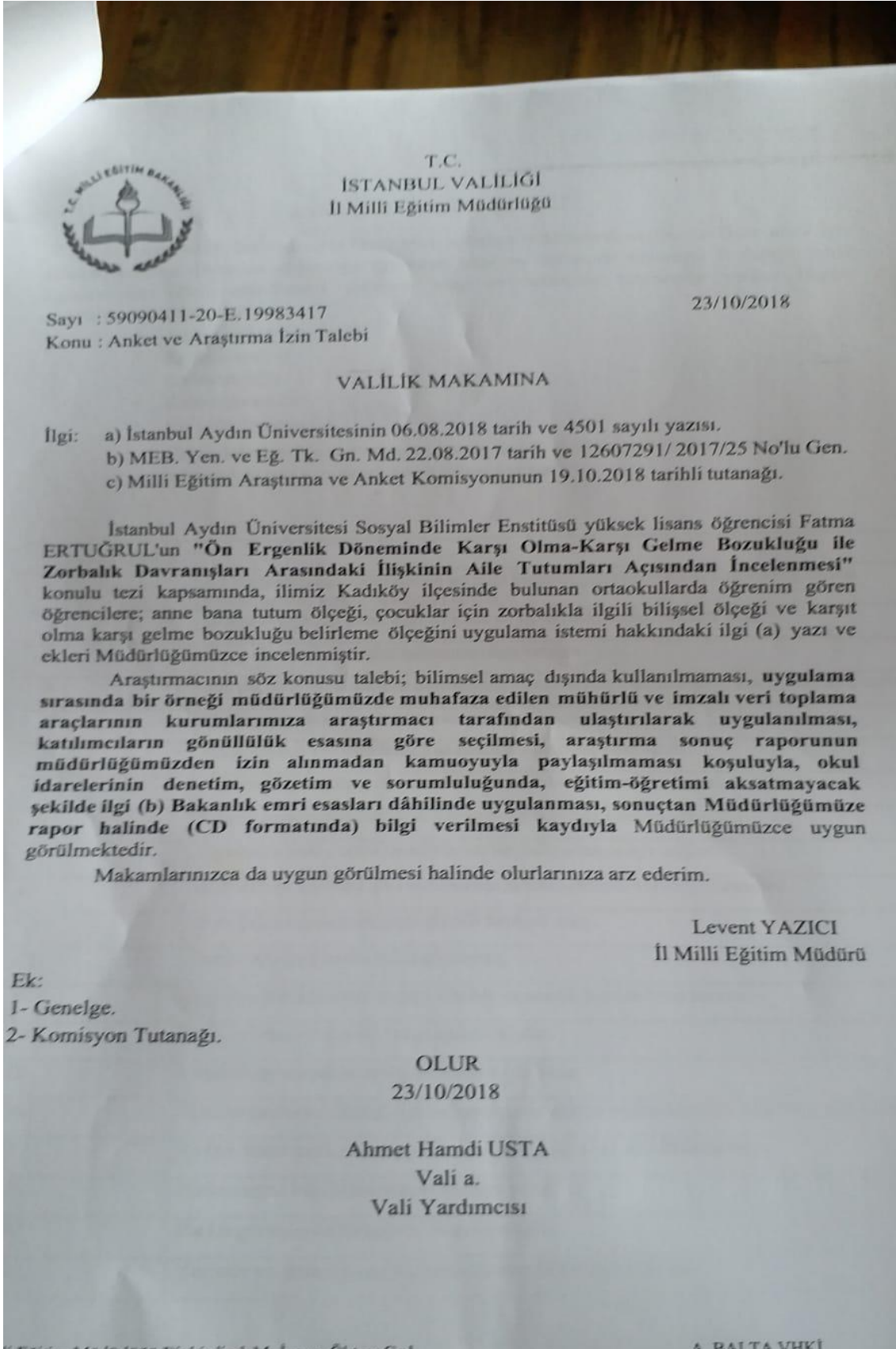
Uygundur
Anabilim Dalı Başkanı
Adı Soyadı

Eki: 1 Adet Anket (Ölçek) Formu, 1 Adet Tez Önerisi.

ETİK Kurulu
22/05/18
ci

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
GELEN EVRAK	
KAYIT TARİHİ	KAYIT NO
22.05.2018	3549

Ek-7 Anket Uygulama İzinleri

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

23.10.2018

Sayı : 59090411-44-E.20039566
Konu: Anket Araştırma İzni

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ'NE
(Personel Daire Başkanlığı)

İlgi: a) 06.08.2018 tarih ve 4501 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 23.10.2018 tarih ve 19983417 sayılı oluru.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Fatma ERTUĞRUL'un "**Ön Ergenlik Döneminde Karşı Olma-Karşı Gelme Bozukluğu ile Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkinin Aile Tutumları Açısından İncelenmesi**" konulu araştırma çalışması hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Timur TUĞRAL
Müdür a.
Şube Müdürü

EK:

- 1- Valilik Onayı
- 2- Ölçekler

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHK1
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212) 455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 67f8-7efd-3ff1-b82b-07d0 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma ERTUĞRUL– Gemlik (1976)

E-mail: fatmaaydin1976@gmail.com

Eğitim:

Yüksek Lisans: Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, 2017-

Lisans: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü, 1994-1998.

Lise: Gemlik Lisesi, 1991-1994

İş Deneyimleri:

- Bursa Ticaret Meslek Lisesi, 1998-2001
- İzmir Vali Vecdi Gönül Lisesi, 2001-2006
- İzmit Ticaret Meslek Lisesi, 2006-2011
- İstanbul İlhami Ahmet Örnekal İlköğretim Okulu, 2011-2014
- İstanbul Çiftehavuzlar Ali Haydar Ersoy Orta Okulu, 2014- halen sözkonusu okulda psikolojik danışman olarak görev almaktadır.
- Gösteri Sanatları Merkezi Kurucu Üyesidir.

Katıldığım Eğitim ve Seminerler:

- 1999 Kocaeli depremi sonrası Unicef tarafından geliştirilen sınıf içi müdahale programı eğitimi.
- Ocak 2004 Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar Savaşım Derneğinin düzenlediği HIV/ AİDS ve Cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunma yolları ve ayrımcılığın önlenmesi eğitimi ve uygulayıcısı.
- Mart 2008 Kocaeli MEM tarafından düzenlenen Okul Geliştirme Çalışmaları.
- Şubat 2010 UNİCEF ve MEB ortak çalışması 7-19 Yaş Aile Eğitimi Programı Uygulayıcı Eğitimi.
- Ocak 2011 Yard. Doç. Dr. Tamer ERGİN' den PASS Bilişsel Müdahale Programı ve Frostig testi uygulayıcısı Eğitimi.

- Mart 2011 Febris Eğitim ve Danışmanlık tarafından Bender Gestald Görsel Algı Motor Testi Uygulayıcı eğitimi.
- Mayıs 2011 Serkan KAHYAOĞLU tarafından Okulda Transaksiyonel Analiz eğitimi.
- Mayıs 2011 Ay Think Danışmanlık Hızlı Okuma Teknikleri eğitici eğitimi.
- Mayıs 2011 Öğretmen Akademisinin Öğrenen Lider Öğretmen eğitimi.
- Aralık 2012 Kadıköy MEM tarafından düzenlenen Eylem Araştırması eğitimi.
- Ocak 2013 TA Derneğinin düzenlediği 101 eğitimi.
- Mart 2013 TA Derneğinin düzenlediği 202 eğitimi.
- Mayıs 2013 Kadıköy MEM tarafından düzenlenen Yaratıcı Drama eğitimi.
- Mart 2015 MEB tarafından düzenlenen 0-18 yaş Aile Eğitimi Uygulayıcı eğitimi.
- Haziran 2015 Yeşilay ve MEB in ortak çalışması Bağımlılıkla Mücadele Uygulayıcı Eğitimi ve uygulayıcısı.
- Aralık 2015 Aydın Üniversitesi ve İstanbul Valiliğinin ortak yürüttüğü bir proje olan Haydi Hayatı Kucakla Yaşam Becerileri Eğitici Eğitimliği.
- Harezmi eğitim modeli eğitimi ve uygulayıcısı.
- Bilişsel Davranışçı Terapistler Derneği Onaylı Bilgelik Enstitüsü Oyun Terapisi, Masal Terapi Ve Çocuklarda Bdt Uygulayıcı Eğitimi.
- Şubat 2018- Mayıs 2019, Gösteri sanatları merkezi olarak, çocuklarla gelişimsel drama çalışmaları uygulama ve gözlem kayıtları tutma çalışmaları.
- Eylül 2017 tarihinden itibaren Travma ve Okulda Krize Müdahale eğitimlerine devam etmektedir.
- Nisan 2019, eğitimde drama teknikleri uygulayıcı eğitimi.
- Mayıs 2019 Psikososyal Destek Programı Uygulayıcı Eğitimi.

Projeler:

- Mart 2000 UNİCEF ve MEB ortak yürütülen Marmara depremi sonrası yapılan Psikososyal Projesinde öğretmen ve öğrenciler ile grup çalışmaları,
- Mart 2016 Aydın Üniversitesi ve İstanbul Valiliğinin ortak yürüttüğü Haydi Hayatı Kucakla Yaşam Becerileri Projesinde Öğretmen Eğitimcisi olarak görevi,
- Şubat ve Mart aylarında İSKA tarafından desteklenen İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlüğünün ortak yürüttüğü bir proje olan Fark Et Fark Ettir adlı projede bağımlılık ile ilgili lise gençliğine yönelik bir

farkındalık yaratmak amacıyla Kadıköy ve Maltepe İlçesindeki toplam 40 Lisede 9. Ve 10. Sınıf öğrencilerine eğitim çalışmaları,

- Çiftelhavuzlar Ortaokulu olarak yürütülen bir ERASMUS KA2 projesi olan Benimle Oyna Bana Öğret adlı projede farklı öğrenen çocuklarla oyunla beceri kazandırmaya yönelik oyun geliştirme çalışmaları,
- Harezmi Eğitim modeli uygulayıcılığı görevi.
- Halen Kadıköy İlçesi Okulda Travma ve Krize Müdahale Ekibinde görev almaktadır.

Üye Olduğum Dernekler:

Transaksiyonel Analiz derneği

TPDR (Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği)

